

Rapport over de ontwikkeling van een businessmodel voor een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk.

Piet VANTHEMSCHE

december 2019

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Bevraging van de stakeholders.....	4
3. Systemen op niveau van EU, van ons omliggende landen en België.	7
4. Dierenwelzijn en marketing.....	9
5. Een win-win voor dieren en mensen.....	9
6. Generiek of Stand-alone	10
7. Een businessmodel voor een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk in Vlaanderen	11
8. Onafhankelijke controle en certificatie:	12
9. Naschrift	12

1. Inleiding

In mei 2019 werd ik door de Vlaamse Minister belast met het opstellen van een business model voor de ontwikkeling van een centraal dierenwelzijnskeurmerk.

De motivering van de opdracht was als volgt:

“Consumenten hechten steeds meer belang aan dierenwelzijn. De vraag naar duidelijkheid over de manier waarop productiedieren gekweekt en gehouden worden, neemt dan ook toe.

In de dierlijke productie werden in het verleden verschillende keurmerken in het leven geroepen. Die focussen echter vrijwel uitsluitend op voedselveiligheid en kwaliteit van de producten. Dierenwelzijn komt hierbij hooguit marginaal aan bod. Op dit moment bestaat er in Vlaanderen dan ook geen enkel keurmerk dat de consument duidelijke garanties geeft over het dierenwelzijn. In Nederland bestaat een dergelijk keurmerk wel, met name het Beter Leven Keurmerk ¹.

In dit kader wil de Vlaamse minister van Mobiliteit, Openbare Werken, Vlaamse Rand, Toerisme en Dierenwelzijn de markt laten analyseren met het oog op de ontwikkeling van een centraal keurmerk, naar analogie met het Nederlandse Beter Leven Keurmerk of andere vergelijkbare keurmerken, en een businessmodel laten opstellen voor de uitwerking, opstart en verdere ontwikkeling van dit centrale keurmerk.”

Ik heb deze opdracht aanvaard vanuit de overtuiging dat dierenwelzijn een fundamenteel maatschappelijk aandachtspunt is en een centrale referentie m.b.t. dieren voor de toekomst van de dierlijke productie.

Uit ons rapport blijkt dat deze bekommernis breed gedragen wordt in de dierlijke productieketen van bij de primaire landbouwproductie t.e.m. de retail.

Dit rapport is gebouwd op een grondige omgevingsanalyse. Ik deed daarvoor een beroep op een ervaren marketeer (Maarten Vanthemsche) en een expert op het vlak van certificatiesystemen (Marc Rosiers). Ik heb ervoor gekozen om hun verslagen op te nemen als bijlage bij dit rapport. Ze verrijken de discussie vanuit twee verschillende invalshoeken.

¹ Het Beter Leven Keurmerk (KBL) wordt ook in België gebruikt door verschillende actoren. Met name LIDL, Albert Heyn, Zwan en Aoste gebruiken KBL.

Maarten Vanthemsche deed een brede rondvraag bij een aantal retailers rond hun inschatting en verwachting m.b.t. de certificatie van dierenwelzijn in de dierlijke productie.

- **Lidl Belgium:** Purchasing and marketing Director - Jeroen Bal
- **Lidl Belgium:** Sustainability manager - Philippe Weiller
- **Unilever:** Marketing Director Foods - Griet Demasure & Marketing Director Unox - Karlijn Ris
- **Delhaize:** Senior Vice President Fresh Sourcing - Pietro John Rollo
- **Colruyt Group:** Stefan Goethaert, Mieke Vercaeren, Philippe Toussaint & Marketing Director Jo Willemyns
- **WWF:** Agriculture Policy Officer - Monica Schuster
- **Albert Heijn:** Quality manager Food - Emiel Beekwilder

Marc Rosiers maakte een uitgebreid overzicht van dierenwelzijn-etiketteringssystemen in Europa, de ons omringende landen en België

- **Hapro-Biovar.be** - Wim Haeck
- **Veetransportbedrijf Leus** - Kenneth Leus
- **Boer Olivier** - Olivier Meyhus
- **Belbeef, Codiplan** - Tom De Winter
- **Belpork** - Yvan Dejaegher
- **Foodblue** - Jean Van de Put
- **Het Sint Amandshof** - Lieven Lafaut

Zelf heb ik gesprekken gevoerd met een breed palet van belanghebbenden:

- Landbouworganisaties: FWA, Boerenbond, ABS.
- Producentenorganisatie: Vlaamse Producentenorganisatie Varkenshouders
- Sectorfederaties: BFA, FEBEV, COMEOS, FEVIA.
- Individuele bedrijven: Danis, Arvesta, Zoetis, Milcobel, Ter Beke
- Wetenschappelijke instelling: ILVO
- NGO: Gaia
- De voorzitter van de Vlaamse Raad voor Dierenwelzijn.

2. Bevraging van de stakeholders.

De inzichten die we uit die gesprekken hebben opgedaan zijn verwerkt in dit rapport. Algemeen kan ik stellen dat er een brede consensus is m.b.t. het belang van dierenwelzijn als basisvoorwaarde voor maatschappelijk verantwoorde en duurzame dierlijke productie.

GAIA geeft aan dat zij initiatieven m.b.t. een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk mee willen ondersteunen en kritisch opvolgen, maar dat zij niet actief willen betrokken worden bij het beheer ervan. Zij benadrukken het belang van een onafhankelijke audit en certificatie.

GAIA hecht belang aan een duidelijke herkenbaarheid van een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk voor de consument.

Bij de landbouworganisaties lopen een aantal initiatieven om veehouders te sensibiliseren voor dierenwelzijn op het bedrijf. Zo ontwikkelde Boerenbond in samenwerking met ILVO een app “Blijde dieren, blijde boer” waarmee een veehouder de situatie op het eigen bedrijf kan evalueren. De app kan worden gedownload als “Dierenwelzijn scan” (app Store). Deze app wordt ondersteund door een aanbod in het vormingsprogramma voor de leden.

De landbouworganisaties vragen voldoende garanties voor de vergoeding van de meerkost van bovenwettelijke engagementen en voor stabiele lastenboeken met voldoende garanties op de lange termijn. Om te vermijden dat veehouders met verschillende, los van elkaar staande labels geconfronteerd worden, pleiten zij ervoor om een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk te integreren in de bestaande labels. De vleesveesector vraagt om rekening te houden met de specificiteit van de Vlaamse en Belgische vleesveehouderij die in grote mate gebaseerd is op het Belgisch Wit-Blauw ras. De varkenssector wijst op de specifieke kenmerken van de Vlaamse varkenshouderij (4-wekenregel, groepshuisvesting) die zich weerspiegelt in de infrastructuur van de bedrijven.

De Belgian Feed Association (BFA) investeert sterk in een geïntegreerde benadering van een veebedrijf: de veehouder zelf, management, dierenarts, stallenbouwers, AB-register, bio veiligheid, dierenwelzijn, ... als één geheel beoordelen in het kader van een brede duurzaamheidsbenadering. Ze pleiten voor een geleidelijke, stap voor stap, benadering.

FEBEV verwijst naar de bestaande inspanningen die door de slachthuissector werden opgenomen op het vlak van dierenwelzijn. De criteria voor de monitoring van dierenwelzijn in de slachthuizen werden opgetrokken (camerabewaking, rol van Animal Welfare Officer – AWO, ...) en vastgelegd in convenanten met de bevoegde overheid. Deze inspanningen worden verder gezet voor de rundvee- en de varkenssector en ook voor de sector van het paardenvlees. Een kritisch controlepunt op slachthuisniveau is de aanvoer, het afladen en het opstallen van levende dieren, met bijzondere aandacht voor “einde loopbaan-dieren”. FEBEV pleit voor mobiele slachtinstallaties (“dierenambulance”) om bepaalde categorieën dieren, die niet transportwaardig zijn, op het bedrijf te slachten.

De transportsector van levende dieren is een belangrijke en gevoelige schakel in de dierlijke productie en moet zeker deel uitmaken van een centraal keurmerk dierenwelzijn. Daaromtrent kan verwezen worden naar de gidsen voor goede praktijken die werden ontwikkeld door de EU Commissie.

COMEOS beschouwt dierenwelzijn als een belangrijk aandachtspunt en verwijst naar het belang van de werkgroep dierenwelzijn in het Ketenoverleg. Zij vestigen de aandacht op het feit dat retailers werken in een Belgische en Europese omgeving en vragen om hiermee rekening te houden. Alle retailers waarmee we gesproken hebben benadrukken het belang van de waardecreatie die een hoger dierenwelzijn met zich meebrengt. De bijlage van Maarten Vanthemsche bevat de weerslag van gesprekken met individuele retailers.

FEVIA ondersteunt initiatieven voor dierenwelzijn in verschillende sectoren en wijst op de impact die een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk kan hebben op de prijsvorming in de keten (kostplus?) naar voor.

Een aantal bedrijven (*Arvesta*, *Zoëtis*) gaven een overzicht van de inspanningen voor dierenwelzijn die deel uitmaken van hun bedrijfsstrategie.

Gebruikers van het KBL (Keurmerk Beter Leven) in België gaven interessante feedback:

- Het belang van deelname van alle schakels van de keten, ook de verwerkende nijverheid;
- De regels van KBL gaan dikwijls over infrastructuur van veebedrijven en hebben tot gevolg dat bedrijven die uitstappen met belangrijke investeringen kunnen geconfronteerd worden. Daarom pleit men voor een voldoende lange overgangperiode (instapperiode) voor bedrijven die omschakelen.
- Bij KBL wordt het lastenboek regelmatig aangepast, waarbij soms te weinig rekening wordt gehouden met de impact op bedrijven;
- De lastenboeken van de verschillende ketens verschillen onderling in grote mate, wat het voor de consument minder intuïtief maakt.
- Gebruikers pleiten voor een voldoende stabiel normatief kader over de afschrijvingsperiode van een investering.
- Gebruikers wijzen op paradoxen in KBL (castratie, staartknippen, ...)
- De uitsluitingscriteria van KBL (aanwezigheid van dikbillen, paling, batterijkippen op een bedrijf) kunnen leiden tot de uitsluiting van heel wat bedrijven.
- De varkenshouderijsystemen in België verschillen van die in Nederland (4 weken systeem, periode tussen dekking en groepshuisvesting). Daarmee wordt best rekening gehouden.

Het ILVO (Instituut voor Landbouw, Voeding en Visserij Onderzoek) ontwikkelt verschillende initiatieven op het vlak van onderzoek en ontwikkeling in de dierlijke productie en de visserij. De onderzoeksgroep actief rond dierenwelzijn ontwikkelde de dierenwelzijnsscan in samenwerking met Boerenbond. Bij de uitbouw van een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk vragen zij de nadruk te leggen op goed management door de veehouder en op het meten van parameters op het dier zelf i.p.v. focussen op normen voor huisvesting.

Zij verwijzen daarbij naar de werkzaamheden van EFSA rond Welfare Quality, waar ILVO actief aan deelneemt. ILVO is kritisch voor de focus die door KBL gelegd wordt op de infrastructuur van bedrijven, eerder dan op het welzijn van het dier zelf:

<https://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/animal-welfare>

3. Systemen op niveau van EU, van ons omliggende landen en België.

Om een goed inzicht te verwerven in de evoluties buiten Vlaanderen maakten wij een ruim overzicht van verschillende certificatie-systemen voor dierenwelzijn.

Naast KBL bestaan er immers tal van initiatieven die inspirerend kunnen werken voor de uitbouw van een Centraal Dierenwelzijnskeurmerk in Vlaanderen.

De studie werd uitgevoerd door Marc Rosiers en wordt in bijlage bij dit rapport gevoegd.

De conclusie voor wat de evolutie op EU-niveau betreft is belangrijk: een geharmoniseerd systeem van dierenwelzijnsnormen is een voorwaarde voor de ontwikkeling van een voor de consument begrijpelijk dierenwelzijn etiketteringssysteem. De wetgeving op EU-niveau zette hiervoor belangrijke stappen. Het ontwikkelen van certificatiesystemen valt onder het subsidiariteitsbeginsel en behoort dus aan de lidstaten, (voor België) de regionale overheden en de sector zelf. De EU zal hier zelf geen initiatieven in nemen.

In verschillende landen werden vrijwillige certificatiesystemen uitgewerkt en geïmplementeerd. In een aantal gevallen gaat het om initiatieven op sectorniveau, in andere om overheidsinitiatieven.

Voor **Nederland** gaat het over CIWF (Compassion in world farming), biologische keurmerken, Beter Leven Keurmerk, Demeter keurmerk, Mileukeur, PROduCERT scharrelvlees en IKB.

Voor **Duitsland** gaat het om Initiative Tierwohl, afspraken rond een uniform etiketteringssysteem en Staatliche Tierwohl Initiative.

Voor **Frankrijk** gaat het om CIWF France, Etiquette bien-être animal, Les éleveurs vous disent merci.

In Vlaanderen bevatten de verschillende bestaande certificatiesystemen elementen van dierenwelzijn, maar bestaat er geen centrale referentie.

Voor Vlaanderen gaat het om Belbeef, Belplume, Belpork en IKM.

Verder werden een aantal getuigenissen opgenomen van meer particuliere initiatieven.

In de gesprekken met retailers kwamen naast bovenstaande initiatieven ook WWH Fleishratgeber, Honest Labelling matrix en Haltungsform in beeld.

4. Dierenwelzijn en marketing

Het leek ons interessant om de problematiek van certificatie van dierenwelzijn te bekijken door de ogen van de marketeer. Betrouwbare certificatie kan mee de basis vormen voor een geloofwaardige marketing.

Maarten Vanthemsche voerde een aantal gesprekken met marketing verantwoordelijken van toonaangevende retailers. De neerslag van die gesprekken, aangevuld met eigen kritische inzichten, worden in bijlage 2 bij dit rapport gevoegd: “Een centraal dierenwelzijnskeurmerk bekeken door een marketing-lens”.

Een aantal vaststellingen luiden als volgt:

- ***Noodzaak om de lat hoger te leggen en dierenleed objectief meetbaar te maken.***
De consument eist meer transparantie van de producent met betrekking tot dierenwelzijn. Dierenwelzijn is één van de belangrijke beslissingscriteria in de “minder maar beter” filosofie. Door dierenwelzijn/dierenleed objectief meetbaar en transparant te maken wordt het een factor in het aankoopproces van de klant.

Een centraal label voor dierenwelzijn is niet alleen een informatiemiddel voor de consument, het is ook een opportuniteit voor de producent om te dienen als buffer tegen de dalende consumptie.

Het dient echter opgemerkt te worden dat hoewel verschillende studies erop wijzen dat de consument bereid is om hiervoor een meerprijs te betalen, zijn werkelijke gedrag in de supermarkt daarvan afwijkt.

- ***Absolute wantrouwen van de consumenten t.o.v. de (brede) industrie***
De vraag dringt zich echter op wie dit label de noodzakelijke credibiliteit zal geven. De recente schandalen doken op in elke schakel van de vleesindustrie, en ondanks dure beloften en garanties worden er steeds opnieuw infracties op dierenwelzijn vastgesteld. Een label heeft pas waarde als het authentiek en geloofwaardig is. Vandaag is de vleesindustrie alleen niet in staat dit zelf te organiseren en te garanderen.

De consument eist meer transparantie van de producent met betrekking tot dierenwelzijn. Dierenwelzijn is één van de belangrijke beslissingscriteria in de “minder maar beter” filosofie. Door dierenwelzijn/dierenleed objectief meetbaar en transparant te maken wordt het een factor in het aankoopproces van de klant.

De conclusie is dat er op het niveau van de retail een breed draagvlak is voor de ontwikkeling en het gebruik van een Centraal Dierenwelzijnskeurmerk.

Daarbij worden twee belangrijke randvoorwaarden voorop gesteld:

- Elke retailer moet dit keurmerk kunnen integreren in de eigen merken- en communicatiestrategie;
- Retailers zijn actief op landelijk en Europees niveau. Daarom moet het centrale keurmerk ook op dat niveau bruikbaar en geloofwaardig zijn.

5. Een win-win voor dieren en mensen.

Het welslagen van een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk zal afhangen van de meerwaarde voor de verschillende deelnemers aan het systeem. Iedereen moet er beter van worden: het dier, de boer, de verwerkende industrie en retail, de consument.

Laat ons beginnen met de dieren zelf, want zij moeten centraal staan bij de ontwikkeling van het dierenwelzijnskeurmerk. In dit rapport geven wij geen indicaties over het niveau van dierenwelzijn dat nagestreefd wordt. In de verschillende bestaande systemen is daar heel wat informatie over beschikbaar. De uitwerking ervan wordt best gebaseerd op een wetenschappelijke insteek. Een wetenschappelijke instelling van de Vlaamse overheid zoals het ILVO kan hier een ondersteunende rol spelen. Zij ontwikkelen nu al belangwekkende initiatieven rond dierenwelzijn en duurzaamheid. De ontwikkeling van een referentiekader voor de visserij, VALDUVIS, is daar een voorbeeld van.

De keuze van het ambitieniveau van een Centraal Dierenwelzijnskeurmerk is een dilemma: kleinere stappen voor heel veel dieren versus grote stappen voor een kleiner aantal dieren. De meest toonaangevende keurmerken in andere landen lossen dit op door te kiezen voor een getrapt systeem, dat toelaat aan de spelers in de keten om het eigen ambitieniveau te kiezen.

De tweede actor (naast het dier) die centraal staat in een dierenwelzijnskeurmerk is de boer, de veehouder. Hij of zij verzorgt en begeleidt het dier tijdens zijn leven, maar economisch zijn zij veelal de meest kwetsbare schakel in de keten. In dit rapport werd al gewezen op het grote belang van de managementvaardigheden van de veehouder op het vlak van dierenwelzijn.

Bijkomende inspanningen voor beter dierenwelzijn creëren waarde, waarde voor het dier, voor de maatschappij en voor de veehouder.

Ik ben van mening dat deelname van veehouders aan een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk moet bijdragen tot waarde-creatie. Daarom is het niet voldoende dat de meerkost van de inspanningen vergoed wordt, maar moet bovenop ook extra waarde-creatie (lees extra garanties voor een behoorlijk inkomen) ingebouwd worden voor de boer. Dat zal een krachtige stimulans zijn om aan het systeem deel te nemen.

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voorziet de mogelijkheid om middelen uit het GLB aan te wenden voor initiatieven op het vlak van dierenwelzijn.

Dat kan op het niveau van de veehouder en op het niveau van de keten.

Bij de uitbouw van een Centraal Keurmerk Dierenwelzijn lijkt dit een interessante opportuniteit.

Dierenwelzijn is waardevol. Meer dierenwelzijn betekent meer waarde-creatie in de dierlijke productieketen en dat moet doorheen de ganse keten kunnen worden vertaald, tot en met de consument. In een vrij markt mechanisme is dit een nieuw gegeven.

Hoe garandeer je dat in elke schakel van de keten de meerwaarde voor de bijkomende inspanning gerealiseerd wordt ? De basis voorwaarde daarvoor is transparantie in de waardeketen. Dit lijkt me een belangrijke uitdaging maar ook een opportuniteit voor het Ketenoverleg.

Aandacht voor dierenwelzijn is een basisvoorwaarde voor duurzame dierlijke productie.

Men kan dierenwelzijn niet los zien van een aantal andere duurzaamheidsdoelstellingen.

De uitbouw van een centraal keurmerk dierenwelzijn kan een onderdeel zijn van een meer omvattende strategie voor een duurzame dierlijke productie in Vlaanderen.

6. Generiek of Stand-alone

Een centraal keurmerk dierenwelzijn kan stand-alone ontwikkeld worden als een afzonderlijk merk naast andere bestaande labels, naar het voorbeeld van KBL.

Een alternatief hiervoor is het ontwikkelen van een generieke module dierenwelzijn die kan geïntegreerd worden in bestaande kwaliteits- of duurzaamheidslabels.

De eerste optie verleent waarschijnlijk meer visibiliteit aan het keurmerk, de tweede optie laat toe om het keurmerk op een flexibele manier in te bouwen in reeds bestaande certificatiesystemen, wat tegemoet komt aan de bezorgdheid van beheerders van bestaande systemen en van de retailers.

7. Een businessmodel voor een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk in Vlaanderen

De governance van een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk in Vlaanderen moet tegemoet komen aan de verwachtingen van de verschillende stakeholders.

Wij pleiten voor een inclusief model waarbij een onafhankelijk bestuur garant staat voor de integriteit van het keurmerk.

Wij hebben ons daarvoor geïnspireerd op het governance model van de Nederlandse Stichting Dierengeneesmiddelenautoriteit (SDa) <https://www.autoriteitdiergeneesmiddelen.nl/nl>

De organisatie van de SDa wordt gevoegd in bijlage 3.

Het voorstel is om naar analogie hiermee een Vlaamse Stichting Dierenwelzijn Autoriteit (VSDa) op te richten die belast wordt met de uitwerking en het beheer van een Centraal DierenwelzijnsKeurmerk.

De Vlaamse Stichting Dierenwelzijn kan bestaan uit verschillende onderdelen:

- Het Bestuur: een aantal onafhankelijke bestuurders die ervaring hebben met de verschillende aspecten van de problematiek van een Centraal Keurmerk Dierenwelzijn (dierenwelzijn, lastenboek, certificaties, ketenwerking, waardecreatie in de keten, ...) maar geen banden of belangen hebben bij de betrokken stakeholders.
- VSDa-expertenpanel (-s?): bestaat uit wetenschappers op het gebied van dierenwelzijn. Zij kunnen zich laten ondersteunen door wetenschappelijke onderzoekers (e.g. ILVO).
- De Sector raad van Advies : de verschillende diersectoren zijn hierin vertegenwoordigd. Zij verstrekken op eigen initiatief of op vraag advies aan het Bestuur.
- De maatschappelijke Raad van Advies: verschillende maatschappelijke geledingen (NGO's, burgerinitiatieven) zijn hierin vertegenwoordigd. Zij verstrekken op eigen initiatief of op eigen vraag advies aan het Bestuur.
- De Commissie van Toezicht bestaat uit een aantal personen aangeduid door de Vlaamse Overheid. Zij zien toe op het onafhankelijk functioneren van de VDSa en rapporteren hierover aan de overheid. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0033369/2018-04-07>

De oprichting van een dergelijke structuur, die door de Vlaamse overheid erkend wordt als dierenwelzijnsautoriteit kan een belangrijke stap zijn in de uitwerking en de implementatie van een Centraal Dierenwelzijnskeurmerk. Alle stakeholders komen er aan bod en een onafhankelijk bestuur staat garant voor de transparantie en de geloofwaardigheid van het systeem. Naar analogie met de SDa zou de Vlaamse Stichting Dierenwelzijn een jaarlijks “rapport aan de samenleving” kunnen uitbrengen, waarin de evolutie van dierenwelzijn in de nutsdierensector in beeld gebracht wordt.

Voor wat de financiering van een Vlaamse Stichting Dierenwelzijn betreft, zijn er verschillende mogelijkheden, gaande van een opstartfinanciering door de Vlaamse Overheid tot een zelf-bedruipend systeem gefinancierd door de gebruikers van het systeem.

Bovendien beantwoordt het concept aan het principe van subsidiariteit, het zijn de stakeholders (sector, maatschappij) die hun verantwoordelijkheid nemen in deze stichting.

8. Onafhankelijke controle en certificatie:

De geloofwaardigheid van een Centraal Dierenwelzijnskeurmerk staat of valt met een sluitend controle- en certificatiesysteem, dat onafhankelijk staat van de betrokken sectoren.

In de bijlage van Marc Rosiers wordt onder punt 5-5 verwezen naar het rapport “Organisatie van de controle op dierenwelzijn in de slachthuizen”.

Er zijn voldoende voorbeelden van goed werkende controle- en certificatie organismen beschikbaar. Een accreditatie door BELAC, het Belgische accreditatie organisme (<https://economie.fgov.be/nl>) is daar een basisvoorwaarde.

De Vlaamse Stichting Dierenwelzijn zal verantwoordelijk zijn voor de uitbouw van en het toezicht op een geloofwaardig certificatiesysteem en daar ook verantwoording over afleggen.

9. Naschrift

Toen de minister mij deze opdracht toevertrouwde waren er een aantal reacties (op sociale media) die stelden dat een dierenwelzijnskeurmerk onmogelijk was in de dierlijke productieketen, vanuit de overtuiging dat dierlijke productie op zich onethisch is.

Deze stelling is deel van het maatschappelijk debat over dierlijke productie . Ik deel de stelling niet. Dierlijke productie is een belangrijke maatschappelijke en economische realiteit in Vlaanderen. Het belang ervan wordt erkend in het Vlaamse regeerakkoord.

Ik ben ervan overtuigd dat de creatie van een Centraal Keurmerk Dierenwelzijn een belangrijke bijdrage kan leveren aan maatschappelijk verantwoorde dierlijke productie.

Dierenwelzijn-etiketteringssystemen in Europa, in de ons omliggende landen en in België - een overzicht.

Bijlage bij het rapport voor het opstellen van
een businessmodel voor de ontwikkeling van een
Centraal Dierenwelzijnskeurmerk

*Marc ROSIERS
September 2019*

Inhoud

1	De vijf vrijheden	3
2	Dierenwelzijn en biolandbouw.....	3
3	The European Commission and Animal welfare	4
4	Dierenwelzijn etiketteringssystemen in de onze buurlanden.....	8
4.1	Nederland	8
4.1.1	CIWF Nederland.....	8
4.1.2	Biologische keurmerken (EKO- en Europees biologisch keurmerk)	8
4.1.3	Beter Leven keurmerk	9
4.1.4	Andere keurmerken	10
4.2	Duitsland.....	13
4.2.1	Initiative Tierwohl.....	13
4.2.2	Een etiketteringssysteem voor dierenwelzijn van de Duitse retail	16
4.2.3	Initiatief van de Duitse Minister voor Landbouw Julia Klöckner	17
4.3	Frankrijk.....	20
4.3.1	CIWF France.....	20
4.3.2	Etiquette bien-être animal	20
4.3.3	Les œufs de plein air « Les Eleveurs vous disent MERCI ! »	24
5	België	26
5.1	Belbeef.....	27
5.2	Belplume.....	28
5.3	Belpork	30
5.4	IKM	31
5.5	Organisatie van de controle	33
6	Besluiten	35
7	Bijlagen	36
7.1	Getuigenis van Boer Olivier	36
7.2	Getuigenis van veetransportbedrijf Leus	36
7.3	Getuigenis van Lieven Lafaut.....	37

1 De vijf vrijheden

Dierenwelzijn verwijst naar "de levenskwaliteit zoals een individueel dier die ervaart". Dierenwelzijn in de brede zin omvat niet alleen de gezondheid en het lichamelijk welzijn van het dier, maar ook zijn psychologisch welzijn en de mogelijkheid om gedrag dat specifiek is voor hun soort tot uitdrukking te brengen. Volgens de Vijf Vrijheden kan dierenwelzijn omschreven worden als voldoende als de dieren lichamelijk en psychisch gezond zijn, zich goed voelen en niet lijden. Deze 5 principes zijn in 1992 door de Farm Animal Welfare Council vastgelegd. Ze worden opgenomen in de definitie van dierenwelzijn van de Werelddiergezondheidsorganisatie (OIE), de referentie in dit vakgebied.

De vijf vrijheden zijn

1. dieren zijn vrij van honger en dorst. Ze hebben gemakkelijk toegang tot vers water en een adequaat rantsoen;
2. dieren zijn vrij van ongemak. Ze hebben een geschikte leefomgeving inclusief onderdak en een comfortabele rustplaats;
3. dieren zijn vrij van pijn, verwonding en ziekte. Er is sprake van preventie en een snelle diagnose en behandeling;
4. dieren zijn vrij van angst en stress. Er is zorg voor voorwaarden en behandelingen die geestelijk lijden voorkomen;
5. dieren zijn vrij om normaal gedrag te vertonen. Ze hebben voldoende ruimte, goede voorzieningen en gezelschap van soortgenoten.

2 Dierenwelzijn en biolandbouw

Bij biologische gekweekte dieren komt het welzijn op de eerste plaats. Dierenwelzijnsvereisten maken deel uit van elke biologische norm. De volgende principes zijn de kern van deze norm:

- **Dieren kunnen hun natuurlijke gedrag tonen.** Dieren kunnen alleen hun natuurlijk gedrag tonen als hun leefomstandigheden een kopie zijn van de belangrijkste kenmerken van hun oorspronkelijke habitat, met de noodzakelijke ruimte en voorzieningen. Biologische systemen worden gekenmerkt door een lage bezettingsdichtheid, toegang tot buiten en vrijheid van beweging voor dieren. Ook het voedergedrag wordt gerespecteerd; zo zijn bijvoorbeeld de neusringen voor varkens verboden omdat ze natuurlijk wortelend gedrag voorkomen.
- **Welzijn boven productiviteit.** Veredelingsprogramma's in de biologische landbouw zijn gericht op een holistische aanpak, evenwicht tussen productiviteit, duurzaamheid, aanpassing aan de milieuomstandigheden en behoud van de biodiversiteit. Biologische boeren geven doorgaans de voorkeur aan de levenslange productiviteit van hun dieren boven de jaarlijkse productiviteit.
- **Behoud van de gezondheid milieu en dier.** Als er te veel dieren worden gehouden per hectare landbouwgrond, kan de geproduceerde mest niet worden geabsorbeerd door het ecosysteem van de boerderij. Het teveel aan mest eindigt uiteindelijk in het grondwater of in de atmosfeer. De nitratenrichtlijn van de EU pakt dit probleem aan, maar de biologische systemen zijn nog steeds de best presterende systemen: de beperkte bezettingsdichtheid op biologische bedrijven zorgt voor een evenwicht van voedingsstoffen voor bodem en planten zonder het milieu te schaden.

- **Systematisch beheersen en voorkomen van ziekten.** Met uitzondering van vaccins, passen biologische landbouwers geen preventieve medicatie toe. In plaats daarvan versterken ze het immuunsysteem van hun dieren door middel van een zorgvuldige hygiëne, gecombineerd met een verzorging- en voederregime dat is aangepast aan de behoeften van de dieren, volgens de voorgeschreven biologische praktijk. Zo nodig kunnen individuele dieren een curatieve behandeling krijgen om hun welzijn te waarborgen. Het gebruik van homeopathische of natuurgeneesmiddelen in plaats van klassieke geneesmiddelen vermijdt bijwerkingen, antibiotica restanten in vlees en andere producten, en de ontwikkeling van resistente pathogenen.

3 The European Commission and Animal welfare¹

Consumenten vragen steeds meer informatie over de manier waarop dieren op boerderijen en in veehouderijen worden behandeld. Hoewel er vrijwillige dierenwelzijnsetiketteringen bestaan, bestaat er geen geharmoniseerd systeem van dierenwelzijnsnormen voor etiketteringsdoeleinden. Bijgevolg begrijpen consumenten deze dierenwelzijnsnormen niet. Een domino-effect hiervan is dat op zeer weinig producten de consument informatie over de dierenwelzijnsnormen vindt en dat er voor veel producenten weinig motivatie is om het dierenwelzijn te verbeteren en om hun producten dienovereenkomstig op de markt te brengen.

Op dit moment bestaat er in de hele EU slechts één verplicht dierenwelzijn etiketteringssysteem, met name voor consumptie-eieren. De regeling voor eieren is gebaseerd op de EU-wetgeving voor leghennen, waarin verschillende productiemethoden (kooien, vrije uitloop, scharrelstal enz.) zijn vastgelegd. Een dergelijke classificatie van productiemethoden bestaat niet voor andere diersoorten in de EU.

De EU heeft niet de intentie om de verplichte dierenwelzijn etikettering uit te breiden. De EU-strategie is er veeleer op gericht om na te denken over de ontwikkeling van een instrument om consumenten en bedrijven beter te informeren over dierenwelzijnsvriendelijke producten dat zowel door de producenten als de retailers kan worden gebruikt, zodat de transparantie voor de consument wordt gewaarborgd zonder dat hij/zij wordt overspoeld met informatie op het etiket.

Basis voor deze beleidsstrategie is het verslag *Feasibility study on animal welfare labelling and establishing a Community Reference Centre for Animal Protection and Welfare* van 26 januari 2009². In dit verslag schetst de Europese Commissie een reeks opties voor dierenwelzijn etikettering. Het doel van het EU-beleid is het voor de consumenten gemakkelijker te maken om welzijnsvriendelijke producten te identificeren en te kiezen en zo een economische stimulans te geven aan producenten om het welzijn van dieren te verbeteren. In het verslag worden ook opties gepresenteerd voor de mogelijke oprichting van een Europees netwerk van referentiecentra voor de bescherming en het welzijn van dieren.

De belangrijkste conclusies met betrekking tot de haalbaarheid van verschillende opties voor het vermelden van dierenwelzijn informatie op producten van dierlijke oorsprong, zijn de volgende:

¹ Bron: https://ec.europa.eu/food/animals/welfare/other_aspects/labelling_en

² Er is sedertdien geen noemenswaardige vooruitgang geboekt op Europees vlak.

- Er bestaat een brede consensus dat dierenwelzijn gerelateerde informatie over producten van dierlijke oorsprong vele problemen kent. Twee probleemgebieden worden vaak genoemd: (1) problemen met dierenwelzijnsnormen/claims en (2) een gebrek aan consumentenbewustzijn over en begrip van logo's/labels (etikettering).
- Achter etiketteringsregelingen zijn drie drijvende krachten relevant voor dierenwelzijn: (1) de levensmiddelenwetgeving in de EU, (2) certificering als een algemeen aanvaard instrument om de markt van voedingsproducten te reguleren en (3) de consument die vraagt om dierenwelzijn te etiketteren.
- De bio etikettering wordt beschouwd als een goed voorbeeld van hoe een geharmoniseerde regeling ertoe heeft bijgedragen om een vroegere nichemarkt te laten ontwikkelen tot een massamarkt. Verordening (EG) nr. 2092/91 heeft de bestaande versnippering van de markt verholpen en heeft biologische producten veel interessanter gemaakt voor retailers, waarvoor een efficiënte logistiek en een constant en grootschalig aanbod van cruciaal belang zijn. De invoering van een logo/label heeft de herkenbaarheid van biologische producten verbeterd.
- Een groot probleem bij initiatieven op het gebied van dierenwelzijn etikettering is dat er momenteel geen geharmoniseerd, erkend en betrouwbaar meetinstrument³ beschikbaar is om het dierenwelzijn in alle stadia van de diersoort, de veehouderijsystemen en de toeleveringsketen uitvoerig te beoordelen. Zolang er geen geharmoniseerd en betrouwbaar instrument bestaat, blijft het een uitdaging om verplichte etikettering toe te passen. Vrijwillige systemen lijken beter toepasbaar, omdat zij gebaseerd zijn op de huidige wetenschappelijke kennis, waarbij (resterende) lacunes minder relevant zijn. In een vrijwillige context kunnen producenten en verwerkers die vraagtekens zetten bij bepaalde toegepaste normen eenvoudigweg niet meedoen en worden zij dus niet geconfronteerd met verplichte certificering.
- Voor certificering zijn operationele normen nodig aan de hand waarvan veehouders, dierentransportbedrijven en slachthuizen aan een audit kunnen worden onderworpen. Bij gebrek aan een geharmoniseerd, erkend en betrouwbaar meetinstrument voor een alomvattende beoordeling van dierenwelzijn is verplichte certificering van dierenwelzijn de minst haalbare optie.
- Ongeacht de gekozen beleidsoptie, blijft het moeilijk om een breed scala aan landbouwhuisdieren te bestrijken. Verplichte etikettering van veehouderijsystemen lijkt iets gemakkelijker te zijn en zal het mogelijk maken het aantal soorten landbouwhuisdieren dat onder de verplichte etikettering valt, sneller uit te breiden. Zoals hierboven gezegd, zijn vrijwillige benaderingen toleranter ten aanzien van leemten in de kennis en maken zij het ook mogelijk om nieuwe landbouwhuisdiersoorten sneller op te nemen.
- De resultaten van de impactanalyse van de verschillende opties heeft het mogelijk gemaakt om een aantal opties voor dierenwelzijn etikettering als minder relevant uit te sluiten.
 - o Er bestaat geen enkele grond om verplichte etikettering van de naleving van de EU-minimumnormen in te voeren.

³ Dezelfde vaststellingen werden gemaakt in het Rapport over de dialoog met de geloofsgemeenschappen met het oog op de significante verbetering van het dierenwelzijn bij de praktijk van ritueel slachten en de overgang naar een algemeen verbod op onbedwelmd slachten van Piet Vanthemsche (maart 2017) en het Rapport over de organisatie van de controle op dierenwelzijn in de slachthuizen van Marc Rosiers, Chris Landuyt en Luc Duchateau (april 2018)

- De geharmoniseerde voorschriften voor het vrijwillige gebruik van claims en richtsnoeren voor de vaststelling van dierenwelzijnsetikettering- en kwaliteitsregelingen vormen evenmin een oplossing met een significante toegevoegde waarde, vooral omdat de effecten op de dierenwelzijnsomstandigheden op de bedrijven indirect en moeilijk te voorspellen zijn.
- De meest haalbare optie lijkt een communautair dierenwelzijnslabel te zijn dat is gebaseerd op het EU-bio label. Deze optie is verenigbaar met de beperkingen in de beschikbare wetenschappelijke kennis over dierenwelzijn en aanverwante indicatoren. Een communautair dierenwelzijnslabel zal naar verwachting een directer effect op het dierenwelzijn hebben dan andere vrijwillige opties, uiteraard afhankelijk van het marktaandeel van dit label.

Conclusie: Een geharmoniseerd systeem van dierenwelzijnsnormen is een voorwaarde voor de ontwikkeling van een voor de consument begrijpelijk dierenwelzijnsetikettering systeem.

De handhaving van de dierenwelzijn wetgeving valt onder het subsidiariteitsbeginsel, wat betekent dat:

De verantwoordelijkheid bij de EU-lidstaten ligt door

- De omzetting van EU-richtlijnen in nationale wetgeving en de tenuitvoerlegging van de EU-regels op nationaal niveau en
- De dagelijkse handhaving door middel van deze nationale wetgeving en controleactiviteiten.

De Europese Commissie is verantwoordelijk voor

- Het verstrekken van passende informatie en, waar nodig, opleiding met betrekking tot de wettelijke vereisten van de EU;
- Erop toe te zien dat de EU-wetgeving naar behoren wordt toegepast en gehandhaafd;
- In extreme gevallen, het nemen van maatregelen tegen EU-landen die de wettelijke voorschriften niet toepassen.

Hoe worden deze doelstellingen bereikt?

- Inspecties en controles door het "[Food and Veterinary Office](#)" om na te gaan of de bevoegde autoriteiten in de EU-landen de EU-wetgeving op een doeltreffende en uniforme manier toepassen;
- Het "[Standing Committee on the Food Chain and Animal Health](#)" biedt een platform voor vertegenwoordigers van de lidstaten om kwesties in verband met de volksgezondheid, de diergezondheid of het dierenwelzijn te bespreken en zo nodig dringende maatregelen goed te keuren
- Voor wetenschappelijke adviezen wordt verwezen naar de EFSA ("[European Food Safety Authority](#)").

Toepassingsgebieden?

- Er is EU-wetgeving ontwikkeld die alle levensfasen van een landbouwhuisdier bestrijken, tijdens zijn verblijf op het landbouwbedrijf, tijdens het vervoer en bij het doden. Meer in het bijzonder zijn er geharmoniseerde EU-regels van kracht die betrekking hebben op een aantal diersoorten en aspecten die van invloed zijn op het dierenwelzijn. Terwijl Richtlijn 98/58/EG van de Raad de minimumnormen voor de bescherming van alle landbouwhuisdieren vaststelt, bestaan er specifieke richtlijnen voor individuele diersoorten. De EU-wetgeving stelt ook dierenwelzijnsnormen vast voor het vervoer van de dieren en voor het bedwelmd slachten van dieren.
- Dierenwelzijn op de veehouderij
 - o De eerste EU-voorschriften voor dieren gehouden door veehouders werden in 1986 opgesteld en hadden betrekking op de bescherming van legkippen. In 1991 volgden richtlijnen van de Raad voor de bescherming van kalveren en vervolgens van varkens.
 - o In 1998 werden door Richtlijn 98/58/EG van de Raad algemene regels vastgesteld voor de bescherming van dieren die voor de productie van voedsel, wol, huid of bont of voor andere landbouwdoeleinden worden gehouden, met inbegrip van vissen, reptielen en amfibieën. Deze voorschriften zijn gebaseerd op het Europees Verdrag inzake de bescherming van landbouwhuisdieren.
 - o Sindsdien is de wetgeving verder ontwikkeld om het dierenwelzijn van landbouwhuisdieren geleidelijk te verbeteren.
- Dierenwelzijn tijdens het vervoer
 - o In 2015 heeft de Europese Commissie een driejarig proefproject gelanceerd dat tot doel heeft het dierenwelzijn tijdens het vervoer te verbeteren door het ontwikkelen en verspreiden van gidsen van goede praktijken voor het vervoer van de belangrijkste diersoorten.
 - o In september 2017 werden vijf uitgebreide gidsen voor goede praktijken gepubliceerd, en ook 17 technische informatiefiches in A4-formaat met de meest praktische informatie.
- Slachten & bedwelmen
 - o De EU-wetgeving inzake het doden van dieren is erop gericht de pijn en het lijden van dieren tot een minimum te beperken door het gebruik van goedgekeurde bedwelmingsmethoden. Zij is van toepassing op landbouwhuisdieren.
 - o In 2009 heeft de Europese Raad de Verordening (EG) nr. 1099/2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden goedgekeurd. Deze Verordening is sinds 1 januari 2013 van toepassing.

Conclusie: Er zijn belangrijke stappen gezet in de ontwikkeling van een geharmoniseerd normensysteem voor dierenwelzijn op de veehouderij, tijdens het transport en in het slachthuis.

Niettemin hebben zich in de ons omliggende EU-lidstaten verschillende vrijwillige certificeringssystemen voor dierenwelzijn ontwikkeld.

4 Dierenwelzijn etiketteringssystemen in de onze buurlanden

4.1 Nederland

4.1.1 CIWF Nederland

“Compassion in World Farming” is een internationale organisatie.

CIWF komt op voor het welzijn van koeien, kippen, varkens en alle andere dieren die gehouden worden voor hun vlees, melk of eieren.

CIWF streeft naar een diervriendelijkere, duurzame en gezonde veehouderij: voor dieren, mensen en de aarde.

Sinds 1998 is “Compassion in World Farming” actief in Nederland. Sinds dat jaar voeren zij actief campagne tegen de vee industrie en voor het verbeteren van het welzijn van landbouwdieren. Zij werken samen met andere dierenbeschermers en hun organisaties. CIWF Nederland is onafhankelijk en 100% subsidievrij

In Nederland zijn de belangrijkste keurmerken⁴:

4.1.2 Biologische keurmerken (EKO- en Europees biologisch keurmerk)

In de biologische veehouderij stemt men de manier van werken zoveel mogelijk af op de natuurlijke behoefte van landbouwhuisdieren. Producten die afkomstig zijn van de biologische landbouw herken je aan het EKO-keurmerk (links) en het Europees biologisch keurmerk (rechts).

Bij de productie van biologisch voedsel wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met milieu, dier en mens.

Kenmerken van de biologische landbouw:

- De dieren kunnen naar buiten.
- De dieren hebben meer ruimte dan in de gangbare veehouderij.
- In de stal is stro, strooisel of ander natuurlijk materiaal aanwezig.
- De dieren krijgen gezond, biologisch voer uit de omgeving van de boerderij.
- De meeste lichamelijke ingrepen (zoals het afknippen van varkensstaarten) zijn verboden.

⁴ Bron : Compassion in World Farming (CIWF) Nederland. Lees meer op www.ciwf.nl/wat-eet-ij/let-op-het-keurmerk/.

- Diergeneesmiddelen mogen alleen gebruikt worden om ziektes te genezen, niet om ziektes te voorkomen.
- Het aantal dieren dat wordt gehouden is in evenwicht met het grondoppervlak. De mest moet kunnen worden gebruikt op het eigen land of op land van andere boeren in de streek.

Door wie wordt het keurmerk gecontroleerd?

Beide keurmerken worden gecontroleerd door de onafhankelijke organisatie **Stichting Skal Biocontrole** (Skal). Skal is een onafhankelijke organisatie voor het toezicht op de biologische productie in Nederland. De biologische productie is in Nederland de laatste jaren flink toegenomen. Momenteel staan meer dan 5.000 bioboeren en levensmiddelenfabrikanten onder toezicht van Skal. De organisatie is gevestigd te Zwolle.

Lees meer over het EKO keurmerk op www.eko-keurmerk.nl en over het Europees Biologisch keurmerk op <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming>.

4.1.3 Beter Leven keurmerk

Het Beter Leven keurmerk is een 3-sterrenstelsel van de Dierenbescherming dat op steeds meer verpakkingen van vlees en eieren te vinden is. Hoe meer sterren, hoe diervriendelijker.

- Drie sterren staan voor dierenwelzijn dat minstens zo goed is als in de biologische veehouderij.
- Twee sterren staan voor goed welzijn, de dieren kunnen naar buiten. Per soort zijn er meer eisen.
- Eén ster staat voor beter dierenwelzijn dan in de gangbare vee-industrie. Dieren staan meestal binnen, maar hebben meer ruimte. Het is een kleine, maar belangrijke stap in de goede richting.

Om het Beter Leven keurmerk te mogen voeren is het niet nodig (maar wel mogelijk) dat een product ook het EKO-, Europees biologisch keurmerk of een ander keurmerk heeft. Vlees met het Beter Leven keurmerk 1 ster is slechts iets duurder dan het gangbare industrievlees, terwijl het welzijn van de dieren toch al een stuk beter is.

Met het Beter Leven keurmerk krijgt Dierenbescherming Nederland het voor elkaar wat met wetgeving te weinig lukt: daadwerkelijk stappen zetten naar meer welzijn voor al die miljoenen 'consumptiedieren'. Door met bedrijven afspraken te maken over meer leefruimte, over minder of geen ingrepen die het welzijn aantasten en over andere verbeteringen, lukt het om diervriendelijker geproduceerd vlees in de schappen te krijgen. Dierenbescherming Nederland legt veebedrijven een basispakket minimumnormen voor, waaraan de veehouderij direct dient te voldoen om voor een ster of meerdere sterren in aanmerking te komen. Die normen verschillen per diersoort, want de welzijnsaantasting is per diersoort anders.

Deze normen betekenen dat de ergste uitwassen in de veehouderij worden aangepakt en de dieren daadwerkelijk een beter leven hebben. Voor een aantal extra criteria, die ook bij de normen horen van het Beter Leven keurmerk, spreken zij met de bedrijven een overgangstermijn af, die het hen mogelijk maakt om de benodigde investeringen te doen.

Door wie wordt het keurmerk gecontroleerd?

Dierenbescherming Nederland verlangt van alle partijen (veehouders, slachterijen, vleesverwerkers, eieren pakstations, supermarkten en slagers) die meedoen aan het Beter Leven keurmerk dat zij zich door een onafhankelijke, ter zake deskundige controle-instantie laten controleren of aan de criteria van het Beter Leven keurmerk wordt voldaan. De resultaten worden gerapporteerd en als het niet in orde is volgt er een sanctie of zelfs uitsluiting. De kosten van controle zijn geheel voor het betrokken bedrijfsleven.

De Dierenbescherming heeft de intake en borging van het Beter Leven keurmerk ondergebracht bij een aparte uitvoeringsorganisatie; de **Stichting Beter Leven keurmerk**. De stichting beheert het lastenboek en de certificeringsregeling, erkent de certificatie instellingen die de audits op het terrein uitvoeren en individuele certificaten toekennen.

Lees meer over het keurmerk Beter Leven op <https://beterleven.dierenbescherming.nl/>.

4.1.4 Andere keurmerken

- Demeter keurmerk

Als het keurmerk van Demeter op de verpakking staat, is het product afkomstig van de biologisch-dynamische landbouw. In de biologisch-dynamische veehouderij zijn de dierenwelzijnseisen nóg hoger dan in de biologische veehouderij. Vlees met het Demeter Keurmerk ligt niet in de gangbare supermarkt, maar is te koop bij speciale slagers en in natuurwinkels.

Om de Demeter-kwaliteit te garanderen, onderhoudt de Demeter Stichting een certificeringssysteem voor biodynamische boeren en voor verwerkers van hun producten. Een onafhankelijke Demeter Voorwaarden Commissie (DVC) stelt normen op voor Nederland, op basis van de wereldwijd geldende Demeter-voorwaarden van Demeter Internationaal. Een onafhankelijke Demeter Licentie Commissie (DLC) kent certificaten toe. Alle bedrijven worden op de Demeter-voorwaarden gecontroleerd. De controles worden uitgevoerd door vakbekwame inspecteurs van erkende controle-organisaties op gebied van biologische productie

Lees meer op www.stichtingdemeter.nl/keurmerk.

- Milieukeur

Het Milieukeur is in de eerste plaats ontwikkeld voor varkenshouderijen die het milieu minder vervuilen, maar om dit keurmerk te krijgen moet een boer ook beter scoren op dierenwelzijn. Varkensvlees met dit keurmerk betekent dat de varkens een beter leven hebben gehad dan in de gangbare vee-industrie. Zo mogen de varkens niet gecasteerd worden, krijgen ze speelmateriaal en zijn er eisen aan de huisvesting. Milieukeur varkensvlees is te koop bij een groot aantal slagerijen en

supermarkten.

Stichting Milieukeur (SMK) werkt al meer dan 25 jaar voor het bedrijfsleven aan het verduurzamen van producten en bedrijfsvoering. SMK doet dat samen met een uitgebreid netwerk van overheden, producenten, brancheorganisaties, maatschappelijke organisaties, retailers, adviesbureaus, wetenschap en ketenpartijen. Het onafhankelijke duurzaamheidsplatform SMK is als volgt georganiseerd:

- De Colleges van Deskundigen stellen objectieve criteria vast voor duurzamere productie en bedrijfsvoering. De Colleges zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van belanghebbenden. Die brede representatie waarborgt dat beleid en toetsing vanuit verschillende maatschappelijke belangen worden gewogen.
- SMK huisvest tevens de Toetsingscommissie Inkoop Hout (TPAC), die toetst of certificatiesystemen voor hout voldoen aan de Nederlandse Inkoopcriteria voor duurzaam hout.
- Een SMK-team van 18 professionals ondersteunt de drie Colleges en de Toetsingscommissie en overlegt met het bedrijfsleven en de overheid over de toepassing en toetsing van criteria en keurmerken. Als competent body certificeert het team EU Ecolabel producten en -diensten en vertegenwoordigen zij het Ministerie van Infrastructuur en Milieu voor de criteriaontwikkeling voor EU Ecolabel in Brussel.

Lees meer op www.smk.nl.

- PROduCERT scharrelvlees

Scharrelvlees komt van dieren die een goed leven hebben. De regels zijn minder streng dan die voor biologische keurmerken, maar ook scharreldieren komen buiten (dit geldt echter niet voor kippen die scharreleieren leggen) en hebben stro of strooisel in de stal, die ruimer is dan in de vee-industrie. De regels voor het scharrelkeurmerk zijn opgesteld door PROduCERT en de naleving wordt gecontroleerd door een onafhankelijke organisatie. Je kunt de verschillende soorten scharrelvlees (kip, varken, rund) herkennen aan aparte keurmerken,

die allemaal op elkaar lijken. Scharrelvlees is te koop bij de scharrelslager. Voor een overzicht van scharrelslagers in Nederland, consulteer de website van PROduCERT www.producert.nl.

- Sommige keurmerken of merkaanduidingen geven nuttige informatie over de manier waarop een product gemaakt is, maar zeggen niets over het welzijn van de dieren.

- IKB

Het keurmerk voor Integrale Keten Beheersing (IKB) geeft aan dat er bij de productie, transport en verwerking van rundvlees, varkensvlees en kip extra controles plaatsvinden. Bij IKB worden geen extra eisen gesteld die gericht zijn op het milieu of dierenwelzijn. Staat het IKB-keurmerk op de verpakking, dan zegt dat niets over het welzijn van de dieren. Het IKB-logo kan echter wel samen met andere keurmerken op de verpakking staan.

Lees meer op www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/ikb.aspx.

- Halal

De aanduiding Halal betekent dat vlees afkomstig is van dieren die volgens de voorschriften van de Islam geslacht zijn. Mogelijk gebeurde dat zonder verdoving, maar dat is niet zeker omdat de Islam - anders dan veel mensen denken - het slachten met verdoving wél toestaat. In Nederland worden veel dieren volgens Halal voorschrift, met verdoving, geslacht. De aanduiding Halal zegt verder

niets over het welzijn van de dieren tijdens hun leven.

Lees meer op www.halal.nl.

4.2 Duitsland

4.2.1 Initiative Tierwohl⁵

Dr. Alexander Hinrichs, algemeen directeur van de Gesellschaft zur Förderung des Tierwohls in der Nutztierhaltung mbH schrijft op zijn website dat het doel van het “Initiative Tierwohl” is om zoveel mogelijk boeren aan te spreken. Want alleen als velen deelnemen kunnen ook veel dieren er baat bij hebben.

Met het “Initiative Tierwohl” hebben bedrijven en verenigingen uit de landbouw, de vleesindustrie en de retailers van voedingsproducten de handen in elkaar geslagen om een meer diervriendelijke en duurzame vleesproductie te bevorderen. De partners willen de normen in de veehouderij voor varkens en pluimvee in de gehele markt toepassen. Momenteel worden ongeveer 600 miljoen varkens, kippen en kalkoenen bereikt met het initiatief. De extra kosten worden gefinancierd door de deelnemende retailers.

Het “Initiative Tierwohl” wil dierenwelzijn op een brede basis verankeren in de landbouwproductie, in de vleesindustrie en in de retail van voedingsproducten; het “Initiative Tierwohl” wil geen niche-oplossing zijn voor een paar dieren en boerderijen. Het initiatief is erop gericht om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk varkens, kippen en kalkoenen van de maatregelen voor dierenwelzijn profiteren, zodat een marktbreed en sectoroverschrijdend effect wordt bereikt. Meer in het bijzonder wil het “Initiative Tierwohl”

- de conventionele landbouw geleidelijk verbeteren;
- een eenmalige impuls zijn om het dierenwelzijn te verbeteren;
- een duidelijk signaal geven voor meer dierenwelzijn.

Het “Initiative Tierwohl” controleert de naleving van de criteria voor dierenwelzijn via onafhankelijke controles.

Hoe werkt het systeem?

Het label van het “Initiative Tierwohl” identificeert de pluimvee- en varkensvleesproducten die afkomstig zijn van een bedrijf dat heeft deelgenomen aan het “Initiative Tierwohl” en de dierenwelzijn criteria toepast.

Veehouders worden betaald om meer diervriendelijk te produceren. Zij moeten bepaalde dierenwelzijnscriteria toepassen. De criteria zijn ontwikkeld door deskundigen uit het bedrijfsleven, de wetenschap en het dierenwelzijn en staan allemaal boven de wettelijke normen. Er zijn bepaalde basisvereisten⁶ die elke veehouder moet naleven en die voor de

⁵ Bron : www.initiative-tierwohl.de

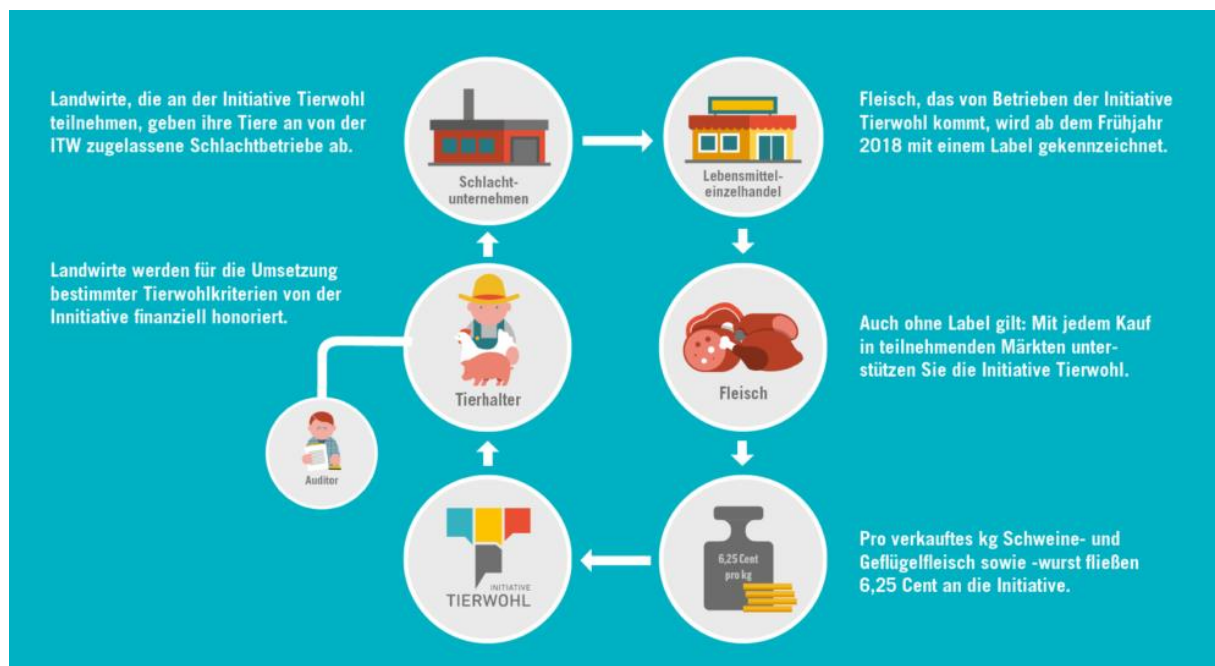
⁶ De veehouders moeten een aantal criteria uit het QS-systeem overnemen, zoals dierenwelzijn, hygiëne en diergezondheid

programmaperiode 2018-2020 opnieuw zijn verstrengd. Varkenshouderijen kunnen ook voor aanvullende criteria kiezen. De focus ligt op meer plaats, meer strooisel, betere lucht en drinkwaterkwaliteit, een minimum aan daglicht en minder antibiotica. Afhankelijk van de gekozen criteria en het aantal dieren ontvangt de eigenaar van het dier een bepaalde dierenwelzijnsvergoeding. Die is bedoeld als compensatie voor de inspanningen die nodig zijn om de criteria toe te passen.

Veehouders die aan het “Initiative Tierwohl” deelnemen moeten het aantal “Initiative Tierwohl” -waardige dieren aangeven bij de slachthuizen.

De vleesverwerkende bedrijven etiketteren het vlees dat van deze veehouders komt.

Het ‘Initiative Tierwohl’ wordt gefinancierd door de retailers van voedingsproducten. Sinds januari 2015 hebben de deelnemende retailers elk vier eurocent betaald voor één kilogram verkocht varkens- en pluimveevlees en voor vleeswarenproducten aan een fonds waarvan de boeren een dierenwelzijnsvergoeding ontvangen. Sinds januari 2018 is 6,25 eurocent per kg uitbetaald. Dit compenseert de extra kosten die de landbouwers moeten maken om het welzijn van de dieren te verbeteren. Aangezien er geen hogere vleesprijzen zijn, krijgt de consument de verkeerde indruk dat het welzijn van dieren niets kost.

Hoe wordt het gecontroleerd?

De naleving van de dierenwelzijnscriteria op de bedrijven wordt gecontroleerd door onafhankelijke certificeringsinstellingen.

Elke deelnemer wordt minstens twee keer per jaar gecontroleerd. Er zijn verschillende soorten audits. De onaangekondigde audits worden maximaal 24 uur voor de audit aangekondigd en zijn zeer uitgebreid. Alle administratieve documenten worden hier ook gecontroleerd. Tijdens een tweede jaarlijkse audit worden alleen de criteria in de stal geaudit en dit gebeurt volledig onaangekondigd.

Daarnaast moet de veehouder de lucht- en drinkwaterkwaliteit één keer per jaar door externe deskundigen laten controleren.

Het bedrijf mag alleen blijven deelnemen aan het “Initiative Tierwohl” als het de audit met succes doorstaat. Als het bedrijf de dierenwelzijn voorschriften niet naar behoren realiseert, moet het zich terugtrekken uit het “Initiative Tierwohl” en moet zij mogelijk de tot dan toe ontvangen dierenwelzijnsvergoedingen terugbetalen. Als men verdenkt dat een veehouder de maatregelen niet correct uitvoert, worden er aanvullende speciale audits uitgevoerd.

Waar staat het “Initiative Tierwohl” vandaag (februari 2019)?

Sinds 1 januari 2015 hebben 6.670 bedrijven deelgenomen aan het “Initiative Tierwohl”, waarvan 4.230 varkenshouders en 2.440 pluimveehouders. Zij vertegenwoordigen respectievelijk 25% en 70% van de markt. Per jaar profiteren 535 miljoen varkens, kippen en kalkoenen van het “Initiative Tierwohl”, waarvan 26,3 miljoen varkens en 508,6 miljoen kippen. De voorbije 5 jaar hebben de retailers in voedingsproducten het “Initiative Tierwohl” gefinancierd met 645 miljoen euro. Over deze periode werden 33.712 audits uitgevoerd door 83 auditoren, waarvan 98,5% met een positieve beoordeling. De redenen voor een negatieve audit lagen vooral in gebrek aan bedrijfshygiëne, gebreken aan de bedrijfsgebouwen, gebrek aan voldoende ruimte, gezondheidsplan (antibiotica) en strooisel- en opleiding. Vanuit de slachthuiswereld participeren 130 slachthuizen en 9 vleesverwerkende bedrijven het “Initiative Tierwohl”.

Wat zeggen de critici?

De critici van het systeem stellen dat na 5 jaar, nauwelijks vooruitgang geboekt is. Het etiket met de slogan "Met de aankoop van vlees en worst van varken, kalkoen en kip uit ons assortiment steunt u de overstap naar een meer dierenvriendelijke houding" suggereert de retail in voedingsproducten dat de varkens- en pluimveeproducten die met het “Initiative Tierwohl” etiket zijn gemarkeerd, afkomstig zijn uit het programma. Maar dit is geenszins gegarandeerd. De consumentenverenigingen vinden de bijkomende vermelding op het etiket dan ook misleidend: de etiketten wekken de verwachting dat "dit vlees afkomstig is van een dierenwelzijn georiënteerd veehouderij". De consumentenverenigingen eisen daarom dat de etikettering wordt beperkt tot vleesproducten waarvan kan worden aangetoond dat ze afkomstig zijn van dieren die onder het initiatief vallen. Sinds begin april 2018 heeft het “Initiative Tierwohl” deze eis voor vers, vers pluimveevlees ingevoerd. Verwacht wordt dat dit ook voor vers varkensvlees zo snel mogelijk wordt ingevoerd. Bovendien wordt geëist dat de normen systematisch verstrengd worden, om zo tot een daadwerkelijke verbetering te komen van het dierenwelzijn.

4.2.2 Een etiketteringssysteem voor dierenwelzijn van de Duitse retail⁷

Hoe de dieren waarvan het vlees afkomstig is, zijn gehouden, wordt vanaf 1 april 2019 in Duitsland zichtbaar gemaakt door een uniforme etikettering. Deze etikettering op vleesproducten is bij bijna alle retailers te vinden - of het nu supermarkten of discountwinkels zijn.

Inderdaad, de grootste retailers van voedingsproducten in Duitsland hebben een gemeenschappelijk etiketteringssysteem ingevoerd. Naar eigen zeggen geeft het etiket transparante en betrouwbare informatie over de leefomstandigheden van de dieren. Vanaf april 2019 etiketteren Aldi Nord, Aldi Süd, Edeka, Kaufland, Lidl, Netto Marken-Discount, Penny en Rewe uniform het verpakte vlees.

Niveau 4: Premium

Zo wordt bijvoorbeeld biologisch vlees dat voldoet aan de eisen van de Europese Ecoverordening voorzien van het groene niveau 4-label. Maar ook vlees uit andere programma's kan op deze manier worden geëtiketteerd als aan de desbetreffende minimumeisen wordt voldaan.

Niveau 3: Buitenloop

Het oranje niveau 3-etiket identificeert het vlees van dieren die toegang hebben tot buitenruimten. Het niveau komt dus overeen met de richtlijnen van bijvoorbeeld de landbouwvereniging Neuland. Neuland-vlees wordt geproduceerd met voer zonder genetische manipulatie, de dieren hebben meer ruimte in de stal en kunnen buiten.

Niveau 2: Stallen met meer ruimte

Het blauwe etiket van niveau 2 geeft aan dat het vlees afkomstig is van een bedrijf dat verder gaat dan de wettelijke normen - met inbegrip van vlees van bedrijven die deel uitmaken van het "Initiative Tierwohl". Dit betekent dat de dieren ten minste tien procent meer ruimte in de stal hebben dan wettelijk is voorgeschreven en dat er extra strooisel beschikbaar is.

⁷ Bron : www.haltungsform.de

Niveau 1: Basisstallen

Vlees van dieren die zijn gemerkt met het rode niveau 1-etiket is afkomstig van de veehouderij die aan de wettelijke norm voldoet. Voor varkens, kippen en kalkoenen is goedkeuring in het QS-systeem vereist. Dit zal vanaf 2020 ook het geval zijn voor jonge stieren en slachtkoeien.

4.2.3 Initiatief van de Duitse Minister voor Landbouw Julia Klöckner⁸

Het federale kabinet onder leiding van Kanselier Angela Merkel heeft het wetsvoorstel voor de invoering en het gebruik van een dierenwelzijnskeurmerk goedgekeurd. Het doel van het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn is om de consument duidelijk te maken welke producten aan hogere normen voldoen dan die welke in de wet zijn vastgelegd. Om de marketingmogelijkheden te optimaliseren, past het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn drie niveaus toe, die één voor één verder gaan dan de wettelijke minimumnorm. In februari 2019 presenteerde de federale minister van Landbouw Julia Klöckner de criteria voor varkens.

De voorgestelde criteria van het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn in de varkenshouderij omvatten de volgende punten:

1. Ruimte
2. Ruwvoer en strooisel
3. Structuur van de hokken
4. Nestmateriaal
5. Zogen van biggen

⁸ Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft : Tierwohl initiative. Lees meer op www.bmel.de/DE/Tier/Tierwohl/tierwohl_node.html

6. Inkorten van staarten
7. Biggencastratie
8. Drinkwater
9. Autocontrole van klimaat en drinkwater
10. Opleiding op het gebied van dierenwelzijn
11. Verzameling van indicatoren voor dierenwelzijn
12. Vervoer naar het slachthuis
13. Slachten

Andere hoekstenen die van toepassing zijn

- zoals het bio keurmerk, is het overheidskeurmerk dierenwelzijn bestemd voor producten die de wettelijke norm overschrijden;
- een ketenbenadering voor vlees en vleesproducten (verwerkte producten);
- een brede deelname van de hele keten (bv. detailhandel, horeca, ambachten en verwerkers);
- een groot aantal boeren die meer willen doen voor het welzijn van de dieren;
- overheidsfinanciering om deze doelstellingen te bereiken.

Het verdere tijdschema

Het regeerakkoord voorziet de invoering halverwege de regeerperiode. De “Tierwohlkennzeichengesetz” is aangemeld bij de Europese Commissie. In eerste instantie zullen criteria worden ontwikkeld voor varkens, gevolgd door andere diersoorten.

De Minister geeft aan dat de ontwikkeling van een overheidskeurmerk voor dierenwelzijn een complex proces is, waarbij met veel aspecten rekening moet worden gehouden. De grote uitdaging ligt in het bereiken van een brede consensus tussen de betrokken partijen om een zo groot mogelijke participatie in de waardeketen te waarborgen. Alleen dan kan het label de gewenste hoge marktrelevantie bereiken. Nederland en Denemarken laten zien dat een dierenwelzijnskeurmerk succesvol kan zijn op de markt.

Het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn moet zich op de markt bewijzen. Ook moet er, met de medewerking van de industrie, voor worden gezorgd dat de landbouwers de extra kosten die zij moeten maken, kunnen compenseren. Hier speelt het ondersteunen van investeringen - ook in nieuwe stallen - een belangrijke rol.

Wordt het vlees met een dierenwelzijnsmerk duurder?

In principe moet het keurmerk voor dierenwelzijn zich op de markt bewijzen. Uit de ervaringen in Denemarken en Nederland blijkt dat consumenten bereid zijn een hogere prijs te betalen. Het is belangrijk dat alle deelnemers in de waardeketen meedoen, van boeren tot voedingswinkels en restauranthouders. De concrete prijsvorming vindt plaats op de markt en kan daarom niet door de BMEL worden gespecificeerd of berekend. Meer ruimte en betere leefomstandigheden kosten inderdaad geld. Vlees met het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn zal waarschijnlijk duurder worden voor klanten. Deskundigen verwachten dat vlees van niveau 1 dierenwelzijn 20 procent meer zal kosten. Klanten zullen wellicht nog dieper in hun portemonnee moeten graven naar vlees van de hogere niveaus.

Hoe wordt het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn gecontroleerd?

Er wordt een wettelijke basis gecreëerd voor het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn. Onafhankelijke, door de staat erkende (controle)instanties zullen toezien op de naleving van de voorschriften inzake dierenwelzijn. De controle van de controle wordt op zijn beurt uitgevoerd door het Federaal Agentschap voor Landbouw en Voedselvoorziening (BLE).

Is het keurmerk voor dierenwelzijn nu vrijwillig of verplicht?

In het debat over deze kwestie is er veel verwarring. De etiketteringscriteria inzake dierenwelzijn zijn vastgelegd in een wet en zijn bindend voor gebruikers die het keurmerk inzake dierenwelzijn willen gebruiken. De naleving van de criteria wordt gecontroleerd door particuliere controleorganisaties die door de overheid zijn erkend. De landbouwer is echter niet verplicht om deel te nemen aan het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn.

4.3 Frankrijk

4.3.1 CIWF France⁹

Volgens CIWF France is voedsel etikettering een essentieel mechanisme voor de ontwikkeling van het dierenwelzijn voor landbouwhuisdieren in de EU. Het stelt de consument in staat om met kennis van zaken keuzes te maken en geeft de producenten de middelen om een duidelijk onderscheid te maken tussen de meer diervriendelijke producten op de markt. Etikettering maakt het ook mogelijk om tegemoet te komen aan de vraag van de consument naar meer transparantie in de voedselketen. Ze willen de hele waarheid weten over de producten die ze kopen.

CIWF France biedt een eenvoudige oplossing met de campagne "Question d'étiquette": duidelijke etikettering volgens productiemethoden op alle producten van dierlijke oorsprong, op basis van het model dat voor eieren is ontwikkeld, en dit als antwoord op de vraag van de consument: "Uit welk type veehouderij komt dit product voort? »

Volg de weg die door de EU-verordening voor eieren is uitgestippeld.

Eierendozen moeten als volgt worden geëtiketteerd: "eieren van kippen in kooien", "eieren van kippen met vrije loop" of "eieren van kippen in open lucht" en de eieren moeten de overeenkomstige codes van 0 tot en met 3 vermelden. De aanzienlijke toename van de verkoop van eieren van kippen die in veel EU-landen in andere systemen dan kooien worden gehouden sinds de invoering van deze etiketteringsverordening, wijst erop dat de consumenten positief reageren op duidelijke informatie over de wijze waarop de legkippen worden gehouden.

CIWF France vindt dat het tijd is om een soortgelijke etikettering voor alle vlees en zuivelproducten te ontwikkelen.

4.3.2 Etiquette bien-être animal¹⁰

Casino is een partnerschap aangegaan met drie dierenbeschermingsorganisaties voor de ontwikkeling van de eerste dierenwelzijn etikettering voor braadkippen in Frankrijk. De partners (CIWF, LFDA, OABA en CASINO) zijn ervan overtuigd dat consumenteninformatie over dierenwelzijn essentieel is en kan bijdragen tot de verbetering van de leefomstandigheden van dieren en hebben daarom in februari 2017 besloten een gezamenlijke aanpak te lanceren. Het doel is een oplossing te bieden die de consument in staat stelt de levensomstandigheden te kennen van het dier waarvan de producten in de winkels afkomstig zijn, van de geboorte tot de slacht, met inbegrip van de afmest en het vervoer.

De partners willen hiermee bijdragen tot de invoering van geharmoniseerde dierenwelzijn en -bescherming etikettering op middellange termijn op nationaal niveau en op langere termijn op Europees niveau.

⁹ Bron : www.ciwf.fr/media/3169015/question-etiquette-presentation-022013.pdf

¹⁰ Bron : www.etiquettebienetreanimal.fr

De etikettering maakt het mogelijk de consument duidelijke en betrouwbare informatie te verstrekken over het niveau van dierenwelzijn met betrekking tot de in de handel gebrachte producten. Het moedigt de consumenten aan om hun aankopen te richten op producten die diervriendelijker zijn en de producenten om de integratie van de dierenbescherming in hun bedrijven te versterken. Het maakt deel uit van de wens van de maatschappij om de transparantie van de verkochte producten te vergroten en de sectoren te steunen in de richting van betere praktijken die meer respect tonen voor dieren in de veehouderij, het vervoer en de slacht.

In Frankrijk bestaan er al etikettering systemen voor voedingsproducten (voedingswaarde-score, energie-etikettering, milieuetikettering, enz.). Met uitzondering van de etikettering van eieren, die betrekking heeft op het stalsysteem, heeft geen enkele etikettering specifiek betrekking op het welzijn van dieren in Frankrijk. Dit dierenwelzijn voor braadkippen keurmerk is dus een nationale primeur. Deze etikettering staat los van de Label Rouge of Bio-productiespecificaties, waarin ook dierenwelzijn eisen zijn opgenomen.

Dit dierenwelzijn etiketteringssysteem is in verschillende opzichten uniek

Bij de beoordeling wordt rekening gehouden met de toestand van het dier in alle stadia van zijn leven en niet alleen op het niveau van het bedrijf. Voor de kippensector wordt rekening gehouden met het kweken van de fokdieren, het uitbroeden, het afmesten van braadkippen, het ophalen, het vervoer en de slacht.

Het is een label en geen label, d.w.z. het is bedoeld om informatie te verstrekken over alle producten en niet alleen over producten die aan de hoogste criteria voldoen.

De dierenwelzijn eisen zijn niet alleen gebaseerd op middelenverplichtingen (toegang tot de buitenwereld, kippendichtheid in gebouwen, enz.), maar ook op resultaatsverplichtingen (observatie van motoriek, gedrag van dieren, enz.).

De evaluatie is gebaseerd op een specifiek referentiesysteem en niet op bestaande lastenboeken die niet volledig gericht zijn op dierenwelzijn en slachtomstandigheden, zoals de Label Rouge of Bio-specificaties.

Hoe wordt het dierenwelzijn gecontroleerd?

Het respect voor dierenwelzijn is gebaseerd op de specifieke kenmerken van elke soort. Elke soort heeft zijn eigen behoeften en het welzijn van het dier hangt af van de integratie van deze kenmerken in het productiesysteem.

Alle levensstadia van het dier worden in meegenomen: geboorte, groei, transport en slacht. Het lastenboek bevat 230 criteria die geëvalueerd en beoordeeld worden, met inbegrip van middelenverplichtingen (toegang tot de weide, aantal dieren per m², natuurlijk licht, transporttijd, bedwelming voor het slachten, ...) en resultaatsverplichtingen (gezonde dieren, kwaliteit van het strooisel, het gedrag van de dieren, ...). Enkele van de belangrijkste criteria worden hieronder opgesomd om in een paar voorbeelden te illustreren welke eisen aan de niveaus A, B, C of D worden gesteld.

Een aantal criteria met betrekking tot de veehouderij werden al genomen in het lastenboek van het Label Rouge of van de biologische landbouw.

Om in aanmerking te komen voor een niveau A, B of C, moet aan bijna 70 criteria worden voldaan. Wanneer een product niet aan alle criteria voor dit niveau voldoet, wordt het gedegradeerd tot een lager niveau van dierenwelzijn. Met andere woorden, het niet voldoen aan één van de criteria nodig voor een welbepaald niveau leidt automatisch tot de indeling naar het daaropvolgende niveau.

Zo kan een product van niveau B, C of D voldoen aan bepaalde criteria van niveau A, maar het voldeed niet aan alle criteria die voor niveau A vereist zijn. Als een bedrijf bijvoorbeeld aan praktisch alle eisen op niveau A voldoet, maar niet voldoende zitstokken in de stal heeft, komt het voor niveau A niet in aanmerking.

Extrait des 230 critères évaluant le niveau de Bien-Être Animal des poulets :				
	NIVEAU A	NIVEAU B	NIVEAU C	NIVEAU D
Accès à l'extérieur	✓	✓		
Lumière naturelle en bâtiment d'élevage	✓	✓	✓	
Mise en place de dispositifs permettant aux poulets d'exprimer leurs comportements naturels	Perchoirs et objets à piquer	Perchoirs ou objets à piquer	Perchoirs et objets à piquer	
Espace supplémentaire en bâtiment par rapport au minimum réglementaire	+68%	+53%	+40%	*
Durée de vie minimale des poulets	81 jours	56 jours		
Rythme de croissance des poulets	Lent	Intermédiaire ou lent	Intermédiaire ou lent	
Durée maximale de transport des poulets	3 heures	6 heures	8 heures	
Document engageant le transporteur sur le respect de la protection animale	✓	✓	✓	
Obligation d'insensibilisation (étourdissement) préalable à la saignée	✓	✓	✓	
Vidéo de contrôle sur certaines zones dans les abattoirs où les animaux vivants sont manipulés	✓	✓		

*Exigence réglementaire dans l'Union Européenne : $\geq 238\text{cm}^2/\text{kg}$ de poulet

CIWF France heeft haar lastenboek vergeleken met andere initiatieven van dierenwelzijn voor braadkippen in binnen- en buitenland. Het resultaat vindt u hieronder. Het CIWF-label scoort op alle punten beter dan de bestaande systemen.

Comparaison par rapport aux critères CIWF des diverses initiatives pour plus de bien-être animal chez les poulets de chair											
Initiative Bien-être animal	Logo	Pays	Est-ce que les poulets ont assez d'espace ?	Est-ce que la souche utilisée est une souche à croissance lente ?	Est-ce que l'état et la santé des pattes de poulets sont régulièrement vérifiés ?	Est-ce que les poulets ont accès à de la lumière naturelle ?	Est-ce que les poulets ont accès à des perchoirs ?	Est-ce que les poulets ont accès à de la fibre propre sur le sol ?	Est-ce que les poulets ont accès à un enrichissement afin d'éviter les risques de picage ?	Est-ce que les poulets ont accès à un parcours extérieur ?	Est-ce que cette initiative bien-être animal présente des critères plus élevés que les critères de CIWF ?
Recommandations CIWF Agroalimentaire		Global	30 kg/m² ou moins dans les bâtiments	Souches à faible croissance (maximum 50g/j)	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Non requis mais fortement recommandé	Oui
Standards Genesis		Global	Non (jusqu'à 25kg/m²)	MANQUE DE CLARTÉ	MANQUE DE CLARTÉ - Requis pour vérifier l'état général de santé	Juste comme recommandation	Juste comme recommandation	Juste comme recommandation	Juste comme recommandation	Non	Non
GlobalGAO Animal Welfare Add-on		Global	Non (jusqu'à 34kg/m²)	Juste comme recommandation	Juste comme recommandation	Juste comme recommandation	MANQUE DE CLARTÉ	Oui	Oui	Non	Non
Demeter (Biodynamie)		Global	Oui	Juste comme recommandation	Non	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
RSCPA Approved Indoor		Australie	Non (jusqu'à 34kg/m²)	Non	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Non	Non
RSCPA Approved Outdoor		Australie	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
Australian Certified Organic		Australie	Oui	MANQUE DE CLARTÉ	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
Free Range Egg and Poultry Australia Ltd. (FREPA)		Australie	Oui	Non	Non	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Non
Humane Choice		Australie	Oui	Non	Oui	Oui	Juste comme recommandation	Oui	Juste comme recommandation	Oui	Non
Organic Food Chain		Australie	Oui	MANQUE DE CLARTÉ	Non	Oui	MANQUE DE CLARTÉ	MANQUE DE CLARTÉ	MANQUE DE CLARTÉ	Oui	Non
Législation européenne sur l'agriculture biologique		Europe	Oui	PEUT-ÊTRE - Les races ou souches d'élevages doivent être sélectionnées pour éviter des maladies spécifiques ou des problèmes de santé associés à certaines races ou souches utilisés en élevage intensif	Non	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
Soil Association		Royaume-Uni	Oui	Oui	Oui	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui*
Organic Farmers and Growers		Royaume-Uni	Oui	PEUT-ÊTRE - Les races devraient être sélectionnées sur l'amélioration de leur état de santé	Non	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
Label Rouge		France	Oui	Oui	Non	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui*
Neuland		Allemagne	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui
Privatof		Allemagne	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Non	Oui
Tierschutz step 1		Allemagne	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Non	Oui
Tierschutz step 2		Allemagne	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui
KRAV		Suède	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
Beter Leven (1*)		Pays-Bas	Oui	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Non	Oui
Beter Leven (2*) - free range		Pays-Bas	Oui	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui
Beter Leven (3*) / SKAL		Pays-Bas	Oui	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui
Jumbo ++		Pays-Bas	Oui	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Non	Oui
Milieukeur (mandatory)		Pays-Bas	Non (jusqu'à 34kg/m²)	Oui d'ici 2017	PEUT-ÊTRE - L'enregistrement des maladies est obligatoire	Non	Non	Oui	Oui	Non	Non
Milieukeur (welfare options)		Pays-Bas	PEUT-ÊTRE (des points supplémentaires pour réduire la densité)	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE (non obligatoire - 2 points supplémentaires si conforme)	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE (des points supplémentaires pour un accès plein air)	PEUT-ÊTRE
Agriaqualita		Toscane - Italie	Oui	Non précisé	Non précisé	MANQUE DE CLARTÉ	Non précisé	Non précisé	Non précisé	Non (optionnel)	Non
RSPCA Assured		Royaume-Uni	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui (quand accès plein air)	Oui
Red Tractor		Royaume-Uni	Non (jusqu'à 34kg/m²)	Non	Oui	Non - Juste recommandation	Non - Un environnement enrichi est recommandé	Oui	Oui	Non	Non
GAP - 5step®		Etats-Unis	Oui dès le niveau 3. Engagement à 50kg/m² pour tous les niveaux d'ici 2024	MANQUE DE CLARTÉ - Engagement pour tous les niveaux d'ici 2024	Oui à tous les niveaux	Oui dès le niveau 3. Engagement du niveau 2 d'ici 2024	Oui (niveaux 3 et 5+). Engagement pour tous les niveaux d'ici 2024	Oui à tous les niveaux	PEUT-ÊTRE** un engagement pour tous les niveaux d'ici 2024	Oui (à partir du niveau 3)	PEUT-ÊTRE à partir de l'étape 3. Oui à partir de l'étape 2 d'ici 2024
American Humane Association		Etats-Unis	Non (jusqu'à 34kg/m²)	Non précisé	Oui	Non	Juste comme recommandation	Oui	Juste comme recommandation	Non (optionnel)	Non
Certified Humane		Etats-Unis	Oui	Non précisé	MANQUE DE CLARTÉ si le plan de gestion sanitaire inclut les problèmes des pattes	Non	MANQUE DE CLARTÉ	Oui	MANQUE DE CLARTÉ	Non	Non
Animal Welfare Approved		Etats-Unis	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui
National Chicken Council		Etats-Unis	Non (jusqu'à 41,3kg/m²)	Non	Oui	Non	Non	Oui	Non	Non	Non

Externe controles worden uitgevoerd door onafhankelijke organisaties

De beoordeling van het dierenwelzijn is gebaseerd op onafhankelijke controles die worden uitgevoerd door externe auditors, deskundigen op het gebied van dierenwelzijn, in alle levensfasen van het dier.

Deze audits worden jaarlijks bij alle operators uitgevoerd. Meer dan 200 criteria van het lastenboek worden gecontroleerd bij alle fokkers, broederijen, afmesters en slachthuizen.

Zodra de auditresultaten voor elke marktdeelnemer zijn verkregen, wordt het algemene niveau van dierenwelzijn berekend op basis van deze resultaten, specifiek voor elk product. De auditresultaten plaatsen het bedrijf in 4 niveaus van dierenwelzijn gaande van D (laagste niveau) tot A (hoogste niveau).

Wat is de evolutie en opvolging van het lastenboek?

Het lastenboek kan worden gewijzigd, rekening houdend met mogelijke wijzigingen in de regelgeving, veranderingen in de sector, wetenschappelijke en technische ontwikkelingen, vooruitgang in het onderzoek en verwachtingen van de consument.

Er is een toezichtcomité opgericht om het lastenboek regelmatig te evalueren, de samenhang ervan te controleren en de verschillende uitvoeringsaspecten te behandelen. Dit comité zal ook rekening houden met de opmerkingen van alle belanghebbenden na de invoering van dit systeem.

Dit toezichtcomité is samengesteld uit de stichtende organisaties van de aanpak: CIWF, LFDA, OABA, organisaties van deskundigen op het gebied van dierenwelzijn en -bescherming en de Casinogroep.

4.3.3 Les œufs de plein air « Les Éleveurs vous disent MERCI ! »

In samenwerking met CDPO, een familiale KMO-partner van Intermarché, en boeren van leghennen in open lucht, zijn er sinds 9 maart 2019 eieren verkrijgbaar in de verkooppunten van Intermarché onder het keurmerk "Les Éleveurs vous disent MERCI!" en dit naar het voorbeeld van het initiatief met melk "Les Éleveurs vous disent MERCI!" vorig jaar.

Betere vergoeding voor landbouwers en een 5-jarig contract

Een correcte vergoeding van de landbouwers is een van de uitdagingen van de pluimveesector, die duidelijk naar voren kwam in de debatten en besluiten van de "États Généraux de l'Alimentation", en waarmee in de aanpak rekening is gehouden.

De doos met 6 buiteneieren "Les Éleveurs vous disent MERCI!" wordt verkocht voor 1,42 euro, waarvan 0,61 euro aan de pluimveehouders wordt gegeven.

De vergoeding van € 0,61 is als volgt verdeeld:

- 0,484 euro als basisprijs van eieren, berekend op basis van de ITAVI-index (maandelijkse vaststelling van de kosten van de voedergrondstoffen voor legkippen, aangezien granen bijna 70% van de kostprijs van eieren uitmaken).
- 0,126 € voor de "MERCI! ». Deze bijdrage "MERCI!" wordt betaald aan de deelnemende pluimveehouders in verhouding tot hun jaarlijks volume van afgezette eieren.

Naast het niveau van de vergoeding, genieten de deelnemende pluimveehouders van de zekerheden die een vijfjarig contract biedt.

Dierenwelzijn

De pluimveesector staat, dankzij de enorme bewustwording, ook op het gebied van dierenwelzijn voor een grote uitdaging. Dit is de reden waarom 50% van de toeslag van "Les Eleveurs vous disent MERCI!" het de deelnemende pluimveeboeren mogelijk moet maken om te investeren in het verbeteren van de leefomstandigheden van hun kippen in openlucht. Het dierenwelzijn van deze kippen hangt af van eenvoudige dingen. Kippen zijn bijvoorbeeld angstige dieren. Om hen in hun omgeving te laten opgaan, is het noodzakelijk om die te beplanten, zodat de kippen zich achter struiken kunnen verstoppen, met respect voor hun veiligheid en de gezondheid. De kosten van deze investering bedragen 0,80 euro per kip. De MERCI!-bonus zal bijdragen aan de financiering van dit project.

Maatschappelijke actie en koopkracht

Voor de consument bedraagt het verschil ten opzichte van een doos van 6 eieren met gelijkwaardige kenmerken ongeveer 14 eurocent. Het keurmerk "Les Eleveurs vous disent MERCI!" illustreert de dubbele wens van Intermarché om zowel de Franse landbouw en als de koopkracht van de consumenten te verdedigen.

Het succes van de melk "Les Eleveurs vous disent MERCI!" waarvan meer dan 22 miljoen liter in het eerste jaar werd verkocht, toont aan dat er een echt consumentenbewustzijn is. Als verantwoordelijke distributeur wil Intermarché voldoen aan de verwachtingen van haar klanten door deze aanpak ook in andere landbouwsectoren te ontwikkelen.

Educatie en transparantie

Net als bij de in februari 2018 gelanceerde melk is op de verpakking duidelijk de samenstelling van de prijs vermeld: vergoeding aan de boer, verpakkingskosten, distributiekosten, verkooppuntvergoeding en BTW. Door een doos met zes buiteneieren te kopen "Les Eleveurs vous disent MERCI!" wordt aan de klanten gegarandeerd dat 0,61 euro rechtstreeks wordt betaald aan de pluimveehouder en dit op eenduidig en eenvoudig leesbaar etiket.

In tegenstelling tot melk "Les Eleveurs vous disent MERCI!" van de Laiterie Saint-Père, een dochteronderneming van Agromousquetaires, vertrouwt Intermarché voor de eieren "Les Eleveurs vous disent MERCI!" op een leverancier buiten de groep, CDPO, die ook volledige transparantie op dit gebied aanvaardt.

CDPO, een familie-KMO, Intermarché-partner voor 10 jaar

CDPO werd in 1992 opgericht door een familie van boeren, graanboeren en kippenkwekers. CDPO is een speler die meer dan 200 kippenkwekers samenbrengt op 4 verpakkingslocaties in Frankrijk. CDPO is sinds 1998 een belangrijke speler op het gebied van de afzet van alternatieve eieren. CDPO besteedt sinds 1998 100% van haar leveringen uit aan Franse boeren, met een belangrijke waarde: nabijheid. Het lastenboek "Les Eleveurs vous disent MERCI!" specificeert dat de eieren moeten worden verzameld binnen een radius van 200 km van het verpakkingscentrum.

5 België

Door de 6de Staatshervorming is dierenwelzijn sinds 1 juli 2014 een regionale bevoegdheid. Sinds 1 januari 2015 vallen de controles dierenwelzijn niet meer onder de bevoegdheid van het FAVV maar wel onder deze van de Gewesten.

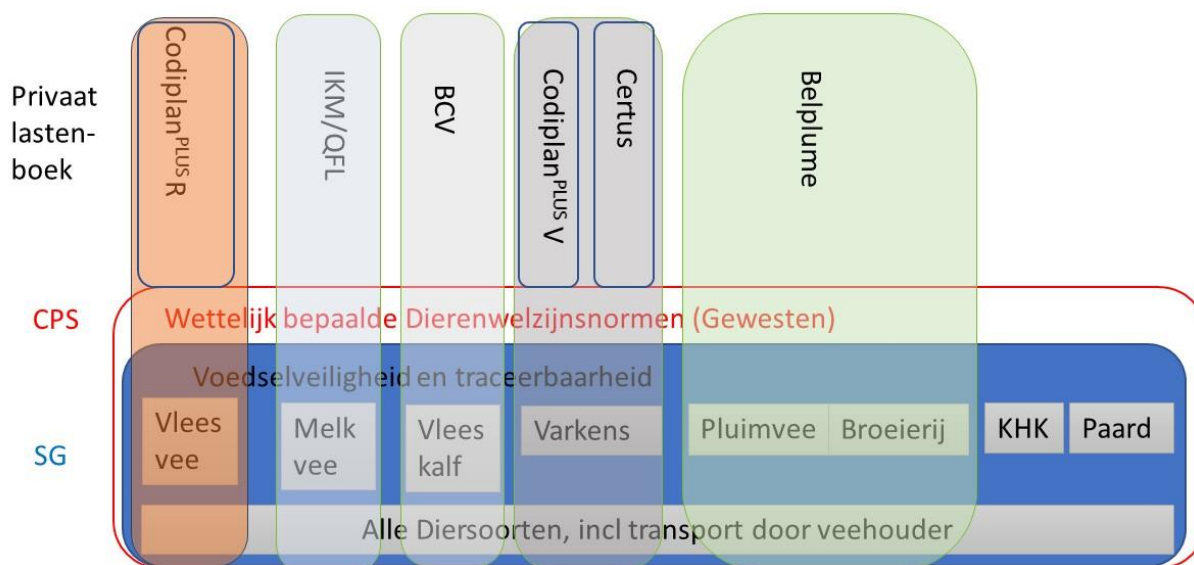
Het wettelijk kader is vastgelegd in de Wet van 14.08.1986 over de bescherming en het welzijn van dieren en heeft uitvoering gekregen in het Koninklijk besluit van 1 maart 2000 inzake de bescherming van voor landbouwdoeleinden gehouden dieren. De dierenwelzijnsaspecten bij het transport van dieren wordt geregeld door de EU Verordening 1/2005 betreffende de bescherming dieren tijdens het vervoer. Voor varkens, kalveren, konijnen, loopvogels, vleeskuikens en ligkippen bestaan er specifieke dierenwelzijnseisen. De bescherming van dieren bij het slachten of doden wordt geregeld door de Europese verordening (EG) nr. 1099/2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden. Die verordening bepaalt de regels die van toepassing zijn op het slachten of doden van dieren die gehouden worden voor de productie van levensmiddelen, wol, huiden, pelzen of andere producten op het doden van dieren in het kader van dierziektebestrijding.

Tot voor kort waren de dierenwelzijnseisen opgenomen in de autocontrolelegids G-040 voor de primaire productie, in de autocontrolelegids G-006 voor pluimveeslachthuizen en -uitsnijderijen en inrichtingen die gehakt vlees, vleesbereidingen, separatorvlees op basis van pluimveevlees produceren en de autocontrolelegids G-018 voor slachthuizen, uitsnijderijen en inrichtingen voor de vervaardiging van gehakt vlees, vleesbereidingen en separatorvlees van als landbouwhuisdier gehouden hoefdieren. Dit gebeurde op basis van een samenwerkingsprotocol Dierenwelzijn tussen het FAVV en de 3 Gewesten van 15.04.2014 dat van kracht werd op 1 januari 2015. Op 4 augustus 2017 liet het FAVV schriftelijk weten aan de beheerders van voornoemde autocontrolelegidsen dat, gezien het feit dat dierenwelzijn niet onder de bevoegdheid van het FAVV valt, dierenwelzijn niet langer weerhouden kan worden in de betrokken autocontrolelegidsen (G-006, G-018 en G-040). Eventuele vaststellingen van non-conformiteiten ten aanzien van dierenwelzijn kunnen juridisch gezien geen invloed hebben op het al dan niet valideren / certificeren van een autocontrolesysteem op basis van het KB van 14 november 2003 betreffende autocontrole, meldingsplicht en traceerbaarheid in de voedselketen. De beheerders van de betrokken gidsen worden bovendien verzocht het aspect dierenwelzijn bij de eerstvolgende revisie te verwijderen uit de gids. In afwachting hiervan wordt het aspect dierenwelzijn reeds vanaf publicatie van de brief beschouwd als zijnde niet langer een onderdeel van de autocontrolelegids. Dit kan bijgevolg ook geen onderdeel uitmaken van de autocontrole-audits op basis van de gids. Het FAVV suggereert om, indien de sector dit wenst, de aspecten van dierenwelzijn te hernemen in de overeenkomstige commerciële lastenboeken (de horizontale lastenboeken CodiplanPlus, FebevPlus en/of de verticale lastenboeken Belgian Controlled Veal, Belbeef, Belplume, Belpork, IKM/QFL) voor zover dit al niet het geval zou zijn.

Wat Belplume betreft, bestaat er vandaag al een akkoord met de Dienst Dierenwelzijn van het Vlaamse gewest over controle en rapportering betreffende dierenwelzijnseisen. De betrokken autocontrolelegidsbeheerders hebben ondertussen overleg gepland met de Dienst Dierenwelzijn om gelijkaardige oplossingen uit te werken en op die manier de continuïteit in de controle op de dierenwelzijnseisen te bewerkstelligen.

5.1 Belbeef

Nadat de nieuwe versie van de G-040 module C goedgekeurd is door het FAVV en in voege zal treden op 4 december 2019, heeft Belbeef een overleg gehad hebben met de Vlaamse Dienst voor dierenwelzijn. Belbeef heeft in dit verleg de Codiplan Standaard voorgesteld, als bijkomend luik dierenwelzijn te gebruiken bovenop de Sectorsgids, om tot een combicertificaat te komen dat zowel dierenwelzijn als voedselveiligheid, diergezondheid en traceerbaarheid afdekt.

CPS = SG + dierenwelzijnsnormen, door FAVV equivalent met SG verklaard

Private lastenboeken: bevatten bovenwettelijke eisen, o.a. dierenwelzijnsnormen

Deze Codiplan Standaard (CPS), waarvoor Belbeef een akkoord vraagt van de Gewesten, zal enkel de wettelijke dierenwelzijnsnormen bevatten. Mogelijks worden in een latere fase de veehouders die hiervoor gecertificeerd worden ook doorgegeven aan de Gewesten, zodat ze dit eventueel in rekening kunnen brengen bij de selectie van de bedrijven die door hun diensten bezocht moeten worden in het kader van hun inspecties.

Dierenwelzijn eisen voor runderen

In dit hoofdstuk worden de voorwaarden besproken die rechtstreeks verband houden met de reglementering betreffende dierenwelzijn bij landbouwhuisdieren en bij runderen in het bijzonder, en die onder de bevoegdheid van de Gewesten vallen. Het betreffen dus enkel wettelijke voorwaarden, geen bovenwettelijke.

Sommige voorwaarden die zowel als eisen van dierenwelzijn- als van diergezondheid kunnen worden beschouwd, vallen tevens onder de bevoegdheid van het FAVV en zijn opgenomen in de sectorgids G-040 module C: "Primaire Dierlijke Productie". Overige aspecten zoals diervoeder en drinkwater zijn eveneens opgenomen in de sectorgids G-040.

Indien relevant wordt naar deze eisen verwezen. Aangezien er geen certificatie voor de Codiplan Standaard mogelijk is zonder certificatie voor de G-040 module C, worden deze eisen ook afgedekt.

Dierenwelzijn is een element van goede praktijken van veehouders bij het professioneel management van hun veestapel. De zorg voor het welzijn is niet alleen goed voor de dieren zelf,

maar levert een bijdrage tot goede technische en economische resultaten op het veebedrijf. Zorg voor het welzijn van de dieren beantwoordt verder aan één van de grote verwachtingen van de consumenten.

In betreffende deel over dierenwelzijn worden volgende aspecten toegelicht: behandeling en verzorging van dieren, huisvesting, toegelaten ingrepen, transport en doden of euthanaseren.

Certificeringsregeling

Hier geldt grotendeels de certificeringsregeling van de Sectorgids G-040, omdat geen certificatie voor de Codiplan Standaard mogelijk is zonder een G-040 certificaat of attest.

De regel is dat de audit voor de Codiplan Standaard steeds tegelijkertijd uitgevoerd wordt met de audit voor de sectorgids G-040 Module C. Codiplan stelt hiervoor een gecombineerde checklijst ter beschikking, ten behoeve van het gebruiksgemak van zowel veehouder als auditor.

Enkel bij een initiële audit voor de Codiplan Standaard op een bedrijf dat al over een geldig G-040 certificaat of attest beschikt, is het mogelijk de audit voor de Codiplan Standaard apart uit te voeren, waarbij enkel de beoordeling van de dierenwelzijnseisen uit de Codiplan Standaard worden beoordeeld. Voorwaarde hiervoor is dat de OCI die de Codiplan Standaard audit uitvoert, dezelfde is als degene die het G-040 certificaat of attest heeft uitgereikt.

5.2 Belplume

Dierenwelzijn eisen voor pluimvee

De huidige dierenwelzijnseisen opgenomen in het Belplume lastenboek verschillen niet van de wettelijke eisen. Belplume is door de Vlaamse en Waalse overheid erkend om dierenwelzijn te controleren op de deelnemende bedrijven. Hierdoor zijn alle dierenwelzijnseisen van de verschillende gewesten opgenomen worden in het Belplume lastenboek zodat elke Belplume deelnemer hieraan voldoet. Het bovenwettelijk karakter op het vlak van dierenwelzijn van Belplume zit hem in het feit dat alle dierenwelzijnsvoorwaarden elk jaar worden gecontroleerd. Het lastenboek bevat verder bovenwettelijke eisen op het vlak van hygiëne, ziektepreventie en bio veiligheid. Deze voorwaarden hebben ook een meerwaarde voor het luik dierenwelzijn.

Certificeringsregeling

Voor de controle op de naleving van het Belplume lastenboek doet Belplume vzw beroep op EN 45011-geaccrediteerde instellingen.

Kandidaat-deelnemers en deelnemers zijn verplicht volledige medewerking te verlenen aan de controleurs van de controle-instellingen door:

- alle gevraagde gegevens te verstrekken of te doen verstrekken;
- inzage te geven of te doen geven in boeken, geïnformatiseerde registers of andere relevante documenten;
- toegang te verlenen of te laten verlenen tot het bedrijfsterrein en de bedrijfsruimten, mits naleving van de hygiënevoorschriften.

In het kader van de certificatie onder accreditatie is de (kandidaat)-deelnemer tevens verplicht vertegenwoordigers van Belac toe te laten op het bedrijf voor de opvolging van de auditactiviteiten. Nadat de kandidaat-deelnemer de factuur voor de audit betaald heeft, contacteert de controle instelling de kandidaat-deelnemer om een datum voor een aangekondigde erkenningsaudit af te spreken. Deze audit moet effectief uitgevoerd worden binnen de drie maand na betaling van het gefactureerde bedrag.

Om toegelaten te worden tot het Belplume-lastenboek dient de kandidaat-deelnemer een aangekondigde erkenningsaudit met gunstig gevolg doorlopen te hebben. Hierbij wordt bedoeld dat voldaan moet zijn aan alle majorpunten (M) en aan minimaal 75 % van de minorpunten (m). De wettelijke vereisten die in de Belplume-lastenboeken en dus ook in de gids G-040 voor primaire productie opgenomen zijn, zijn majorpunten waaraan moet voldaan zijn. Omwille van de continuïteit volgt periodiek een opvolgingsaudit. Op een pluimveebedrijf wordt minstens eens om de drie jaar een “large” opvolgingsaudit uitgevoerd. Tussentijds worden op die bedrijven “medium” opvolgingsaudits uitgevoerd. Een audit voor de autocontrole gids G-040 wordt steeds gecombineerd met een Belplume audit.

De periodiciteit van de opvolgingsaudit is afhankelijk van de bedrijfsactiviteit en als volgt bepaald:

- voor een reproductie-, een braadkippen- en een (opfok)legbedrijf: na 12 maanden;
- voor een broeierij en een satelliet: na 6 maanden;
- voor een braadkippen-slachthuis: na 12 maanden;
- voor een pakstation: na 3 maanden;
- voor een transportbedrijf van levend pluimvee: na 12 maanden.

Ter validatie van het systeem worden jaarlijks onaangekondigde “small” audits uitgevoerd bij 10 % van de Belplume-deelnemende pluimveebedrijven. De keuze van de bedrijven die een “small” audit moeten doorlopen gebeurt op basis van een risicoanalyse die door de controle-instelling wordt uitgevoerd. Standaard worden de “small” audits onaangekondigd uitgevoerd.

De pluimveehouder doorloopt de “small” audit met gunstig gevolg wanneer voldaan is aan alle majorpunten (M) en aan minimaal 75 % van de minorpunten (m). In dat geval wordt de auditkost niet doorgerekend aan de pluimveehouder. Wanneer meer non-conformiteiten worden vastgesteld, wordt de small audit wel gefactureerd aan de pluimveehouder.

Indien de non-conformiteiten niet onmiddellijk kunnen rechtgezet worden, dient een nieuwe onaangekondigde audit uitgevoerd te worden. Deze audit wordt gefactureerd aan de pluimveehouder. Ingeval er te veel non-conformiteiten worden vastgesteld tijdens de “small” audit, wordt de daaropvolgende Belplume-audit sowieso een “large” audit.

Indien een bedrijf twee jaar na elkaar een onaangekondigde audit krijgt en er telkens te veel non-conformiteiten worden genoteerd, wordt het bedrijf geweigerd.

Deelnemers kunnen de audit laten uitvoeren in combinatie met een audit voor een andere certificatie.

5.3 Belpork

Op 4 augustus 2017 communiceerde het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) dat dierenwelzijn niet langer op federaal niveau, maar op regionaal niveau gecontroleerd dient te worden. Als gevolg hiervan besliste het FAVV om de normen inzake dierenwelzijn niet te behouden in de betrokken autocontroleguides (G 040 voor productie en G-018 voor verwerking). Aangezien beide guides een belangrijke voorwaarde zijn voor het behalen van een Certus-erkenning, heeft dit uiteraard ook gevolgen voor het Certus-kwaliteitssysteem. Bovendien is dierenwelzijn één van de centrale thema's waarrond het Certus-kwaliteitssysteem is opgebouwd. Daarom is Belpork vastbesloten de controles hierop te behouden.

De Raad van Bestuur van Belpork besliste daarom alle dierenwelzijnsnormen uit de G 040 integraal en ongewijzigd over te nemen als bijlage aan het huidige Certus-lastenboek en de bijhorende checklijsten versie 1 januari 2016. Het betreft hier geen wijziging van de reeds bestaande versie van het lastenboek, louter een verplaatsing van niveau voor een beperkt aantal normen uit de G 040. Het toevoegen van de normen rond dierenwelzijn in het Certus-lastenboek gebeurt enkel op niveau van de dierlijke productie (varkenshouders). De normen voor de verwerking (slachthuizen en uitsnijderijen) werden al opgenomen in het FebevPlus lastenboek en zullen in het kader daarvan gecontroleerd worden.

Om de continuïteit van de Certus-audits én de controles op dierenwelzijn te kunnen garanderen, had Belpork met de verschillende inspectie-instellingen afgesproken om tot en met 30 november 2017 de normen voor dierenwelzijn te controleren met behulp van de huidige checklijst voor autocontrole. Overtredingen vastgesteld op deze normen worden tot dan vermeld onder norm 101 A van de actuele Certus-checklijst. Deze norm wordt bijgevolg beoordeeld als niet conform in afwachting van eventuele rechtzettingen. Overtredingen rond dierenwelzijn mogen dan niet langer rechtstreeks invloed hebben op het bekomen van een autocontrolecertificaat, ze hebben dit wel op dat van Certus. Pas na de rechtzetting van de vastgestelde overtredingen, kan een Certus-certificaat uitgereikt of verlengd worden. Vanaf 1 december 2017 trad de bijlage aan het Certus-lastenboek in voege. Vanaf dan noteerde de controleur vastgestelde overtredingen bij de specifieke norm in de bijlage aan de Certuschecklijst en het bijhorend Samenvattend Audit Rapport (SAR).

Ondertussen werden de normen uit het huidige Certus lastenboek werden ook vergeleken met enkele andere relevante Europese kwaliteitshandboeken uit Nederland, Duitsland, Denemarken en Groot-Brittannië. Op die manier kan de positie van Certus t.o.v. andere Europese standaarden ingeschat worden en kon Belpork nagaan in welke mate er nog inspanningen geleverd kunnen en dienen genomen te worden op vlak van dierenwelzijn.

Samengevat, kan uit deze vergelijking het volgende geconcludeerd worden:

- De normen waarvoor Certus over het algemeen hoger ingeschat werd:
 - B.II.4 3. Erop toezien dat de noodventilatiesysteem 2x per jaar getest wordt
 - B.II.26. Hoektanden van biggen mogen alleen verkleind worden d.m.v. slijpen
 - B.II.33. Maximum toegelaten ammoniakconcentratie is 20 ppm in de stal
 - B.V.2. Natuurlijk daglicht voorzien in de stal
 - B.V.6. Gebruik van kalmeringsmiddelen beperken

- B.V.9. d) Gebruik van scherpe of snijdende voorwerpen (en elektrische prikkelaars) om dieren te verplaatsen
- B.V.9. e) Vastmaken voor diergeneeskundige behandeling (maar onduidelijk indien de andere systemen het vastmaken voor diergeneeskundige behandeling toelaten)
- B.V.10. c) Voer- en waterinstallaties zijn eenvoudig te bereiken door de varkens
- B.V.11. e) Procedures – tanden verkleinen van beren
- B.V.18. Zeugen worden schoongemaakt voordat ze worden verplaatst naar het kraamhok
- B.V.26. Ligplaats voor beren
- De normen waar andere systemen in het algemeen hoger werden ingeschat (meer dan 4 systemen waren hoger) waren:
 - B.II.5 Algemene verlichtingseisen in de stal
 - B.II.6 4. Verzorging van zieke varkens
 - B.II.7 Verrijking van de omgeving
 - B.II.24 1 Beschikbare ruimte voor varkens van 30-50 kg
 - B.V.4. Voorziening en faciliteiten van ziekenhokken
 - B.V.7. Beschikbare ruimte voor varkens van 50-110 kg
 - B.V.7. Ligplaats voor zeugen en gelten
 - B.V.9.a) Veehouder controleert dagelijks de dieren
 - B.V.9.c) Gespecialiseerde zorg – eisen voor directe verzorging en zorg voor zieke, geblesseerde varkens
 - B.V.10. e) Hokmaterialen moeten schoongemaakt en ontsmet kunnen worden
 - B.V.11. b) Neusringen
 - B.V.11. c) d) Staart couperen
 - B.V.13. Groepshuisvestingseis voor zeugen en gelten
- Sommige kwaliteitssystemen hebben ook normen voor aanvullende welzijnsaspecten die ook interessant kunnen zijn voor het kwaliteitssysteem van Certus en als vertrekpunten kunnen dienen voor relevante en praktische ideeën die in de toekomst ook in het Certus systeem geïmplementeerd kunnen worden.
 - Gezondheids- en/of welzijnsplan (in samenwerking met de dierenarts)
 - Normen gebaseerd op de dieren-/welzijnsresultaten
 - Euthanasie/Ruimen – eisen/beperkingen van de procedure
 - Koelsystemen vereist voor varkensaccommodatie bij warm weer.

Op basis van deze resultaten, wordt het Belpork lastenboek overeenkomstig aangepast.

5.4 IKM

Het IKM lastenboek, versie van 1 juni 2017, beschrijft in sectie 2.3 de code voor dierenwelzijn. Die code bestaat uit een aantal basisrechten die het gevolg moeten zijn van de goede praktijk van de melkveehouder bij de behandeling van zijn dieren:

- gezonde voeding en voldoende drinkwater
- adequate en verantwoorde verzorging
- comfortabele huisvesting.

Voor de producent is de zorg voor het welzijn van de dieren een belangrijk element in het professioneel management van zijn veestapel. Hierdoor worden tevens de technische en economische resultaten verbeterd.

De zorg voor het dierenwelzijn beantwoordt tevens aan één van de grote verwachtingen van de consument.

Diervoeders vormen een belangrijke schakel in de dierlijke productieketen. Diervoeders hebben een directe invloed op de kwaliteit en veiligheid van producten van dierlijke oorsprong. Het professionele beheer van de voeding en de drinkwatervoorziening is een belangrijk element in het vakmanschap van de veehouder. Dit uit zich in de fysieke conditie van de dieren, in hun gezondheidstoestand en hun welzijn. De beheersing van de voederkwaliteit heeft belangrijke economische gevolgen voor de producent.

Voeder en water

Diervoeders vormen een belangrijke schakel in de dierlijke productieketen.

De verschillende punten in dit deel zijn zeer belangrijk voor de voedselveiligheid. De goede kwaliteit en de traceerbaarheid van de diervoeders zal het vertrouwen van de consumenten in het product melk versterken.

Voeders, weidegras, en water voor de melkkoeien mogen niet bijdragen aan de verspreiding van ziekten alsook niet aan de microbiologische of chemische besmetting van de melk.

De aparte opslag van de rundveevoeders en het enkel verstrekken van voeders bestemd voor runderen, dragen bij tot de gezondheid van de runderen en bijgevolg tot de kwaliteit en de veiligheid van de melk. De samengestelde voeders voor andere diersoorten mogen immers meer bestanddelen bevatten die voor de runderen verboden zijn of gevaarlijk kunnen zijn.

Het voorkomen van contaminatie van de voeders en water is belangrijk.

Een correcte watervoorziening is uiterst belangrijk voor de gezondheid en het welzijn van de dieren.

Verzorging

De verzorging van de melkkoeien is van bijzonder belang voor een goede algemene gezondheid. Verwondingen, lijden en stress die het gevolg zijn van slechte behandelingen moeten vermeden worden.

De koeien zijn in goede gezondheid. Dit betekent dat zij een glanzende vacht, geen hoest, geen snot en geen diarree hebben.

De uiers en spenen zijn gezond en zijn niet geschonden of gekwetst.

Het onthoornen gebeurt mits het toepassen van aangepaste methodes om stress te voorkomen.

De afwezigheid van verboden groeiversnellers is belangrijk. Het gebruik van dit type producten is een misdrijf.

Huisvesting

De goede gezondheidstoestand en het welzijn van de dieren zijn rechtstreeks gekoppeld aan de omstandigheden waarin de dieren gehuisvest zijn. De beschikbare ruimte, de properheid van de ligplaatsen, de goede verluchting van de stallen staan garant voor een goede hygiëne van de dieren en voor een goede melkproductie.

Elke koe moet over voldoende bewegingsvrijheid beschikken om moeiteloos te kunnen opstaan, te kunnen liggen en om zich moeiteloos te kunnen bewegen.

De ventilatie van de melkveestal is voldoende om luchtverversing te verzekeren zonder tocht.

Een overdreven concentratie van gassen (methaan, koolzuur, ammoniak, ...) kan schadelijk zijn voor de gezondheid van de koeien of van de producent. Een te hoge vochtigheid bevordert de ontwikkeling van ziektekiemen en veroorzaakt beschadiging van de gebouwen. Het is dus belangrijk dat de stal goed verlucht wordt, zowel voor de afvoer van schadelijke gassen en vocht als voor de beperking van de temperatuur in de stal.

5.5 Organisatie van de controle

In het rapport “Organisatie van de controle op dierenwelzijn in de slachthuizen”¹¹ vertrekken de voorgestelde organisatiescenario’s van de ontwikkeling van een autocontrolesysteem dierenwelzijn gebaseerd op het principe van zelfcontrole. Het toepassen van dit principe vereist dat het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn, op éénduidige wijze een leidraad opstelt waarin de dierenwelzijnseisen worden vastgelegd (de zogenaamde **wat** vraag) met de bijhorende risicograad (NC A of B of aanbevelingen) en **hoe** ze moeten worden gecontroleerd. Het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn gebruikt hiervoor best de WACCP-benadering (Welfare Analysis and Critical Control Points) die op systematische manier de risico’s (ernst & kans) van inbreuken op dierenwelzijn in kaart brengt. Deze leidraad vormt meteen een hulpmiddel voor de individuele operatoren om ofwel hun eigen systeem van zelfcontrole te ontwikkelen ofwel gebruik te maken van de Vlaamse sectorgids dierenwelzijn die ontwikkeld wordt door de bestaande beheerders van voedselveiligheid- en kwaliteitssystemen in de schakels primaire productie (Belbeef, Belgian Controlled Veal, Belpork, Belplume en IKM), transport en slachthuizen (FebevPlus).

De toepassing van de principes van delegatie, subsidiariteit en scheiding tussen beheer en controle pleiten voor een combinatie van twee organisatiescenario’s. Een eerste scenario is een organisatiemodel (**wie** kan controleren?) waarin het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn de leidraad maakt en controleert; in een tweede scenario delegeert het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn zowel de opmaak van als de controle op de Vlaamse sectorgids dierenwelzijn. Het gebruik van de Vlaamse sectorgids dierenwelzijn zal zich eerder richten op de professionele sector. Dit impliceert dat het tweede scenario eerder van toepassing zal zijn op de nutsdieren die door professionele operatoren worden gekweekt, vervoerd en geslacht terwijl het eerste scenario eerder van toepassing zal zijn voor de niche sectoren (vb. herten, loopvogels, ...) gehouden door professionele operatoren en hobbydieren gehouden door particulieren.

¹¹ Organisatie van de controle op dierenwelzijn in de slachthuizen door Marc Rosiers, Chris Landuyt en Luc Duchateau, april 2018 in opdracht van Ben Weyts, Minister van dierenwelzijn.

In het tweede scenario maakt het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn maximaal gebruik van de bestaande kennis en ervaring op het terrein inzake autocontrole van voedselveiligheid, dierenwelzijn, kwaliteit, milieu, duurzaamheidseisen, enzovoort bij de bestaande beheerders van de kwaliteitsregeling markttoegang, met dien verstande dat de goedkeuring van de dierenwelzijnseisen, de erkenning van de onafhankelijke certificatie instellingen en hun individuele auditoren en de controle op de controle rechtstreeks door het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn worden gerealiseerd. Niet alle professioneel georganiseerde actoren en in het bijzonder particulieren kunnen of willen zich inschrijven in de benadering van de Vlaamse sectorgids voor dierenwelzijn. Voor hen zal het eerste scenario van toepassing zijn waarbij het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn, het zelfcontrole systeem zowel zal moeten opstellen als controleren aan de hand van de door haar ontwikkelde leidraad.

Het voorstel van organisatiemodel voor toezicht op het naleven van de dierenwelzijnseisen in het slachthuis is gebaseerd op twee pijlers, enerzijds het permanent toezicht op de slachtactiviteiten en anderzijds het ontwikkelen van een autocontrolesysteem dierenwelzijn waarop dan controle op de controle uitgevoerd wordt door het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn. Beide pijlers komen aan bod in de Vlaamse sectorgids dierenwelzijn waar niet alleen gespecificeerd wordt hoe de Operatoren gecontroleerd worden door de certificerende instantie maar ook hoe de permanente controle op het naleven van de dierenwelzijnseisen wordt georganiseerd en uitgevoerd.

De recente gebeurtenissen stellen niet zozeer deze systematiek in vraag, maar wel de invulling ervan. Het permanent toezicht tijdens de dagelijkse slachtactiviteiten en aanverwante moet zowel in het eerste als in het tweede scenario verzekerd zijn en borduurt verder op de bestaande structuur gebaseerd op de controles door de dierenarts BMO of de THD. Het is duidelijk dat op korte termijn verbeteringen kunnen worden aangebracht om de permanente controle op het naleven van het dierenwelzijn in de slachthuizen sluitend te maken.

6 Besluiten

In een analyse op Europees vlak wordt vastgesteld dat een geharmoniseerd systeem van dierenwelzijnsnormen een voorwaarde is voor de ontwikkeling van een voor de consument begrijpelijk dierenwelzijnsetikettering systeem. De meest haalbare optie lijkt een communautair dierenwelzijnslabel te zijn dat is gebaseerd op het EU-bio label. De bio etikettering wordt beschouwd als een goed voorbeeld van hoe een geharmoniseerde regeling ertoe heeft bijgedragen om een vroegere nichemarkt te laten ontwikkelen tot een massamarkt. De biologische praktijk integreert een aantal belangrijke aspecten van dierenwelzijn (aandacht voor ruimte, lagere densiteit, natuurlijk gedrag, preventieve gezondheidszorg, biodiversiteit, ...) zonder daar evenwel een specifieke norm voor op te leggen.

Ondertussen zijn er belangrijke stappen gezet in de ontwikkeling van een geharmoniseerd normensysteem voor dierenwelzijn op de veehouderij, tijdens het transport en in het slachthuis. Echter, uitgezonderd voor de productie van consumptie-eieren, bestaat er vandaag (nog) geen geharmoniseerd systeem van dierenwelzijnsnormen. Het Europees dierenwelzijnslabel voor de productie van consumptie-eieren is gebaseerd op het EU-bio label. Er werd belangrijke vooruitgang geboekt in transport van dieren. In september 2017 werden vijf uitgebreide gidsen voor goede praktijken gepubliceerd, en ook 17 technische informatiefiches met de meest praktische informatie.

Deze vaststelling heeft de weg vrijgemaakt voor de ontwikkeling van verschillende vrijwillige certificeringssystemen voor dierenwelzijn in de ons omliggende EU-lidstaten. Vrijwillige systemen lijken beter toepasbaar, omdat zij gebaseerd zijn op de huidige wetenschappelijke kennis, waarbij (resterende) lacunes minder relevant zijn. In een vrijwillige context kunnen producenten en verwerkers die vraagtekens zetten bij de toegepaste normen eenvoudigweg niet meedoen en worden zij dus niet geconfronteerd met verplichte certificering.

Al deze systemen hebben met elkaar gemeen dat ze normen opleggen die verder gaan dan de bestaande wettelijke dierenwelzijnsnormen, waarbij vaak de hoogste norm minstens zo goed moet zijn als de bio norm (BLK, Haltungsform, Klöckner initiatief, ...). Verder hanteren zij verschillende progressief stijgende niveaus van dierenwelzijn, om op die manier een zo groot mogelijk groep van markt deelnemers te bereiken en tegelijkertijd een dynamiek om een systematische verbetering van het dierenwelzijn op het landbouwbedrijf, tijdens het transport en het slachten te bevorderen.

Een Vlaams dierenwelzijnskeurmerk zou van gelijkaardige principes kunnen vertrekken: het laagste niveau is de wettelijke norm, gecontroleerd aan de hand van de Vlaamse autocontrolelegids dierenwelzijn die op zijn beurt gevalideerd wordt door het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn. Voor de ontwikkeling van de Vlaamse autocontrole gids dierenwelzijn kan gebruik gemaakt worden van de inspanningen die de bestaande beheerders van voedselveiligheid- en kwaliteitssystemen in de schakels primaire productie (Belbeef, Belgian Controlled Veal, Belpork, Belplume en IKM), transport en slachthuizen (FebevPlus) leveren.

Vervolgens kan er gedacht worden aan het introduceren van een dynamiek naar meer dierenwelzijn in alle stadia van het leven van een dier, door in samenspraak met commerciële partners bijkomende eisen op te leggen, die op termijn gemeengoed kunnen worden naarmate de betrokken commerciële labels relevanter worden op de markt.

7 Bijlagen

7.1 Getuigenis van Boer Olivier

Boer Olivier werkt momenteel met 3 mobiele kippenstallen en de 4de komt in productie in oktober.

Hij is gestart met een stal van Stallbau Weiland: <https://www.huehnermobil.de/> in september 2017. Dan volgde er nog 1 van Weiland. Daarna kwam hij in contact met Rowa Melle. Deze stal was te klein en werd verkocht aan iemand die nu ook begonnen is in Limburg.

Boer Olivier is dan nog wat verder beginnen zoeken naar andere mobiele kippenstallen en is terecht gekomen bij <https://farmermobil.com/>. Deze stal is wat groter en is ook anders opgebouwd dan de stal van Weiland of Rowa Melle.

Al deze stallen zijn afkomstig uit Duitsland want daar staan ze al heel ver met mobiele huisvestingssystemen.

Met de ervaring die Boer Olivier tot op vandaag heeft, kan hij zeggen dat dit systeem goed werkt. Gezien hij geen ervaring heeft met vrije uitloop kippen in een vaste stal, kan hij zijn systeem echter niet vergelijken met deze systemen.

Wat hij wel heeft opgemerkt is dat het pikgedrag bij de kippen verminderd. Er zijn altijd enkele kippen die worden verstoten uit de groep en die dan ook bijna kaal gepikt worden. De kippen moeten veel variatie hebben en vandaar dat als ze buitenlopen ze ook minder pikken. Boer Olivier ziet ook dat wanneer het gras zo goed als op is, de kippen proberen door de kippendraad uit te breken. Ze willen dus effectief wel grassen, kruiden, insecten benutten en vooral scharrelen. Dat zijn dingen die Boer Olivier vaststelt in de praktijk, maar hij weet niet of daar in België al een diepgaand onderzoek is naar geweest.

Hij wil ook nog meegeven dat hij niet biologisch gecertificeerd is alhoewel veel mensen dat denken. Het begrip van de mensen over bio/dierenwelzijn is dus nog niet zo goed.

7.2 Getuigenis van veetransportbedrijf Leus

BLK Nederland eist dat de trailer gesloten en temperatuur gecontroleerd is. In de praktijk ziet Kenneth Leus dat men probeert hier een mouw aan te passen door enkele kleine aanpassingen te doen aan het trailers, waardoor het op papier ok lijkt maar in de praktijk weinig veranderd.

Een trailer die volledig beantwoordt aan het BLK kost om en bij de 216.000 euro. Een gewone vee-trailer kan al vanaf 90.000 tot 130.000 euro naargelang de opties. Het is moeilijk om deze meerprijs door te rekenen naar de klant.

Twee jaar geleden stond Kenneth Leus voor de keuze om een gangbare trailer kopen of om een trailer te laten bouwen die diervriendelijk zou zijn, niet omdat het moest, maar omdat Kenneth Leus het zelf wilde. Hij heeft bestudeerd wat BLK wenste en dit lag volledig in de lijn met wat hij had geleerd uit de praktijk. Hij heeft daar nog een aantal zaken aan toegevoegd waarvan hij vond dat ze zowel voor dier, mens als het economisch aspect nodig waren. Deze trailer is dan ook volledig gebouwd op basis van zijn praktijkervaringen.

Wat vraagt BLK in Nederland

- Een gesloten, temperatuur gecontroleerde trailer.
 - o Wat doen de meeste veetransportbedrijven? Zijkanten van de trailer gewoon dicht maken, ventilatoren vrijmaken en temperatuursensoren in de trailer plaatsen. Dit komt overeen met de ramen in een auto verwijderen en vervangen door een zeil. Op papier "ok" maar in werkelijkheid is er niks veranderd.
- Wat voegt Kenneth Leus toe aan BLK op basis van zijn praktijkervaring?
 - o Geïsoleerde wanden om zomer en winter de dieren beter te kunnen beschermen tegen te hoge of te lage temperaturen.
 - o Digitaal scherm in de vrachtwagencabine waar hij per vloer de temperatuur kan aflezen en instellen en bij afwijkende waarden onmiddellijk kan ingrijpen en het nodige ondernemen.
 - o Verwarmingssysteem om in de wintermaanden de trailer op te warmen voor het laden begint, zodoende dat het temperatuurverschil van stal naar trailer zo klein mogelijk is. Ditzelfde systeem wordt ook gebruikt om de trailer na het reinigen te drogen.
 - o Een automatisch ontsmettingssysteem dat bediend wordt vanuit de vrachtwagencabine. Als de trailer volledig droog is, wordt vanuit de vrachtwagencabine de volledige ontsmetting onder hoge druk van de trailer opgestart en gevolgd. Ontsmetten helpt immers enkel als de wagen een paar uur droog is.
 - o De kist waar de laarzen staan, wordt ook verwarmd. Zo worden de laarzen ook droog en bacterie vrijgehouden.
 - o De trailer is ook voorzien van een weeginstallatie in de lift om niet onnodige omwegen naar een openbare weegbrug te moeten maken (transportduur zo kort mogelijk maken).
 - o De trailer is ook voorzien van een extra ketel met haspel waarbij na het laden iedere keer de laadklep kan worden gereinigd en ontsmet.

Vandaag is het grootste probleem in het veetransport dat alles per kop betaald wordt. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen kwalitatief en minder kwalitatief transport. Alles moet snel gebeuren om uit de kosten te komen met alle gevolg van dien, ruw omgaan met de dieren, niet genoeg tijd voor reinigen en ontsmetten. Gelukkig bestaan er klanten die hier wel in geloven en een uurtarief wil betalen.

De ontwikkeling van een opleiding "goede transportpraktijken" bij bijvoorbeeld de Thomas More Hogeschool is volgens hem nodig.

De realisatie van al deze punten zijn nodig om de kwaliteit van de "zwakste" schakel in de voedselketen te verbeteren.

7.3 Getuigenis van Lieven Lafaut

In midden West-Vlaanderen ligt het St.-Amandshof, de varkensboerderij van Lieven Lafaut en echtgenote Tania De Roo. Ze groeiden beiden op op de boerderij van hun ouders. Ze waren gebeten door het boerenleven en namen eenmaal getrouwd de boerderij van hun ouders over. Lieven en Tania werken dagelijks gedreven aan de optimale omstandigheden om hun varkens te kweken. Ze hebben een duidelijke visie voor ogen: meer milieu vriendelijk, meer aandacht voor dierenwelzijn, korte keten. Nieuwe technieken worden overwogen en uitgetest, continue kwaliteitscontrole

garandeert de beste resultaten. Zij beschikken over het Codiplan en Certus certificaat. Gebrek aan ruimte voor de verwerking van mest belet hen om het bio certificaat te halen.

"Een varkensbedrijf in de 21e eeuw is een professionele onderneming. Als landbouwers worden wij dagelijks geconfronteerd met de natuur en de natuurelementen. Omdat ik overtuigd ben dat modern ondernemen economisch én ecologisch ondernemen is, investeer ik veel aandacht en middelen in duurzaamheid", aldus Lieven Lafaut.

Daarnaast zijn zij ook sterk geboeid door genetica en als resultaat van hun onderzoek komen zij weldra met een totaal nieuwe varkenssoort: het Belgasconne-varken. Een Zuiders varken van Belgische oorsprong (www.belgasconne.be).

Kiezen voor de natuurlijke weg: ecologie en duurzaamheid

Naast de focus op hygiëne en het welzijn van de varkens is er ook veel aandacht voor het milieu. Door de mestverwerking op natuurlijke wijze via rietvelden te laten plaatsgrijpen kiest St-Amandshof resoluut voor een milieuvriendelijke oplossing. Deze rietvelden maken het mogelijk om varkensmest dagelijks te behandelen tot loosbaar water. De resultaten van deze methode zijn uitstekend. Niet alleen wordt het organisch stof afgebroken, het stikstofgehalte wordt gevoelig naar omlaag gebracht. Aan de basis van dergelijk systeem ligt verregaand onderzoek o.a. aan de Universiteit van Gent. Het aanleggen van deze rietvelden is meteen ook stimulerend voor de biodiversiteit. Ook het gebruik van zonnepanelen illustreert hoe Lieven en Tania ook bewust met energie omgaan.

Dierenwelzijn voor alles

Het voer dat de volwassen varkens toegediend krijgen is een eigen recept dat Lieven en Tania ontwikkeld hebben in nauwe samenspraak met een voedingsdeskundige. De samenstelling focust vooral op de goede smaak van het vlees. Het is een voeding die niet alleen rijk is aan eiwitten maar ook natuurlijke antioxidanten zoals Kurkuma bevat.

Ook aan de stallen van het St.-Amandshof is veel zorg besteed: ze zijn ruimer dan gemiddeld, ruimer dan de norm voorschrijft... maar daar stopt het niet bij. Hij wil zagemeel door stro vervangen van zodra hij een oplossing heeft voor de mestverwerking. In 2018 nam Lieven een volledig nieuwe kijkstal in gebruik met meer speelruimte waar de varkens echt kunnen wroeten en ten volle hun natuurlijke gedrag uiten en vrij kunnen rondscharrelen. De dieren kunnen via grote ramen 24 uur op 24 bekeken worden door bezoekers en passanten.

Korte keten

Lieven heeft resoluut gekozen voor de korte keten. De varkens groeien op in zijn gesloten bedrijf, worden geslacht in Exportslachthuis Tielt en versneden bij Delavi. Delavi noteert de bestelling en neemt het risico van de vierkantsverwaarding. Er wordt ook samengewerkt met Huyze Terroir, een kwaliteitslabel voor vleeswaren van Joka uit Brugge. De klant wil weten waar zijn varken vandaan komt, hoe het opgroeit, wordt geslacht, versneden en verwerkt tot vleeswaren.

Voor meer informatie, zie www.st-amandshof.be.

Een Centraal Dierenwelzijnskeurmerk bekeken door een marketing-lens.

Bijlage bij het rapport voor het opstellen van een
businessmodel voor de ontwikkeling van een
Centraal Dierenwelzijnskeurmerk

Maarten VANTHEMSCHE
September 2019

Het belang van marketing

Een centraal keurmerk voor Dierenwelzijn “hebben” is ontoereikend. Niemand heeft baat bij het zoveelste label, keurmerk of certificaat als het voor de consument niet relevant, gekend, herkend, begrepen, authentiek en te vertrouwen is. Als die zes voorwaarden niet vervuld zijn dragen we water naar de zee.

Vanuit dat inzicht hebben we in het kader van het onderzoek naar de introductie van een Centraal Dierenwelzijnskeurmerk in Vlaanderen de het probleem ook door een marketinglens bekeken

Wat denkt de consument ?

Groeiend bewustzijn is de oorzaak van de dalende vleesconsumptie

Dierenwelzijn is een relevant en breed gedragen thema in onze maatschappij. Bijna nergens in Europa verliest vlees zo snel aan populariteit als in België. Tussen 2012 en 2016 is de vleesconsumptie per hoofd van de Belgische bevolking met 16,7 procent afgenomen. In de gehele EU is de vleesconsumptie met 1,4% gedaald.¹

Onderzoek van EVA en iVOX wijst aan dat bijna de helft van de Belgen vandaag minder vlees eet dan een jaar geleden. 7% eet géén vlees, 9% eet minstens 3 keer per week vegetarisch en kan flexitariër genoemd worden. Vooral in de steden, die gekenmerkt worden door een jongere, hoog-opgeleide populatie is het aantal vegetariërs boven het nationale gemiddelde. De belangrijkste reden om te kiezen voor een vegetarisch dieet is dierenwelzijn, gevolgd door klimaat. Ook voor niet vegetariërs scoort “dierenwelzijn” hoger dan twee jaar geleden. Naast gezondheid komt het op de tweede plaats, vóór klimaat en milieu.

De Belg past niet alleen zijn dieet aan, als hij het niet doet is hij begripvol en flexibel voor mensen die het wel doen. 74% van de Belgen vindt dat er op een restaurantkaart minstens 1 vegetarische optie moet staan en 47% houdt bij het koken rekening met anderen als ze vegetarisch of veganistisch zijn.²

De bovenstaande cijfers dateren nog voor de recente schandalen in Tielt en Izegem, waarvan verondersteld kan worden dat ze een blijvende impact hebben op de publieke opinie.

De bodem is nog niet bereikt

Als we de evolutie van de vleesconsumptie op lange termijn bekijken, kan aangenomen worden dat de bodem nog niet is bereikt. De acceleratie van de jongste jaren, het groeiende bewustzijn bij jongeren en het gemak waarmee vegetarische alternatieven beschikbaar zijn doet ons geloven dat de consumptie nog verder zal dalen. Het vlees dat wel nog geconsumeerd zal worden zal aan het “less but better” principe moeten voldoen.

Daarbovenop worden aan een verschroeiend tempo alternatieven ontwikkeld voor dierlijke proteïnen waarvoor geen dier geslacht hoeft te worden. Denk maar aan de Beyond Burger die ook in de Belgische winkelrekken terug te vinden is. Het bedrijf werd bij zijn recente beursgang gevaloriseerd op 3,8 miljard dollar. In een analisten-rapport naar aanleiding van de beursgang

¹ Agrarmarkt Informations-Gesellschaft; Duits onderzoeksbureau

² Eva vzw & iVOX; persbericht februari 2018

voorspelt het beurshuis Barclays dat plantaardige vleesproducten of laboratoriumvlees de komende 10 jaar 10% van de wereldwijde vleesmarkt zullen vervangen.

De lat moet hoger en dierenleed moet objectief meetbaar gemaakt worden.

Dierenwelzijn is een belangrijk beslissingscriterium in de “minder maar beter” filosofie. De consument is er actief mee bezig. Daarom is meer transparantie van de producent met betrekking tot dierenwelzijn noodzakelijk. Door dierenwelzijn/dierenleed objectief meetbaar te maken kan het een factor worden in het aankoopproces van de klant

Een centraal label voor dierenwelzijn is niet alleen een informatiemiddel voor de consument, het is ook een opportuniteit voor de producent om te dienen als buffer tegen de dalende consumptie.

Het dient echter opgemerkt te worden dat hoewel verschillende studies erop wijzen dat de consument bereid is om hiervoor een meerprijs te betalen, zijn werkelijke gedrag in de supermarkt daarvan afwijkt.

De consument heeft een diepgegrond wantrouwen t.o.v. de (brede) vleesindustrie

De vraag dringt zich echter op wie dit label de noodzakelijke credibiliteit zal geven. De recente schandalen doken op in elke schakel van de vleesindustrie, en ondanks dure beloften en garanties worden er steeds opnieuw infracties op dierenwelzijn vastgesteld. Een label heeft pas waarde als het authentiek en geloofwaardig is. Vandaag is de vleesindustrie alleen niet in staat dit zelf te organiseren en te garanderen.

Is de markt er klaar voor ?

Om deze vraag te beantwoorden deden we een brede bevraging bij de Belgische retail en producenten.

Er moet “iets” gebeuren

Het eerste wat uit onze gesprekken met een breed scala van vertegenwoordigers uit de groot-distributie naar boven komt is de brede consensus “dat er iets moet gebeuren”. Dit wordt ingegeven uit zelfbescherming, maar ook door een breed gedragen verantwoordelijkheidsgevoel.

De centrale vraag is waar de lat gelegd moet worden en wat de definitie van dierenwelzijn is. Als die te laag wordt gelegd dan praat men de consument een vals gevoel van zekerheid aan. Wordt ze te hoog gelegd dan zal er weinig veranderen.

Merk-differentiërend potentieel versus breed gedragen label

Hoewel iedereen het erover eens is dat de verandering centraal moet gebeuren en dat de lat moet verhoogd worden over alle actoren heen, is niet iedereen het er over eens dat de communicatie door iedereen dezelfde moet zijn.

Het merk-differentiërend potentieel wordt hiervoor als belangrijke factor aangehaald. Toch is er unanimiteit bij iedereen die we gesproken hebben dat het creëren van een draagvlak bij de consument cruciaal is en dat dit het beste kan gebeuren aan de hand van een helder, simpel en transparant systeem.

Een versplintering van verschillende systemen zal duurzame verandering in de weg staan en resulteren in een marketingverhaal waarin de consument wordt bedot.

Er is een grote bereidheid om mee te stappen in een centraal label mits de communicatiezorgen geborgd zijn. Een getrapte aanpak leent zich hier het beste toe.

De afspraken met betrekking tot dierenwelzijn kunnen best geborgd worden in het Ketenoverleg, waar iedereen zijn verantwoordelijkheid moet nemen.

Drie belangrijke bedenkingen komen systematisch terug:

1. Controle en naleving van de afspraken is zo mogelijk nog belangrijker dan het systeem zelf.
2. Om een tastbaar verschil te creëren moeten bestaande procedures vervangen worden door nieuwe. Substitutie in plaats van complementariteit. Om duurzaamheid te borgen moeten bijkomende kosten moeten idealiter verwerkt worden in de consumentenprijs.
3. Een Vlaams label is niet gewenst. Een label voor de Belgische markt is het minimumbod, idealiter in dialoog met Europese afspraken. Als een Europees initiatief niet mogelijk is, wordt gesuggereerd om onderlinge erkenning van dierenwelzijnskeurmerken als minimum standaard te definiëren.

Hoewel er een brede interesse is om mee te werken aan de ontwikkeling van en de uitrol van een centraal label voor dierenwelzijn, is het de overtuiging van de meerderheid van de sterkhouders die we gesproken hebben dat het label niet door de retail beheerd dient te worden. Niet alleen moeten de vereisten om te voldoen aan het centraal label helder en goed gedocumenteerd zijn, ook de consequenties bij infracties op de voorgeschreven regels moeten op voorhand duidelijk zijn. Er wordt ook opgeroepen om deze niet te vrijblijvend in te schrijven.

We dienen ook op te merken dat het Nederlandse keurmerk Beter Leven reeds aanwezig is op de Belgische markt. Het ligt bij Albert Heijn en Lidl in de schappen. AH neemt het aanbod vanuit Nederland over en Lidl die een samenwerking heeft opgezet met 80 Belgische varkensboeren die voldoen aan de vereisen van de Stichting Beter Leven.

Het label prijkt ook op enkele referenties van ZWAN en AOSTE ham. Daarnaast zijn er nog tal van gefragmenteerde initiatieven aanwezig op de markt.

Wat kunnen we leren uit de ons omringende landen ?

Kort overzicht van de initiatieven die bestaan in de ons omringende landen en die interessant zijn vanuit een marketing perspectief

In de desk research fase voorafgaand aan dit rapport hebben we opgemerkt dat er al een diepgaande inventarisatie met betrekking tot dierenwelzijnsinitiatieven in de administratie voorhanden is.

In dit rapport lichten we er vier uit, omdat de lessen die kunnen getrokken worden uit deze initiatieven aan de basis kunnen liggen voor een nieuw, centraal Vlaams/Belgisch label voor dierenwelzijn.

- **Beter Leven keurmerk**; Initiatiefnemer Nederlandse Dierenbescherming (<https://beterleven.dierenbescherming.nl>)
- **WWF Fleischratgeber**; Initiatiefnemer WWF (<https://www.wwf.at/de/fleischratgeber/>)
- **Honest Labelling matrix**; Compassion in world farming (<https://www.ciwf.org.uk/our-campaigns/honest-labelling/our-solution/>)
- **Haltungsform**; Initiatiefnemer Lidl Duitsland gevolgd door de rest van de retail

Alle bovenstaande initiatieven hanteren een getrapt systeem met sterren of kleurcodering die de mate waaraan het product het welzijn van het dier respecteert aangeeft. De verschillende niveaus laten de retailer en consument toe om accenten te leggen in het product en aankoopbeleid in lijn met zijn eigen visie en prioriteiten.

Het Keurmerk Beter Leven valt op door zijn eigen lastenboeken m.b.t. dierenwelzijn te hanteren. Die worden door de organisatie zelf gedefinieerd, gecertificeerd en gecontroleerd. Dat is een opmerkelijk verschil met het Duitse Haltungsform, wat een combinatie is van bestaande systemen en lastenboeken, maar naar de consument onder één uniforme en herkenbare noemer worden gecommuniceerd. Hiervoor worden campagnemateriaal, design richtlijnen en do's & don'ts ter beschikking gesteld.

Het WWF tilt dierenwelzijn naar een hoger, holistischer niveau. Hun “vleesraadgever” focust niet alleen op dierenwelzijn maar kijkt duurzaamheid in het algemeen. De score is gebaseerd op zes parameters doorheen de ganse keten: klimaat, biodiversiteit, overbemesting, pesticidegebruik, antibiotica en dierenwelzijn.

We merken op dat er ook in Nederland een discussie aan de gang is om het Beter Leven keurmerk uit te breiden naar een algemeen duurzaamheidskeurmerk. Het is onze overtuiging dat dit voor de consument ook een vollediger en relevanter beeld geeft van het product dat hij in zijn winkelmandje legt.

Ook de Britse tak van Compassion in World Farming (CIWF) gaat als NGO een stap verder: zij bieden een complete “off the shelf” labelling oplossing aan. Deze werd nog niet door een retailer geïmplementeerd, maar is klaar voor gebruik.

We merken wel op dat het verschil tussen de Nederlandse Dierenbescherming en het Engelse CIWF erin bestaat dat de Dierenbescherming een positiever, inclusievere aanpak hanteert.

Het CIWF heeft ook labels voor producten met beperkt dierenwelzijn, waar de Dierenbescherming een minimumnorm definieert alvorens een label toe te kennen.

Als het Ketenoverleg goed functioneert en resulteert in het verhogen van de norm doorheen de keten en de industrie, geloven we dat deze laatste de beste oplossing is.

Zoom Keurmerk Beter Leven: Succesfactoren en uitdagingen

Het Nederlandse Beter Leven Keurmerk dat wordt georganiseerd door de Nederlandse Dierenbescherming is wellicht het breedst gedragen en breedst geïmplementeerde initiatief in de West-Europese markt. Het in 2007 gelanceerde Beter Leven Keurmerk is niet het éérste systeem, ook niet in Nederland, maar het is wel het enige dat na een tijd niet weer werd afgevoerd of niet vervallen is in een nicheaanbod. Vlees met Beter Leven Keurmerk ligt in alle Nederlandse supermarkten. In 2018 was 42% van de vlees en vleeswaren die in de Nederlandse supermarkt werden verkocht, gecertificeerd met een keurmerk. 90% hiervan droeg het Beter Leven keurmerk en 10% het Biologische.

Omdat leren uit de geschiedenis inzicht geeft in de te kiezen weg voor de toekomst lichten we dat systeem nog wat dieper door.

De deelname van de Nederlandse Dierenbescherming is één van de ingrediënten van het succes. Het maakt het keurmerk betrouwbaar voor de consument. Het houdt het systeem eerlijk: “Als de Dierenbescherming het zegt, ...”.

Voor de Dierenbescherming was dit echter alles behalve evident. Als dierenbescherming je logo op de verpakking van een dood dier zetten geeft aan dat je ergens je doel voorbij schiet. Langs de andere kant was het de keuze tussen “iets” of “niets” doen. Jarenlang had de dierenbescherming “biologisch” aanbevolen als beste alternatief, maar dit werd als duur gepercipieerd en vertoonde geen groei.

Het keurmerk is een samenwerking tussen de Dierenbescherming, de supermarkten, de boeren en de vleesverwerkende industrie. Elke partij had zo zijn eigen motivatie om in het systeem in te stappen: de supermarkten wilden zich onderscheiden, de slachters wilden de supermarkten niet als klant verliezen en de boeren zijn weer trots op hun product. Om die laatste te overtuigen om in het systeem in te stappen werd gekozen voor een getrapte aanpak: het verschil tussen géén ster en één ster werd bewust laag gehouden, waardoor snel kritische massa kon bereikt worden.

Het Beter Leven keurmerk is een toonbeeld van een compromis: het is een kleine stap op vlak van dierenwelzijn, maar dan wel voor heel veel dieren.³

Een tweede succesfactor is de participatie van de zijtakken van de vlees verwerkende industrie verantwoordelijk voor charcuterie en bereide maaltijden. Eén van de uitdagingen voor de industrie in de lanceringsfase was de relatief hoge kost voor vlees dat voldoet aan het Beter Leven keurmerk. Voor vers vlees werd deze meerkost gedragen door de supermarkten, maar in de rondwaardering was dit een struikelblok. Door het Beter Leven keurmerk door te trekken in alle categorieën waarin vlees wordt gebruikt werd, en uit te spelen als voordeel voor de consument, werd dit opgelost.

³ “Waarom het Beter Leven Keurmerk een succes werd”; NRC handelsblad; 3 februari 2019

Als we van aan de zijlijn naar het Beter Leven keurmerk kijken, kunnen we ook een aantal kritische reflecties maken:

- De lat om aan het Beter Leven keurmerk te voldoen ligt niet bij alle diersoorten even laag: voor varken is de relatief te maken stap klein (wat ervoor zorgt dat sommige supermarkten volledig overgegaan zijn naar varkensvlees met minstens één ster), maar voor kip en rund ligt de lat hoger.
- In de lastenboeken van verschillende ketens zitten opmerkelijke verschillen die moeilijk te begrijpen zijn voor de consument: zo is het voor varkens genoeg om in een gesloten stal te zitten om één ster te krijgen. Voor kippen daarentegen is er overdekte buitenruimte nodig. Dit leidt tot verwarring in de communicatie.
- Het keurmerk werkt met absolute scores per criterium en laat weinig ruimte voor nuance. Als de keten niet aan alle criteria voldoet, kan het niet van het keurmerk genieten. Ergens is dit een gemiste kans, omdat gesteld kan worden dat “meer goed” kan compenseren voor “slecht”. Overstappen naar een wegingsfactor of een puntensysteem doorheen een set van indicatoren laat de boer toe keuzes te maken. Zo zou b.v. onthoorning bij koeien kunnen gecompenseerd worden met meer buitenruimte.
- Er wordt ook opgemerkt dat de normering niet altijd op 100% wetenschappelijke argumenten wordt gebaseerd, waardoor het doorslaat in het subjectieve en de geloofwaardigheid ondergraaft.
- Het Beter Leven keurmerk is vooral gebaseerd op een nationale (Nederlandse) manier van produceren. Dat sluit vlees dat van buiten Nederland komt vaak uit. Vanuit verschillende hoeken horen we de vraag naar een internationale standaard.

Hoe kan een centraal label vanuit communicatie-oogpunt georganiseerd worden ?

Niet alleen de inhoud van een keurmerk voor dierenwelzijn is belangrijk. Een centraal keurmerk heeft enkel kans tot slagen als het door de consument herkend, erkend en begrepen wordt. Het moet duidelijk zijn waarvoor het staat en voldoende onderscheidend vermogen hebben.

Daarom zou het een gemiste kans zijn om te stoppen bij het definiëren van de lastenboeken voor dierenwelzijn en de controlemechanismen. De verpakking is minstens even belangrijk. De consument wordt in de supermarkt al geconfronteerd met tal van labels, als er voor dierenwelzijn verschillende versies van hetzelfde label bestaan komt dat het vertrouwen en dus de impact niet ten goede.

Daarom is het advies vanuit marketing-perspectief om het centraal keurmerk voor dierenwelzijn uit te bouwen tot een consumentenmerk met een duidelijke identiteit en design dat intuïtief leesbaar is en consistent uitgerold wordt doorheen de voedingsindustrie (retail en consumentenmerken). Daarnaast is het belangrijk dat er een centraal informatiepunt is waar de consument alles over dit label kan te weten komen.

Het is stof voor discussie om de lancering van het label ook via communicatie te ondersteunen. Als er consensus is over de inhoud en ambitie binnen het Ketenoverleg kan de overheid deze rol op zich nemen (of de financiering ervan). Een alternatief scenario is om dit vanuit een centrale stichting te financieren.

Een lanceringsplan voor het centraal keurmerk is onontbeerlijk. Niet alleen bestaat er een zekere vorm van “label-moeheid” die moet overwonnen worden en moet het initiatief goed gekaderd worden om de perceptie van overregulering tegen te gaan. Daarnaast is het belangrijk dat het centraal keurmerk ook de bestaande systemen vervangt. Verwarring en misinterpretatie tasten het draagvlak voor het initiatief aan.

Het Beter Leven Keurmerk is reeds aanwezig op de Belgische markt. Lidl heeft 80 varkensboeren overtuigd om de transitie in te zetten, Albert Heijn neemt het uit Nederland over en Zwan en Aoste hebben meerdere producten die voldoen aan de eisen van de stichting. Het zou een gemiste kans zijn om de verschillende keurmerken met elkaar in concurrentie te laten gaan, omdat zo energie verloren gaat die kan aangewend worden om de consument te overtuigen van de inhoud in plaats van de vorm. Een gebalanceerde migratie-toolkit, al dan niet in samenspraak met de dierenbescherming, is daarom geen overbodige luxe.

Dierenwelzijn-etiketteringssystemen in Europa, in de ons omliggende landen en in België - een overzicht.

Bijlage bij het rapport voor het opstellen van
een businessmodel voor de ontwikkeling van een
Centraal Dierenwelzijnskeurmerk

*Marc ROSIERS
September 2019*

Inhoud

1	De vijf vrijheden	3
2	Dierenwelzijn en biolandbouw.....	3
3	The European Commission and Animal welfare	4
4	Dierenwelzijn etiketteringssystemen in de onze buurlanden.....	8
4.1	Nederland	8
4.1.1	CIWF Nederland.....	8
4.1.2	Biologische keurmerken (EKO- en Europees biologisch keurmerk)	8
4.1.3	Beter Leven keurmerk	9
4.1.4	Andere keurmerken	10
4.2	Duitsland.....	13
4.2.1	Initiative Tierwohl.....	13
4.2.2	Een etiketteringssysteem voor dierenwelzijn van de Duitse retail	16
4.2.3	Initiatief van de Duitse Minister voor Landbouw Julia Klöckner	17
4.3	Frankrijk.....	20
4.3.1	CIWF France.....	20
4.3.2	Etiquette bien-être animal	20
4.3.3	Les œufs de plein air « Les Eleveurs vous disent MERCI ! »	24
5	België	26
5.1	Belbeef.....	27
5.2	Belplume.....	28
5.3	Belpork	30
5.4	IKM	31
5.5	Organisatie van de controle	33
6	Besluiten	35
7	Bijlagen	36
7.1	Getuigenis van Boer Olivier	36
7.2	Getuigenis van veetransportbedrijf Leus	36
7.3	Getuigenis van Lieven Lafaut.....	37

1 De vijf vrijheden

Dierenwelzijn verwijst naar "de levenskwaliteit zoals een individueel dier die ervaart". Dierenwelzijn in de brede zin omvat niet alleen de gezondheid en het lichamelijk welzijn van het dier, maar ook zijn psychologisch welzijn en de mogelijkheid om gedrag dat specifiek is voor hun soort tot uitdrukking te brengen. Volgens de Vijf Vrijheden kan dierenwelzijn omschreven worden als voldoende als de dieren lichamelijk en psychisch gezond zijn, zich goed voelen en niet lijden. Deze 5 principes zijn in 1992 door de Farm Animal Welfare Council vastgelegd. Ze worden opgenomen in de definitie van dierenwelzijn van de Werelddiergezondheidsorganisatie (OIE), de referentie in dit vakgebied.

De vijf vrijheden zijn

1. dieren zijn vrij van honger en dorst. Ze hebben gemakkelijk toegang tot vers water en een adequaat rantsoen;
2. dieren zijn vrij van ongemak. Ze hebben een geschikte leefomgeving inclusief onderdak en een comfortabele rustplaats;
3. dieren zijn vrij van pijn, verwonding en ziekte. Er is sprake van preventie en een snelle diagnose en behandeling;
4. dieren zijn vrij van angst en stress. Er is zorg voor voorwaarden en behandelingen die geestelijk lijden voorkomen;
5. dieren zijn vrij om normaal gedrag te vertonen. Ze hebben voldoende ruimte, goede voorzieningen en gezelschap van soortgenoten.

2 Dierenwelzijn en biolandbouw

Bij biologische gekweekte dieren komt het welzijn op de eerste plaats. Dierenwelzijnsvereisten maken deel uit van elke biologische norm. De volgende principes zijn de kern van deze norm:

- **Dieren kunnen hun natuurlijke gedrag tonen.** Dieren kunnen alleen hun natuurlijk gedrag tonen als hun leefomstandigheden een kopie zijn van de belangrijkste kenmerken van hun oorspronkelijke habitat, met de noodzakelijke ruimte en voorzieningen. Biologische systemen worden gekenmerkt door een lage bezettingsdichtheid, toegang tot buiten en vrijheid van beweging voor dieren. Ook het voedergedrag wordt gerespecteerd; zo zijn bijvoorbeeld de neusringen voor varkens verboden omdat ze natuurlijk wortelend gedrag voorkomen.
- **Welzijn boven productiviteit.** Veredelingsprogramma's in de biologische landbouw zijn gericht op een holistische aanpak, evenwicht tussen productiviteit, duurzaamheid, aanpassing aan de milieuomstandigheden en behoud van de biodiversiteit. Biologische boeren geven doorgaans de voorkeur aan de levenslange productiviteit van hun dieren boven de jaarlijkse productiviteit.
- **Behoud van de gezondheid milieu en dier.** Als er te veel dieren worden gehouden per hectare landbouwgrond, kan de geproduceerde mest niet worden geabsorbeerd door het ecosysteem van de boerderij. Het teveel aan mest eindigt uiteindelijk in het grondwater of in de atmosfeer. De nitratenrichtlijn van de EU pakt dit probleem aan, maar de biologische systemen zijn nog steeds de best presterende systemen: de beperkte bezettingsdichtheid op biologische bedrijven zorgt voor een evenwicht van voedingsstoffen voor bodem en planten zonder het milieu te schaden.

- **Systematisch beheersen en voorkomen van ziekten.** Met uitzondering van vaccins, passen biologische landbouwers geen preventieve medicatie toe. In plaats daarvan versterken ze het immuunsysteem van hun dieren door middel van een zorgvuldige hygiëne, gecombineerd met een verzorging- en voederregime dat is aangepast aan de behoeften van de dieren, volgens de voorgeschreven biologische praktijk. Zo nodig kunnen individuele dieren een curatieve behandeling krijgen om hun welzijn te waarborgen. Het gebruik van homeopathische of natuurgeneesmiddelen in plaats van klassieke geneesmiddelen vermijdt bijwerkingen, antibiotica restanten in vlees en andere producten, en de ontwikkeling van resistente pathogenen.

3 The European Commission and Animal welfare¹

Consumenten vragen steeds meer informatie over de manier waarop dieren op boerderijen en in veehouderijen worden behandeld. Hoewel er vrijwillige dierenwelzijnsetiketteringen bestaan, bestaat er geen geharmoniseerd systeem van dierenwelzijnsnormen voor etiketteringsdoeleinden. Bijgevolg begrijpen consumenten deze dierenwelzijnsnormen niet. Een domino-effect hiervan is dat op zeer weinig producten de consument informatie over de dierenwelzijnsnormen vindt en dat er voor veel producenten weinig motivatie is om het dierenwelzijn te verbeteren en om hun producten dienovereenkomstig op de markt te brengen.

Op dit moment bestaat er in de hele EU slechts één verplicht dierenwelzijn etiketteringssysteem, met name voor consumptie-eieren. De regeling voor eieren is gebaseerd op de EU-wetgeving voor leghennen, waarin verschillende productiemethoden (kooien, vrije uitloop, scharrelstal enz.) zijn vastgelegd. Een dergelijke classificatie van productiemethoden bestaat niet voor andere diersoorten in de EU.

De EU heeft niet de intentie om de verplichte dierenwelzijn etikettering uit te breiden. De EU-strategie is er veeleer op gericht om na te denken over de ontwikkeling van een instrument om consumenten en bedrijven beter te informeren over dierenwelzijnsvriendelijke producten dat zowel door de producenten als de retailers kan worden gebruikt, zodat de transparantie voor de consument wordt gewaarborgd zonder dat hij/zij wordt overspoeld met informatie op het etiket.

Basis voor deze beleidsstrategie is het verslag *Feasibility study on animal welfare labelling and establishing a Community Reference Centre for Animal Protection and Welfare* van 26 januari 2009². In dit verslag schetst de Europese Commissie een reeks opties voor dierenwelzijn etikettering. Het doel van het EU-beleid is het voor de consumenten gemakkelijker te maken om welzijnsvriendelijke producten te identificeren en te kiezen en zo een economische stimulans te geven aan producenten om het welzijn van dieren te verbeteren. In het verslag worden ook opties gepresenteerd voor de mogelijke oprichting van een Europees netwerk van referentiecentra voor de bescherming en het welzijn van dieren.

De belangrijkste conclusies met betrekking tot de haalbaarheid van verschillende opties voor het vermelden van dierenwelzijn informatie op producten van dierlijke oorsprong, zijn de volgende:

¹ Bron: https://ec.europa.eu/food/animals/welfare/other_aspects/labelling_en

² Er is sedertdien geen noemenswaardige vooruitgang geboekt op Europees vlak.

- Er bestaat een brede consensus dat dierenwelzijn gerelateerde informatie over producten van dierlijke oorsprong vele problemen kent. Twee probleemgebieden worden vaak genoemd: (1) problemen met dierenwelzijnsnormen/claims en (2) een gebrek aan consumentenbewustzijn over en begrip van logo's/labels (etikettering).
- Achter etiketteringsregelingen zijn drie drijvende krachten relevant voor dierenwelzijn: (1) de levensmiddelenwetgeving in de EU, (2) certificering als een algemeen aanvaard instrument om de markt van voedingsproducten te reguleren en (3) de consument die vraagt om dierenwelzijn te etiketteren.
- De bio etikettering wordt beschouwd als een goed voorbeeld van hoe een geharmoniseerde regeling ertoe heeft bijgedragen om een vroegere nichemarkt te laten ontwikkelen tot een massamarkt. Verordening (EG) nr. 2092/91 heeft de bestaande versnippering van de markt verholpen en heeft biologische producten veel interessanter gemaakt voor retailers, waarvoor een efficiënte logistiek en een constant en grootschalig aanbod van cruciaal belang zijn. De invoering van een logo/label heeft de herkenbaarheid van biologische producten verbeterd.
- Een groot probleem bij initiatieven op het gebied van dierenwelzijn etikettering is dat er momenteel geen geharmoniseerd, erkend en betrouwbaar meetinstrument³ beschikbaar is om het dierenwelzijn in alle stadia van de diersoort, de veehouderijsystemen en de toeleveringsketen uitvoerig te beoordelen. Zolang er geen geharmoniseerd en betrouwbaar instrument bestaat, blijft het een uitdaging om verplichte etikettering toe te passen. Vrijwillige systemen lijken beter toepasbaar, omdat zij gebaseerd zijn op de huidige wetenschappelijke kennis, waarbij (resterende) lacunes minder relevant zijn. In een vrijwillige context kunnen producenten en verwerkers die vraagtekens zetten bij bepaalde toegepaste normen eenvoudigweg niet meedoen en worden zij dus niet geconfronteerd met verplichte certificering.
- Voor certificering zijn operationele normen nodig aan de hand waarvan veehouders, dierentransportbedrijven en slachthuizen aan een audit kunnen worden onderworpen. Bij gebrek aan een geharmoniseerd, erkend en betrouwbaar meetinstrument voor een alomvattende beoordeling van dierenwelzijn is verplichte certificering van dierenwelzijn de minst haalbare optie.
- Ongeacht de gekozen beleidsoptie, blijft het moeilijk om een breed scala aan landbouwhuisdieren te bestrijken. Verplichte etikettering van veehouderijsystemen lijkt iets gemakkelijker te zijn en zal het mogelijk maken het aantal soorten landbouwhuisdieren dat onder de verplichte etikettering valt, sneller uit te breiden. Zoals hierboven gezegd, zijn vrijwillige benaderingen toleranter ten aanzien van leemten in de kennis en maken zij het ook mogelijk om nieuwe landbouwhuisdiersoorten sneller op te nemen.
- De resultaten van de impactanalyse van de verschillende opties heeft het mogelijk gemaakt om een aantal opties voor dierenwelzijn etikettering als minder relevant uit te sluiten.
 - Er bestaat geen enkele grond om verplichte etikettering van de naleving van de EU-minimumnormen in te voeren.

³ Dezelfde vaststellingen werden gemaakt in het Rapport over de dialoog met de geloofsgemeenschappen met het oog op de significante verbetering van het dierenwelzijn bij de praktijk van ritueel slachten en de overgang naar een algemeen verbod op onbedwelmd slachten van Piet Vanthemsche (maart 2017) en het Rapport over de organisatie van de controle op dierenwelzijn in de slachthuizen van Marc Rosiers, Chris Landuyt en Luc Duchateau (april 2018)

- De geharmoniseerde voorschriften voor het vrijwillige gebruik van claims en richtsnoeren voor de vaststelling van dierenwelzijnsetikettering- en kwaliteitsregelingen vormen evenmin een oplossing met een significante toegevoegde waarde, vooral omdat de effecten op de dierenwelzijnsomstandigheden op de bedrijven indirect en moeilijk te voorspellen zijn.
- De meest haalbare optie lijkt een communautair dierenwelzijnslabel te zijn dat is gebaseerd op het EU-bio label. Deze optie is verenigbaar met de beperkingen in de beschikbare wetenschappelijke kennis over dierenwelzijn en aanverwante indicatoren. Een communautair dierenwelzijnslabel zal naar verwachting een directer effect op het dierenwelzijn hebben dan andere vrijwillige opties, uiteraard afhankelijk van het marktaandeel van dit label.

Conclusie: Een geharmoniseerd systeem van dierenwelzijnsnormen is een voorwaarde voor de ontwikkeling van een voor de consument begrijpelijk dierenwelzijnsetikettering systeem.

De handhaving van de dierenwelzijn wetgeving valt onder het subsidiariteitsbeginsel, wat betekent dat:

De verantwoordelijkheid bij de EU-lidstaten ligt door

- De omzetting van EU-richtlijnen in nationale wetgeving en de tenuitvoerlegging van de EU-regels op nationaal niveau en
- De dagelijkse handhaving door middel van deze nationale wetgeving en controleactiviteiten.

De Europese Commissie is verantwoordelijk voor

- Het verstrekken van passende informatie en, waar nodig, opleiding met betrekking tot de wettelijke vereisten van de EU;
- Erop toe te zien dat de EU-wetgeving naar behoren wordt toegepast en gehandhaafd;
- In extreme gevallen, het nemen van maatregelen tegen EU-landen die de wettelijke voorschriften niet toepassen.

Hoe worden deze doelstellingen bereikt?

- Inspecties en controles door het "[Food and Veterinary Office](#)" om na te gaan of de bevoegde autoriteiten in de EU-landen de EU-wetgeving op een doeltreffende en uniforme manier toepassen;
- Het "[Standing Committee on the Food Chain and Animal Health](#)" biedt een platform voor vertegenwoordigers van de lidstaten om kwesties in verband met de volksgezondheid, de diergezondheid of het dierenwelzijn te bespreken en zo nodig dringende maatregelen goed te keuren
- Voor wetenschappelijke adviezen wordt verwezen naar de EFSA ("[European Food Safety Authority](#)").

Toepassingsgebieden?

- Er is EU-wetgeving ontwikkeld die alle levensfasen van een landbouwhuisdier bestrijken, tijdens zijn verblijf op het landbouwbedrijf, tijdens het vervoer en bij het doden. Meer in het bijzonder zijn er geharmoniseerde EU-regels van kracht die betrekking hebben op een aantal diersoorten en aspecten die van invloed zijn op het dierenwelzijn. Terwijl Richtlijn 98/58/EG van de Raad de minimumnormen voor de bescherming van alle landbouwhuisdieren vaststelt, bestaan er specifieke richtlijnen voor individuele diersoorten. De EU-wetgeving stelt ook dierenwelzijnsnormen vast voor het vervoer van de dieren en voor het bedwelmd slachten van dieren.
- Dierenwelzijn op de veehouderij
 - o De eerste EU-voorschriften voor dieren gehouden door veehouders werden in 1986 opgesteld en hadden betrekking op de bescherming van legkippen. In 1991 volgden richtlijnen van de Raad voor de bescherming van kalveren en vervolgens van varkens.
 - o In 1998 werden door Richtlijn 98/58/EG van de Raad algemene regels vastgesteld voor de bescherming van dieren die voor de productie van voedsel, wol, huid of bont of voor andere landbouwdoeleinden worden gehouden, met inbegrip van vissen, reptielen en amfibieën. Deze voorschriften zijn gebaseerd op het Europees Verdrag inzake de bescherming van landbouwhuisdieren.
 - o Sindsdien is de wetgeving verder ontwikkeld om het dierenwelzijn van landbouwhuisdieren geleidelijk te verbeteren.
- Dierenwelzijn tijdens het vervoer
 - o In 2015 heeft de Europese Commissie een driejarig proefproject gelanceerd dat tot doel heeft het dierenwelzijn tijdens het vervoer te verbeteren door het ontwikkelen en verspreiden van gidsen van goede praktijken voor het vervoer van de belangrijkste diersoorten.
 - o In september 2017 werden vijf uitgebreide gidsen voor goede praktijken gepubliceerd, en ook 17 technische informatiefiches in A4-formaat met de meest praktische informatie.
- Slachten & bedwelmen
 - o De EU-wetgeving inzake het doden van dieren is erop gericht de pijn en het lijden van dieren tot een minimum te beperken door het gebruik van goedgekeurde bedwelmingsmethoden. Zij is van toepassing op landbouwhuisdieren.
 - o In 2009 heeft de Europese Raad de Verordening (EG) nr. 1099/2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden goedgekeurd. Deze Verordening is sinds 1 januari 2013 van toepassing.

Conclusie: Er zijn belangrijke stappen gezet in de ontwikkeling van een geharmoniseerd normensysteem voor dierenwelzijn op de veehouderij, tijdens het transport en in het slachthuis.

Niettemin hebben zich in de ons omliggende EU-lidstaten verschillende vrijwillige certificeringssystemen voor dierenwelzijn ontwikkeld.

4 Dierenwelzijn etiketteringssystemen in de onze buurlanden

4.1 Nederland

4.1.1 CIWF Nederland

“Compassion in World Farming” is een internationale organisatie.

CIWF komt op voor het welzijn van koeien, kippen, varkens en alle andere dieren die gehouden worden voor hun vlees, melk of eieren.

CIWF streeft naar een diervriendelijkere, duurzame en gezonde veehouderij: voor dieren, mensen en de aarde.

Sinds 1998 is “Compassion in World Farming” actief in Nederland. Sinds dat jaar voeren zij actief campagne tegen de vee industrie en voor het verbeteren van het welzijn van landbouwdieren. Zij werken samen met andere dierenbeschermers en hun organisaties. CIWF Nederland is onafhankelijk en 100% subsidievrij

In Nederland zijn de belangrijkste keurmerken⁴:

4.1.2 Biologische keurmerken (EKO- en Europees biologisch keurmerk)

In de biologische veehouderij stemt men de manier van werken zoveel mogelijk af op de natuurlijke behoefte van landbouwhuisdieren. Producten die afkomstig zijn van de biologische landbouw herken je aan het EKO-keurmerk (links) en het Europees biologisch keurmerk (rechts).

Bij de productie van biologisch voedsel wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met milieu, dier en mens.

Kenmerken van de biologische landbouw:

- De dieren kunnen naar buiten.
- De dieren hebben meer ruimte dan in de gangbare veehouderij.
- In de stal is stro, strooisel of ander natuurlijk materiaal aanwezig.
- De dieren krijgen gezond, biologisch voer uit de omgeving van de boerderij.
- De meeste lichamelijke ingrepen (zoals het afknippen van varkensstaarten) zijn verboden.

⁴ Bron : Compassion in World Farming (CIWF) Nederland. Lees meer op www.ciwf.nl/wat-eet-ij/let-op-het-keurmerk/.

- Diergeneesmiddelen mogen alleen gebruikt worden om ziektes te genezen, niet om ziektes te voorkomen.
- Het aantal dieren dat wordt gehouden is in evenwicht met het grondoppervlak. De mest moet kunnen worden gebruikt op het eigen land of op land van andere boeren in de streek.

Door wie wordt het keurmerk gecontroleerd?

Beide keurmerken worden gecontroleerd door de onafhankelijke organisatie **Stichting Skal Biocontrole** (Skal). Skal is een onafhankelijke organisatie voor het toezicht op de biologische productie in Nederland. De biologische productie is in Nederland de laatste jaren flink toegenomen. Momenteel staan meer dan 5.000 bioboeren en levensmiddelenfabrikanten onder toezicht van Skal. De organisatie is gevestigd te Zwolle.

Lees meer over het EKO keurmerk op www.eko-keurmerk.nl en over het Europees Biologisch keurmerk op <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming>.

4.1.3 Beter Leven keurmerk

Het Beter Leven keurmerk is een 3-sterrenstelsel van de Dierenbescherming dat op steeds meer verpakkingen van vlees en eieren te vinden is. Hoe meer sterren, hoe diervriendelijker.

- Drie sterren staan voor dierenwelzijn dat minstens zo goed is als in de biologische veehouderij.
- Twee sterren staan voor goed welzijn, de dieren kunnen naar buiten. Per soort zijn er meer eisen.
- Eén ster staat voor beter dierenwelzijn dan in de gangbare vee-industrie. Dieren staan meestal binnen, maar hebben meer ruimte. Het is een kleine, maar belangrijke stap in de goede richting.

Om het Beter Leven keurmerk te mogen voeren is het niet nodig (maar wel mogelijk) dat een product ook het EKO-, Europees biologisch keurmerk of een ander keurmerk heeft. Vlees met het Beter Leven keurmerk 1 ster is slechts iets duurder dan het gangbare industievlees, terwijl het welzijn van de dieren toch al een stuk beter is.

Met het Beter Leven keurmerk krijgt Dierenbescherming Nederland het voor elkaar wat met wetgeving te weinig lukt: daadwerkelijk stappen zetten naar meer welzijn voor al die miljoenen 'consumptiedieren'. Door met bedrijven afspraken te maken over meer leefruimte, over minder of geen ingrepen die het welzijn aantasten en over andere verbeteringen, lukt het om diervriendelijker geproduceerd vlees in de schappen te krijgen. Dierenbescherming Nederland legt veebedrijven een basispakket minimumnormen voor, waaraan de veehouderij direct dient te voldoen om voor een ster of meerdere sterren in aanmerking te komen. Die normen verschillen per diersoort, want de welzijnsaantasting is per diersoort anders.

Deze normen betekenen dat de ergste uitwassen in de veehouderij worden aangepakt en de dieren daadwerkelijk een beter leven hebben. Voor een aantal extra criteria, die ook bij de normen horen van het Beter Leven keurmerk, spreken zij met de bedrijven een overgangstermijn af, die het hen mogelijk maakt om de benodigde investeringen te doen.

Door wie wordt het keurmerk gecontroleerd?

Dierenbescherming Nederland verlangt van alle partijen (veehouders, slachterijen, vleesverwerkers, eieren pakstations, supermarkten en slagers) die meedoen aan het Beter Leven keurmerk dat zij zich door een onafhankelijke, ter zake deskundige controle-instantie laten controleren of aan de criteria van het Beter Leven keurmerk wordt voldaan. De resultaten worden gerapporteerd en als het niet in orde is volgt er een sanctie of zelfs uitsluiting. De kosten van controle zijn geheel voor het betrokken bedrijfsleven.

De Dierenbescherming heeft de intake en borging van het Beter Leven keurmerk ondergebracht bij een aparte uitvoeringsorganisatie; de **Stichting Beter Leven keurmerk**. De stichting beheert het lastenboek en de certificeringsregeling, erkent de certificatie instellingen die de audits op het terrein uitvoeren en individuele certificaten toekennen.

Lees meer over het keurmerk Beter Leven op <https://beterleven.dierenbescherming.nl/>.

4.1.4 Andere keurmerken

- Demeter keurmerk

Als het keurmerk van Demeter op de verpakking staat, is het product afkomstig van de biologisch-dynamische landbouw. In de biologisch-dynamische veehouderij zijn de dierenwelzijnseisen nóg hoger dan in de biologische veehouderij. Vlees met het Demeter Keurmerk ligt niet in de gangbare supermarkt, maar is te koop bij speciale slagers en in natuurwinkels.

Om de Demeter-kwaliteit te garanderen, onderhoudt de Demeter Stichting een certificeringssysteem voor biodynamische boeren en voor verwerkers van hun producten. Een onafhankelijke Demeter Voorwaarden Commissie (DVC) stelt normen op voor Nederland, op basis van de wereldwijd geldende Demeter-voorwaarden van Demeter Internationaal. Een onafhankelijke Demeter Licentie Commissie (DLC) kent certificaten toe. Alle bedrijven worden op de Demeter-voorwaarden gecontroleerd. De controles worden uitgevoerd door vakbekwame inspecteurs van erkende controle-organisaties op gebied van biologische productie

Lees meer op www.stichtingdemeter.nl/keurmerk.

- Milieukeur

Het Milieukeur is in de eerste plaats ontwikkeld voor varkenshouderijen die het milieu minder vervuilen, maar om dit keurmerk te krijgen moet een boer ook beter scoren op dierenwelzijn. Varkensvlees met dit keurmerk betekent dat de varkens een beter leven hebben gehad dan in de gangbare vee-industrie. Zo mogen de varkens niet gecasteerd worden, krijgen ze speelmateriaal en zijn er eisen aan de huisvesting. Milieukeur varkensvlees is te koop bij een groot aantal slagerijen en

supermarkten.

Stichting Milieukeur (SMK) werkt al meer dan 25 jaar voor het bedrijfsleven aan het verduurzamen van producten en bedrijfsvoering. SMK doet dat samen met een uitgebreid netwerk van overheden, producenten, brancheorganisaties, maatschappelijke organisaties, retailers, adviesbureaus, wetenschap en ketenpartijen. Het onafhankelijke duurzaamheidsplatform SMK is als volgt georganiseerd:

- De Colleges van Deskundigen stellen objectieve criteria vast voor duurzamere productie en bedrijfsvoering. De Colleges zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van belanghebbenden. Die brede representatie waarborgt dat beleid en toetsing vanuit verschillende maatschappelijke belangen worden gewogen.
- SMK huisvest tevens de Toetsingscommissie Inkoop Hout (TPAC), die toetst of certificatiesystemen voor hout voldoen aan de Nederlandse Inkoopcriteria voor duurzaam hout.
- Een SMK-team van 18 professionals ondersteunt de drie Colleges en de Toetsingscommissie en overlegt met het bedrijfsleven en de overheid over de toepassing en toetsing van criteria en keurmerken. Als competent body certificeert het team EU Ecolabel producten en -diensten en vertegenwoordigen zij het Ministerie van Infrastructuur en Milieu voor de criteriaontwikkeling voor EU Ecolabel in Brussel.

Lees meer op www.smk.nl.

- PROduCERT scharrelvlees

Scharrelvlees komt van dieren die een goed leven hebben. De regels zijn minder streng dan die voor biologische keurmerken, maar ook scharreldieren komen buiten (dit geldt echter niet voor kippen die scharreleieren leggen) en hebben stro of strooisel in de stal, die ruimer is dan in de vee-industrie. De regels voor het scharrelkeurmerk zijn opgesteld door PROduCERT en de naleving wordt gecontroleerd door een onafhankelijke organisatie. Je kunt de verschillende soorten scharrelvlees (kip, varken, rund) herkennen aan aparte keurmerken,

die allemaal op elkaar lijken. Scharrelvlees is te koop bij de scharrelslager. Voor een overzicht van scharrelslagers in Nederland, consulteer de website van PROduCERT www.producert.nl.

- Sommige keurmerken of merkaanduidingen geven nuttige informatie over de manier waarop een product gemaakt is, maar zeggen niets over het welzijn van de dieren.

- IKB

Het keurmerk voor Integrale Keten Beheersing (IKB) geeft aan dat er bij de productie, transport en verwerking van rundvlees, varkensvlees en kip extra controles plaatsvinden. Bij IKB worden geen extra eisen gesteld die gericht zijn op het milieu of dierenwelzijn. Staat het IKB-keurmerk op de verpakking, dan zegt dat niets over het welzijn van de dieren. Het IKB-logo kan echter wel samen met andere keurmerken op de verpakking staan.

Lees meer op www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/ikb.aspx.

- Halal

De aanduiding Halal betekent dat vlees afkomstig is van dieren die volgens de voorschriften van de Islam geslacht zijn. Mogelijk gebeurde dat zonder verdoving, maar dat is niet zeker omdat de Islam - anders dan veel mensen denken - het slachten met verdoving wél toestaat. In Nederland worden veel dieren volgens Halal voorschrift, met verdoving, geslacht. De aanduiding Halal zegt verder

niets over het welzijn van de dieren tijdens hun leven.

Lees meer op www.halal.nl.

4.2 Duitsland

4.2.1 Initiative Tierwohl⁵

Dr. Alexander Hinrichs, algemeen directeur van de Gesellschaft zur Förderung des Tierwohls in der Nutztierhaltung mbH schrijft op zijn website dat het doel van het “Initiative Tierwohl” is om zoveel mogelijk boeren aan te spreken. Want alleen als velen deelnemen kunnen ook veel dieren er baat bij hebben.

Met het “Initiative Tierwohl” hebben bedrijven en verenigingen uit de landbouw, de vleesindustrie en de retailers van voedingsproducten de handen in elkaar geslagen om een meer diervriendelijke en duurzame vleesproductie te bevorderen. De partners willen de normen in de veehouderij voor varkens en pluimvee in de gehele markt toepassen. Momenteel worden ongeveer 600 miljoen varkens, kippen en kalkoenen bereikt met het initiatief. De extra kosten worden gefinancierd door de deelnemende retailers.

Het “Initiative Tierwohl” wil dierenwelzijn op een brede basis verankeren in de landbouwproductie, in de vleesindustrie en in de retail van voedingsproducten; het “Initiative Tierwohl” wil geen niche-oplossing zijn voor een paar dieren en boerderijen. Het initiatief is erop gericht om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk varkens, kippen en kalkoenen van de maatregelen voor dierenwelzijn profiteren, zodat een marktbreed en sectoroverschrijdend effect wordt bereikt. Meer in het bijzonder wil het “Initiative Tierwohl”

- de conventionele landbouw geleidelijk verbeteren;
- een eenmalige impuls zijn om het dierenwelzijn te verbeteren;
- een duidelijk signaal geven voor meer dierenwelzijn.

Het “Initiative Tierwohl” controleert de naleving van de criteria voor dierenwelzijn via onafhankelijke controles.

Hoe werkt het systeem?

Het label van het “Initiative Tierwohl” identificeert de pluimvee- en varkensvleesproducten die afkomstig zijn van een bedrijf dat heeft deelgenomen aan het “Initiative Tierwohl” en de dierenwelzijn criteria toepast.

Veehouders worden betaald om meer diervriendelijk te produceren. Zij moeten bepaalde dierenwelzijnscriteria toepassen. De criteria zijn ontwikkeld door deskundigen uit het bedrijfsleven, de wetenschap en het dierenwelzijn en staan allemaal boven de wettelijke normen. Er zijn bepaalde basisvereisten⁶ die elke veehouder moet naleven en die voor de

⁵ Bron : www.initiative-tierwohl.de

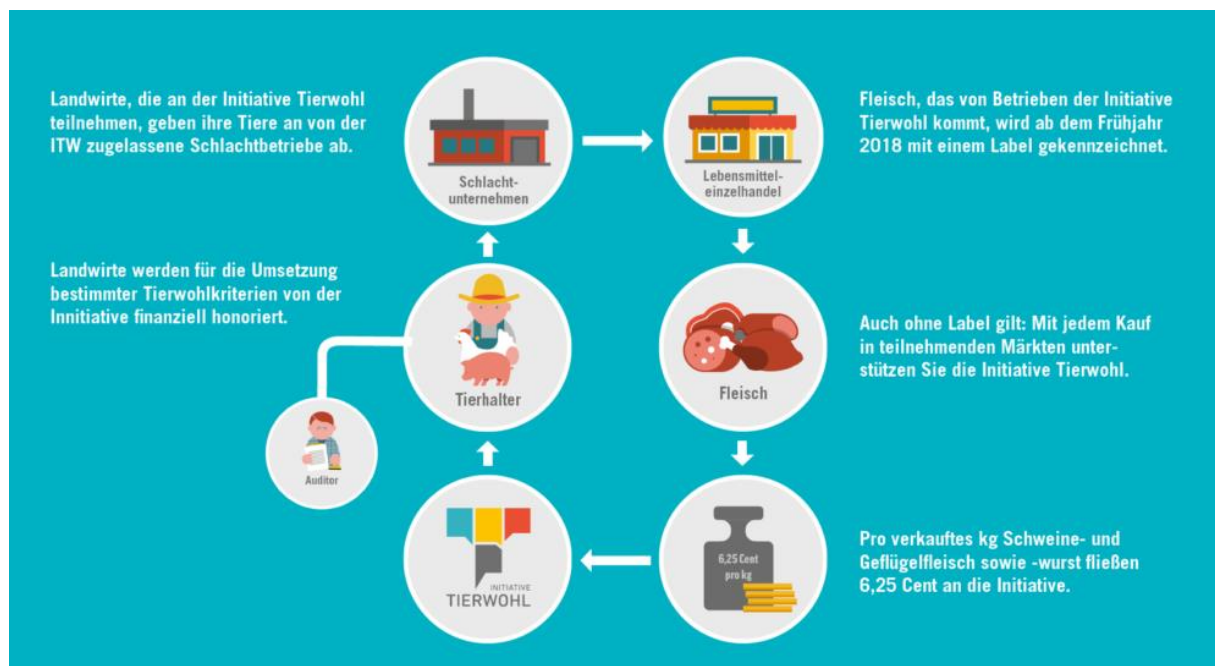
⁶ De veehouders moeten een aantal criteria uit het QS-systeem overnemen, zoals dierenwelzijn, hygiëne en diergezondheid

programmaperiode 2018-2020 opnieuw zijn verstrengd. Varkenshouderijen kunnen ook voor aanvullende criteria kiezen. De focus ligt op meer plaats, meer strooisel, betere lucht en drinkwaterkwaliteit, een minimum aan daglicht en minder antibiotica. Afhankelijk van de gekozen criteria en het aantal dieren ontvangt de eigenaar van het dier een bepaalde dierenwelzijnsvergoeding. Die is bedoeld als compensatie voor de inspanningen die nodig zijn om de criteria toe te passen.

Veehouders die aan het “Initiative Tierwohl” deelnemen moeten het aantal “Initiative Tierwohl” -waardige dieren aangeven bij de slachthuizen.

De vleesverwerkende bedrijven etiketteren het vlees dat van deze veehouders komt.

Het ‘Initiative Tierwohl’ wordt gefinancierd door de retailers van voedingsproducten. Sinds januari 2015 hebben de deelnemende retailers elk vier eurocent betaald voor één kilogram verkocht varkens- en pluimveevlees en voor vleeswarenproducten aan een fonds waarvan de boeren een dierenwelzijnsvergoeding ontvangen. Sinds januari 2018 is 6,25 eurocent per kg uitbetaald. Dit compenseert de extra kosten die de landbouwers moeten maken om het welzijn van de dieren te verbeteren. Aangezien er geen hogere vleesprijzen zijn, krijgt de consument de verkeerde indruk dat het welzijn van dieren niets kost.

Hoe wordt het gecontroleerd?

De naleving van de dierenwelzijnscriteria op de bedrijven wordt gecontroleerd door onafhankelijke certificeringsinstellingen.

Elke deelnemer wordt minstens twee keer per jaar gecontroleerd. Er zijn verschillende soorten audits. De onaangekondigde audits worden maximaal 24 uur voor de audit aangekondigd en zijn zeer uitgebreid. Alle administratieve documenten worden hier ook gecontroleerd. Tijdens een tweede jaarlijkse audit worden alleen de criteria in de stal geaudit en dit gebeurt volledig onaangekondigd.

Daarnaast moet de veehouder de lucht- en drinkwaterkwaliteit één keer per jaar door externe deskundigen laten controleren.

Het bedrijf mag alleen blijven deelnemen aan het “Initiative Tierwohl” als het de audit met succes doorstaat. Als het bedrijf de dierenwelzijn voorschriften niet naar behoren realiseert, moet het zich terugtrekken uit het “Initiative Tierwohl” en moet zij mogelijk de tot dan toe ontvangen dierenwelzijnsvergoedingen terugbetalen. Als men verdenkt dat een veehouder de maatregelen niet correct uitvoert, worden er aanvullende speciale audits uitgevoerd.

Waar staat het “Initiative Tierwohl” vandaag (februari 2019)?

Sinds 1 januari 2015 hebben 6.670 bedrijven deelgenomen aan het “Initiative Tierwohl”, waarvan 4.230 varkenshouders en 2.440 pluimveehouders. Zij vertegenwoordigen respectievelijk 25% en 70% van de markt. Per jaar profiteren 535 miljoen varkens, kippen en kalkoenen van het “Initiative Tierwohl”, waarvan 26,3 miljoen varkens en 508,6 miljoen kippen. De voorbije 5 jaar hebben de retailers in voedingsproducten het “Initiative Tierwohl” gefinancierd met 645 miljoen euro. Over deze periode werden 33.712 audits uitgevoerd door 83 auditoren, waarvan 98,5% met een positieve beoordeling. De redenen voor een negatieve audit lagen vooral in gebrek aan bedrijfshygiëne, gebreken aan de bedrijfsgebouwen, gebrek aan voldoende ruimte, gezondheidsplan (antibiotica) en strooisel- en opleiding. Vanuit de slachthuiswereld participeren 130 slachthuizen en 9 vleesverwerkende bedrijven het “Initiative Tierwohl”.

Wat zeggen de critici?

De critici van het systeem stellen dat na 5 jaar, nauwelijks vooruitgang geboekt is. Het etiket met de slogan "Met de aankoop van vlees en worst van varken, kalkoen en kip uit ons assortiment steunt u de overstap naar een meer dierenvriendelijke houding" suggereert de retail in voedingsproducten dat de varkens- en pluimveeproducten die met het “Initiative Tierwohl” etiket zijn gemarkeerd, afkomstig zijn uit het programma. Maar dit is geenszins gegarandeerd. De consumentenverenigingen vinden de bijkomende vermelding op het etiket dan ook misleidend: de etiketten wekken de verwachting dat "dit vlees afkomstig is van een dierenwelzijn georiënteerd veehouderij". De consumentenverenigingen eisen daarom dat de etikettering wordt beperkt tot vleesproducten waarvan kan worden aangetoond dat ze afkomstig zijn van dieren die onder het initiatief vallen. Sinds begin april 2018 heeft het “Initiative Tierwohl” deze eis voor vers, vers pluimveevlees ingevoerd. Verwacht wordt dat dit ook voor vers varkensvlees zo snel mogelijk wordt ingevoerd. Bovendien wordt geëist dat de normen systematisch verstrengd worden, om zo tot een daadwerkelijke verbetering te komen van het dierenwelzijn.

4.2.2 Een etiketteringssysteem voor dierenwelzijn van de Duitse retail⁷

Hoe de dieren waarvan het vlees afkomstig is, zijn gehouden, wordt vanaf 1 april 2019 in Duitsland zichtbaar gemaakt door een uniforme etikettering. Deze etikettering op vleesproducten is bij bijna alle retailers te vinden - of het nu supermarkten of discountwinkels zijn.

Inderdaad, de grootste retailers van voedingsproducten in Duitsland hebben een gemeenschappelijk etiketteringssysteem ingevoerd. Naar eigen zeggen geeft het etiket transparante en betrouwbare informatie over de leefomstandigheden van de dieren. Vanaf april 2019 etiketteren Aldi Nord, Aldi Süd, Edeka, Kaufland, Lidl, Netto Marken-Discount, Penny en Rewe uniform het verpakte vlees.

Niveau 4: Premium

Zo wordt bijvoorbeeld biologisch vlees dat voldoet aan de eisen van de Europese Ecoverordening voorzien van het groene niveau 4-label. Maar ook vlees uit andere programma's kan op deze manier worden geëtiketteerd als aan de desbetreffende minimumeisen wordt voldaan.

Niveau 3: Buitenloop

Het oranje niveau 3-etiket identificeert het vlees van dieren die toegang hebben tot buitenruimten. Het niveau komt dus overeen met de richtlijnen van bijvoorbeeld de landbouwvereniging Neuland. Neuland-vlees wordt geproduceerd met voer zonder genetische manipulatie, de dieren hebben meer ruimte in de stal en kunnen buiten.

Niveau 2: Stallen met meer ruimte

Het blauwe etiket van niveau 2 geeft aan dat het vlees afkomstig is van een bedrijf dat verder gaat dan de wettelijke normen - met inbegrip van vlees van bedrijven die deel uitmaken van het "Initiative Tierwohl". Dit betekent dat de dieren ten minste tien procent meer ruimte in de stal hebben dan wettelijk is voorgeschreven en dat er extra strooisel beschikbaar is.

⁷ Bron : www.haltungsform.de

Niveau 1: Basisstallen

Vlees van dieren die zijn gemerkt met het rode niveau 1-etiket is afkomstig van de veehouderij die aan de wettelijke norm voldoet. Voor varkens, kippen en kalkoenen is goedkeuring in het QS-systeem vereist. Dit zal vanaf 2020 ook het geval zijn voor jonge stieren en slachtkoeien.

4.2.3 Initiatief van de Duitse Minister voor Landbouw Julia Klöckner⁸

Het federale kabinet onder leiding van Kanselier Angela Merkel heeft het wetsvoorstel voor de invoering en het gebruik van een dierenwelzijnskeurmerk goedgekeurd. Het doel van het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn is om de consument duidelijk te maken welke producten aan hogere normen voldoen dan die welke in de wet zijn vastgelegd. Om de marketingmogelijkheden te optimaliseren, past het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn drie niveaus toe, die één voor één verder gaan dan de wettelijke minimumnorm. In februari 2019 presenteerde de federale minister van Landbouw Julia Klöckner de criteria voor varkens.

De voorgestelde criteria van het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn in de varkenshouderij omvatten de volgende punten:

1. Ruimte
2. Ruwvoer en strooisel
3. Structuur van de hokken
4. Nestmateriaal
5. Zogen van biggen

⁸ Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft : Tierwohl initiative. Lees meer op www.bmel.de/DE/Tier/Tierwohl/tierwohl_node.html

6. Inkorten van staarten
7. Biggencastratie
8. Drinkwater
9. Autocontrole van klimaat en drinkwater
10. Opleiding op het gebied van dierenwelzijn
11. Verzameling van indicatoren voor dierenwelzijn
12. Vervoer naar het slachthuis
13. Slachten

Andere hoekstenen die van toepassing zijn

- zoals het bio keurmerk, is het overheidskeurmerk dierenwelzijn bestemd voor producten die de wettelijke norm overschrijden;
- een ketenbenadering voor vlees en vleesproducten (verwerkte producten);
- een brede deelname van de hele keten (bv. detailhandel, horeca, ambachten en verwerkers);
- een groot aantal boeren die meer willen doen voor het welzijn van de dieren;
- overheidsfinanciering om deze doelstellingen te bereiken.

Het verdere tijdschema

Het regeerakkoord voorziet de invoering halverwege de regeerperiode. De “Tierwohlkennzeichengesetz” is aangemeld bij de Europese Commissie. In eerste instantie zullen criteria worden ontwikkeld voor varkens, gevolgd door andere diersoorten.

De Minister geeft aan dat de ontwikkeling van een overheidskeurmerk voor dierenwelzijn een complex proces is, waarbij met veel aspecten rekening moet worden gehouden. De grote uitdaging ligt in het bereiken van een brede consensus tussen de betrokken partijen om een zo groot mogelijke participatie in de waardeketen te waarborgen. Alleen dan kan het label de gewenste hoge marktrelevantie bereiken. Nederland en Denemarken laten zien dat een dierenwelzijnskeurmerk succesvol kan zijn op de markt.

Het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn moet zich op de markt bewijzen. Ook moet er, met de medewerking van de industrie, voor worden gezorgd dat de landbouwers de extra kosten die zij moeten maken, kunnen compenseren. Hier speelt het ondersteunen van investeringen - ook in nieuwe stallen - een belangrijke rol.

Wordt het vlees met een dierenwelzijnsmerk duurder?

In principe moet het keurmerk voor dierenwelzijn zich op de markt bewijzen. Uit de ervaringen in Denemarken en Nederland blijkt dat consumenten bereid zijn een hogere prijs te betalen. Het is belangrijk dat alle deelnemers in de waardeketen meedoen, van boeren tot voedingswinkels en restauranthouders. De concrete prijsvorming vindt plaats op de markt en kan daarom niet door de BMEL worden gespecificeerd of berekend. Meer ruimte en betere leefomstandigheden kosten inderdaad geld. Vlees met het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn zal waarschijnlijk duurder worden voor klanten. Deskundigen verwachten dat vlees van niveau 1 dierenwelzijn 20 procent meer zal kosten. Klanten zullen wellicht nog dieper in hun portemonnee moeten graven naar vlees van de hogere niveaus.

Hoe wordt het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn gecontroleerd?

Er wordt een wettelijke basis gecreëerd voor het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn. Onafhankelijke, door de staat erkende (controle)instanties zullen toezien op de naleving van de voorschriften inzake dierenwelzijn. De controle van de controle wordt op zijn beurt uitgevoerd door het Federaal Agentschap voor Landbouw en Voedselvoorziening (BLE).

Is het keurmerk voor dierenwelzijn nu vrijwillig of verplicht?

In het debat over deze kwestie is er veel verwarring. De etiketteringscriteria inzake dierenwelzijn zijn vastgelegd in een wet en zijn bindend voor gebruikers die het keurmerk inzake dierenwelzijn willen gebruiken. De naleving van de criteria wordt gecontroleerd door particuliere controleorganisaties die door de overheid zijn erkend. De landbouwer is echter niet verplicht om deel te nemen aan het overheidskeurmerk voor dierenwelzijn.

4.3 Frankrijk

4.3.1 CIWF France⁹

Volgens CIWF France is voedsel etikettering een essentieel mechanisme voor de ontwikkeling van het dierenwelzijn voor landbouwhuisdieren in de EU. Het stelt de consument in staat om met kennis van zaken keuzes te maken en geeft de producenten de middelen om een duidelijk onderscheid te maken tussen de meer diervriendelijke producten op de markt. Etikettering maakt het ook mogelijk om tegemoet te komen aan de vraag van de consument naar meer transparantie in de voedselketen. Ze willen de hele waarheid weten over de producten die ze kopen.

CIWF France biedt een eenvoudige oplossing met de campagne "Question d'étiquette": duidelijke etikettering volgens productiemethoden op alle producten van dierlijke oorsprong, op basis van het model dat voor eieren is ontwikkeld, en dit als antwoord op de vraag van de consument: "Uit welk type veehouderij komt dit product voort? »

Volg de weg die door de EU-verordening voor eieren is uitgestippeld.

Eierendozen moeten als volgt worden geëtiketteerd: "eieren van kippen in kooien", "eieren van kippen met vrije loop" of "eieren van kippen in open lucht" en de eieren moeten de overeenkomstige codes van 0 tot en met 3 vermelden. De aanzienlijke toename van de verkoop van eieren van kippen die in veel EU-landen in andere systemen dan kooien worden gehouden sinds de invoering van deze etiketteringsverordening, wijst erop dat de consumenten positief reageren op duidelijke informatie over de wijze waarop de legkippen worden gehouden.

CIWF France vindt dat het tijd is om een soortgelijke etikettering voor alle vlees en zuivelproducten te ontwikkelen.

4.3.2 Etiquette bien-être animal¹⁰

Casino is een partnerschap aangegaan met drie dierenbeschermingsorganisaties voor de ontwikkeling van de eerste dierenwelzijn etikettering voor braadkippen in Frankrijk. De partners (CIWF, LFDA, OABA en CASINO) zijn ervan overtuigd dat consumenteninformatie over dierenwelzijn essentieel is en kan bijdragen tot de verbetering van de leefomstandigheden van dieren en hebben daarom in februari 2017 besloten een gezamenlijke aanpak te lanceren. Het doel is een oplossing te bieden die de consument in staat stelt de levensomstandigheden te kennen van het dier waarvan de producten in de winkels afkomstig zijn, van de geboorte tot de slacht, met inbegrip van de afmest en het vervoer.

De partners willen hiermee bijdragen tot de invoering van geharmoniseerde dierenwelzijn en -bescherming etikettering op middellange termijn op nationaal niveau en op langere termijn op Europees niveau.

⁹ Bron : www.ciwf.fr/media/3169015/question-etiquette-presentation-022013.pdf

¹⁰ Bron : www.etiquettebienetreanimal.fr

De etikettering maakt het mogelijk de consument duidelijke en betrouwbare informatie te verstrekken over het niveau van dierenwelzijn met betrekking tot de in de handel gebrachte producten. Het moedigt de consumenten aan om hun aankopen te richten op producten die diervriendelijker zijn en de producenten om de integratie van de dierenbescherming in hun bedrijven te versterken. Het maakt deel uit van de wens van de maatschappij om de transparantie van de verkochte producten te vergroten en de sectoren te steunen in de richting van betere praktijken die meer respect tonen voor dieren in de veehouderij, het vervoer en de slacht.

In Frankrijk bestaan er al etikettering systemen voor voedingsproducten (voedingswaarde-score, energie-etikettering, milieuetikettering, enz.). Met uitzondering van de etikettering van eieren, die betrekking heeft op het stalsysteem, heeft geen enkele etikettering specifiek betrekking op het welzijn van dieren in Frankrijk. Dit dierenwelzijn voor braadkippen keurmerk is dus een nationale primeur. Deze etikettering staat los van de Label Rouge of Bio-productiespecificaties, waarin ook dierenwelzijn eisen zijn opgenomen.

Dit dierenwelzijn etiketteringssysteem is in verschillende opzichten uniek

Bij de beoordeling wordt rekening gehouden met de toestand van het dier in alle stadia van zijn leven en niet alleen op het niveau van het bedrijf. Voor de kippensector wordt rekening gehouden met het kweken van de fokdieren, het uitbroeden, het afmesten van braadkippen, het ophalen, het vervoer en de slacht.

Het is een label en geen label, d.w.z. het is bedoeld om informatie te verstrekken over alle producten en niet alleen over producten die aan de hoogste criteria voldoen.

De dierenwelzijn eisen zijn niet alleen gebaseerd op middelenverplichtingen (toegang tot de buitenwereld, kippendichtheid in gebouwen, enz.), maar ook op resultaatsverplichtingen (observatie van motoriek, gedrag van dieren, enz.).

De evaluatie is gebaseerd op een specifiek referentiesysteem en niet op bestaande lastenboeken die niet volledig gericht zijn op dierenwelzijn en slachtomstandigheden, zoals de Label Rouge of Bio-specificaties.

Hoe wordt het dierenwelzijn gecontroleerd?

Het respect voor dierenwelzijn is gebaseerd op de specifieke kenmerken van elke soort. Elke soort heeft zijn eigen behoeften en het welzijn van het dier hangt af van de integratie van deze kenmerken in het productiesysteem.

Alle levensstadia van het dier worden in meegenomen: geboorte, groei, transport en slacht. Het lastenboek bevat 230 criteria die geëvalueerd en beoordeeld worden, met inbegrip van middelenverplichtingen (toegang tot de weide, aantal dieren per m², natuurlijk licht, transporttijd, bedwelming voor het slachten, ...) en resultaatsverplichtingen (gezonde dieren, kwaliteit van het strooisel, het gedrag van de dieren, ...). Enkele van de belangrijkste criteria worden hieronder opgesomd om in een paar voorbeelden te illustreren welke eisen aan de niveaus A, B, C of D worden gesteld.

Een aantal criteria met betrekking tot de veehouderij werden al genomen in het lastenboek van het Label Rouge of van de biologische landbouw.

Om in aanmerking te komen voor een niveau A, B of C, moet aan bijna 70 criteria worden voldaan. Wanneer een product niet aan alle criteria voor dit niveau voldoet, wordt het gedegradeerd tot een lager niveau van dierenwelzijn. Met andere woorden, het niet voldoen aan één van de criteria nodig voor een welbepaald niveau leidt automatisch tot de indeling naar het daaropvolgende niveau.

Zo kan een product van niveau B, C of D voldoen aan bepaalde criteria van niveau A, maar het voldeed niet aan alle criteria die voor niveau A vereist zijn. Als een bedrijf bijvoorbeeld aan praktisch alle eisen op niveau A voldoet, maar niet voldoende zitstokken in de stal heeft, komt het voor niveau A niet in aanmerking.

Extrait des 230 critères évaluant le niveau de Bien-Être Animal des poulets :				
	NIVEAU A	NIVEAU B	NIVEAU C	NIVEAU D
Accès à l'extérieur	✓	✓		
Lumière naturelle en bâtiment d'élevage	✓	✓	✓	
Mise en place de dispositifs permettant aux poulets d'exprimer leurs comportements naturels	Perchoirs et objets à piquer	Perchoirs ou objets à piquer	Perchoirs et objets à piquer	
Espace supplémentaire en bâtiment par rapport au minimum réglementaire	+68%	+53%	+40%	*
Durée de vie minimale des poulets	81 jours	56 jours		
Rythme de croissance des poulets	Lent	Intermédiaire ou lent	Intermédiaire ou lent	
Durée maximale de transport des poulets	3 heures	6 heures	8 heures	
Document engageant le transporteur sur le respect de la protection animale	✓	✓	✓	
Obligation d'insensibilisation (étourdissement) préalable à la saignée	✓	✓	✓	
Vidéo de contrôle sur certaines zones dans les abattoirs où les animaux vivants sont manipulés	✓	✓		

*Exigence réglementaire dans l'Union Européenne : $\geq 238\text{cm}^2/\text{kg}$ de poulet

CIWF France heeft haar lastenboek vergeleken met andere initiatieven van dierenwelzijn voor braadkippen in binnen- en buitenland. Het resultaat vindt u hieronder. Het CIWF-label scoort op alle punten beter dan de bestaande systemen.

Comparaison par rapport aux critères CIWF des diverses initiatives pour plus de bien-être animal chez les poulets de chair											
Initiative Bien-être animal	Logo	Pays	Est-ce que les poulets ont assez d'espace ?	Est-ce que la souche utilisée est une souche à croissance lente ?	Est-ce que l'état et la santé des pattes de poulets sont régulièrement vérifiés ?	Est-ce que les poulets ont accès à de la lumière naturelle ?	Est-ce que les poulets ont accès à des perchoirs ?	Est-ce que les poulets ont accès à de la fibre propre sur le sol ?	Est-ce que les poulets ont accès à un enrichissement afin d'éviter les risques de picage ?	Est-ce que les poulets ont accès à un parcours extérieur ?	Est-ce que cette initiative bien-être animal présente des critères plus élevés que les critères de CIWF ?
Recommandations CIWF Agroalimentaire		Global	30 kg/m² ou moins dans les bâtiments	Souches à faible croissance (maximum 50g/j)	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Non requis mais fortement recommandé	Oui
Standards Genesis		Global	Non (jusqu'à 35kg/m²)	MANQUE DE CLARTÉ	MANQUE DE CLARTÉ - Requis pour vérifier l'état général de santé	Juste comme recommandation	Juste comme recommandation	Juste comme recommandation	Juste comme recommandation	Non	Non
GlobalGAO Animal Welfare Add-on		Global	Non (jusqu'à 34kg/m²)	Juste comme recommandation	Juste comme recommandation	Juste comme recommandation	MANQUE DE CLARTÉ	Oui	Oui	Non	Non
Demeter (Biodynamie)		Global	Oui	Juste comme recommandation	Non	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
RSCPA Approved Indoor		Australie	Non (jusqu'à 34kg/m²)	Non	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Non	Non
RSCPA Approved Outdoor		Australie	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
Australian Certified Organic		Australie	Oui	MANQUE DE CLARTÉ	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
Free Range Egg and Poultry Australia Ltd. (FREPA)		Australie	Oui	Non	Non	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Non
Humane Choice		Australie	Oui	Non	Oui	Oui	Juste comme recommandation	Oui	Juste comme recommandation	Oui	Non
Organic Food Chain		Australie	Oui	MANQUE DE CLARTÉ	Non	Oui	MANQUE DE CLARTÉ	MANQUE DE CLARTÉ	MANQUE DE CLARTÉ	Oui	Non
Législation européenne sur l'agriculture biologique		Europe	Oui	PEUT-ÊTRE - Les races ou souches d'élevages doivent être sélectionnées pour éviter des maladies spécifiques ou des problèmes de santé associés à certaines races ou souches utilisés en élevage intensif	Non	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
Soil Association		Royaume-Uni	Oui	Oui	Oui	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui*
Organic Farmers and Growers		Royaume-Uni	Oui	PEUT-ÊTRE - Les races devraient être sélectionnées sur l'amélioration de leur état de santé	Non	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
Label Rouge		France	Oui	Oui	Non	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui*
Neuland		Allemagne	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui
Privatof		Allemagne	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Non	Oui
Tierschutz step 1		Allemagne	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Non	Oui
Tierschutz step 2		Allemagne	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui
KRAV		Suède	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE
Beter Leven (1*)		Pays-Bas	Oui	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Non	Oui
Beter Leven (2*) - free range		Pays-Bas	Oui	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui
Beter Leven (3*)/SKAL		Pays-Bas	Oui	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui
Jumbo ++		Pays-Bas	Oui	Oui	Non	Oui	Oui	Oui	Oui	Non	Oui
Milieukeur (mandatory)		Pays-Bas	Non (jusqu'à 34kg/m²)	Oui d'ici 2017	PEUT-ÊTRE - L'enregistrement des maladies est obligatoire	Non	Non	Oui	Oui	Non	Non
Milieukeur (welfare options)		Pays-Bas	PEUT-ÊTRE (des points supplémentaires pour réduire la densité)	Oui	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE (non obligatoire - 2 points supplémentaires si conforme)	Oui	Oui	PEUT-ÊTRE (des points supplémentaires pour un accès plein air)	PEUT-ÊTRE
Agriaqualita		Toscane - Italie	Oui	Non précisé	Non précisé	MANQUE DE CLARTÉ	Non précisé	Non précisé	Non précisé	Non (optionnel)	Non
RSPCA Assured		Royaume-Uni	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui (quand accès plein air)	Oui
Red Tractor		Royaume-Uni	Non (jusqu'à 34kg/m²)	Non	Oui	Non - Juste recommandation	Non - Un environnement enrichi est recommandé	Oui	Oui	Non	Non
GAP - 5step®		Etats-Unis	Oui dès le niveau 3. Engagement à 50kg/m² pour tous les niveaux d'ici 2024	MANQUE DE CLARTÉ - Engagement pour tous les niveaux d'ici 2024	Oui à tous les niveaux	Oui dès le niveau 3. Engagement du niveau 2 d'ici 2024	Oui (niveaux 3 et 5+). Engagement pour tous les niveaux d'ici 2024	Oui à tous les niveaux	PEUT-ÊTRE** un engagement pour tous les niveaux d'ici 2024	Oui (à partir du niveau 3)	PEUT-ÊTRE à partir de l'étape 3. Oui à partir de l'étape 2 d'ici 2024
American Humane Association		Etats-Unis	Non (jusqu'à 34kg/m²)	Non précisé	Oui	Non	Juste comme recommandation	Oui	Juste comme recommandation	Non (optionnel)	Non
Certified Humane		Etats-Unis	Oui	Non précisé	MANQUE DE CLARTÉ si le plan de gestion sanitaire inclut les problèmes des pattes	Non	MANQUE DE CLARTÉ	Oui	MANQUE DE CLARTÉ	Non	Non
Animal Welfare Approved		Etats-Unis	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui	Oui
National Chicken Council		Etats-Unis	Non (jusqu'à 41,3kg/m²)	Non	Oui	Non	Non	Oui	Non	Non	Non

Externe controles worden uitgevoerd door onafhankelijke organisaties

De beoordeling van het dierenwelzijn is gebaseerd op onafhankelijke controles die worden uitgevoerd door externe auditors, deskundigen op het gebied van dierenwelzijn, in alle levensfasen van het dier.

Deze audits worden jaarlijks bij alle operators uitgevoerd. Meer dan 200 criteria van het lastenboek worden gecontroleerd bij alle fokkers, broederijen, afmesters en slachthuizen.

Zodra de auditresultaten voor elke marktdeelnemer zijn verkregen, wordt het algemene niveau van dierenwelzijn berekend op basis van deze resultaten, specifiek voor elk product. De auditresultaten plaatsen het bedrijf in 4 niveaus van dierenwelzijn gaande van D (laagste niveau) tot A (hoogste niveau).

Wat is de evolutie en opvolging van het lastenboek?

Het lastenboek kan worden gewijzigd, rekening houdend met mogelijke wijzigingen in de regelgeving, veranderingen in de sector, wetenschappelijke en technische ontwikkelingen, vooruitgang in het onderzoek en verwachtingen van de consument.

Er is een toezichtcomité opgericht om het lastenboek regelmatig te evalueren, de samenhang ervan te controleren en de verschillende uitvoeringsaspecten te behandelen. Dit comité zal ook rekening houden met de opmerkingen van alle belanghebbenden na de invoering van dit systeem.

Dit toezichtcomité is samengesteld uit de stichtende organisaties van de aanpak: CIWF, LFDA, OABA, organisaties van deskundigen op het gebied van dierenwelzijn en -bescherming en de Casinogroep.

4.3.3 Les œufs de plein air « Les Éleveurs vous disent MERCI ! »

In samenwerking met CDPO, een familiale KMO-partner van Intermarché, en boeren van leghennen in open lucht, zijn er sinds 9 maart 2019 eieren verkrijgbaar in de verkooppunten van Intermarché onder het keurmerk "Les Éleveurs vous disent MERCI!" en dit naar het voorbeeld van het initiatief met melk "Les Éleveurs vous disent MERCI!" vorig jaar.

Betere vergoeding voor landbouwers en een 5-jarig contract

Een correcte vergoeding van de landbouwers is een van de uitdagingen van de pluimveesector, die duidelijk naar voren kwam in de debatten en besluiten van de "États Généraux de l'Alimentation", en waarmee in de aanpak rekening is gehouden.

De doos met 6 buiteneieren "Les Éleveurs vous disent MERCI!" wordt verkocht voor 1,42 euro, waarvan 0,61 euro aan de pluimveehouders wordt gegeven.

De vergoeding van € 0,61 is als volgt verdeeld:

- 0,484 euro als basisprijs van eieren, berekend op basis van de ITAVI-index (maandelijkse vaststelling van de kosten van de voedergrondstoffen voor legkippen, aangezien granen bijna 70% van de kostprijs van eieren uitmaken).
- 0,126 € voor de "MERCI! ». Deze bijdrage "MERCI!" wordt betaald aan de deelnemende pluimveehouders in verhouding tot hun jaarlijks volume van afgezette eieren.

Naast het niveau van de vergoeding, genieten de deelnemende pluimveehouders van de zekerheden die een vijfjarig contract biedt.

Dierenwelzijn

De pluimveesector staat, dankzij de enorme bewustwording, ook op het gebied van dierenwelzijn voor een grote uitdaging. Dit is de reden waarom 50% van de toeslag van "Les Eleveurs vous disent MERCI!" het de deelnemende pluimveeboeren mogelijk moet maken om te investeren in het verbeteren van de leefomstandigheden van hun kippen in openlucht. Het dierenwelzijn van deze kippen hangt af van eenvoudige dingen. Kippen zijn bijvoorbeeld angstige dieren. Om hen in hun omgeving te laten opgaan, is het noodzakelijk om die te beplanten, zodat de kippen zich achter struiken kunnen verstoppen, met respect voor hun veiligheid en de gezondheid. De kosten van deze investering bedragen 0,80 euro per kip. De MERCI!-bonus zal bijdragen aan de financiering van dit project.

Maatschappelijke actie en koopkracht

Voor de consument bedraagt het verschil ten opzichte van een doos van 6 eieren met gelijkwaardige kenmerken ongeveer 14 eurocent. Het keurmerk "Les Eleveurs vous disent MERCI!" illustreert de dubbele wens van Intermarché om zowel de Franse landbouw en als de koopkracht van de consumenten te verdedigen.

Het succes van de melk "Les Eleveurs vous disent MERCI!" waarvan meer dan 22 miljoen liter in het eerste jaar werd verkocht, toont aan dat er een echt consumentenbewustzijn is. Als verantwoordelijke distributeur wil Intermarché voldoen aan de verwachtingen van haar klanten door deze aanpak ook in andere landbouwsectoren te ontwikkelen.

Educatie en transparantie

Net als bij de in februari 2018 gelanceerde melk is op de verpakking duidelijk de samenstelling van de prijs vermeld: vergoeding aan de boer, verpakkingskosten, distributiekosten, verkooppuntvergoeding en BTW. Door een doos met zes buiteneieren te kopen "Les Eleveurs vous disent MERCI!" wordt aan de klanten gegarandeerd dat 0,61 euro rechtstreeks wordt betaald aan de pluimveehouder en dit op eenduidig en eenvoudig leesbaar etiket.

In tegenstelling tot melk "Les Eleveurs vous disent MERCI!" van de Laiterie Saint-Père, een dochteronderneming van Agromousquetaires, vertrouwt Intermarché voor de eieren "Les Eleveurs vous disent MERCI!" op een leverancier buiten de groep, CDPO, die ook volledige transparantie op dit gebied aanvaardt.

CDPO, een familie-KMO, Intermarché-partner voor 10 jaar

CDPO werd in 1992 opgericht door een familie van boeren, graanboeren en kippenkwekers. CDPO is een speler die meer dan 200 kippenkwekers samenbrengt op 4 verpakkingslocaties in Frankrijk. CDPO is sinds 1998 een belangrijke speler op het gebied van de afzet van alternatieve eieren. CDPO besteedt sinds 1998 100% van haar leveringen uit aan Franse boeren, met een belangrijke waarde: nabijheid. Het lastenboek "Les Eleveurs vous disent MERCI!" specificeert dat de eieren moeten worden verzameld binnen een radius van 200 km van het verpakkingscentrum.

5 België

Door de 6de Staatshervorming is dierenwelzijn sinds 1 juli 2014 een regionale bevoegdheid. Sinds 1 januari 2015 vallen de controles dierenwelzijn niet meer onder de bevoegdheid van het FAVV maar wel onder deze van de Gewesten.

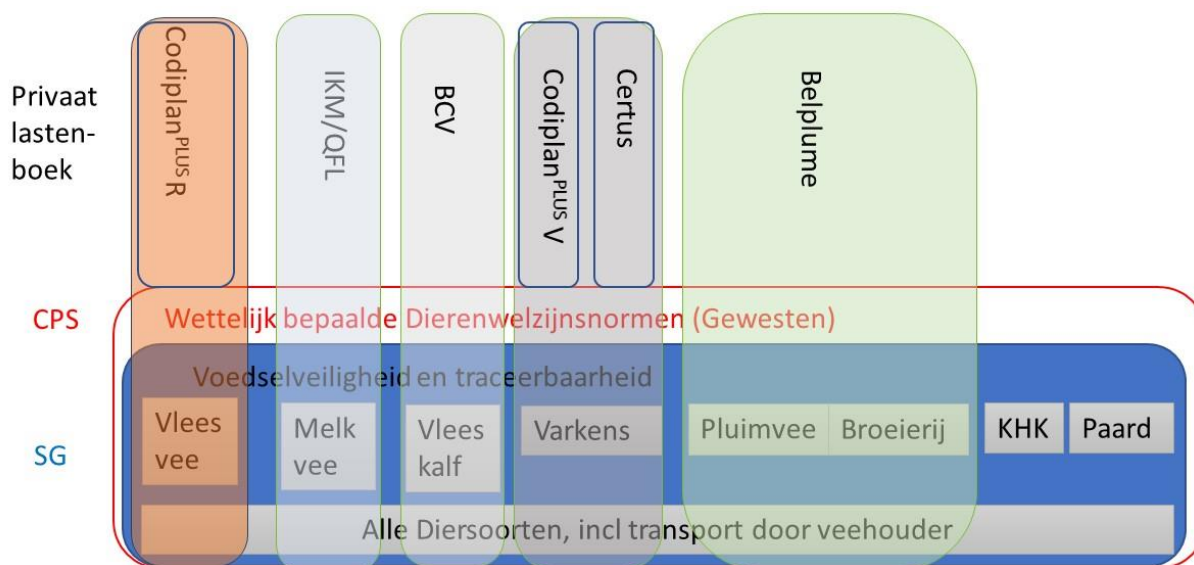
Het wettelijk kader is vastgelegd in de Wet van 14.08.1986 over de bescherming en het welzijn van dieren en heeft uitvoering gekregen in het Koninklijk besluit van 1 maart 2000 inzake de bescherming van voor landbouwdoeleinden gehouden dieren. De dierenwelzijnsaspecten bij het transport van dieren wordt geregeld door de EU Verordening 1/2005 betreffende de bescherming dieren tijdens het vervoer. Voor varkens, kalveren, konijnen, loopvogels, vleeskuikens en ligkippen bestaan er specifieke dierenwelzijnseisen. De bescherming van dieren bij het slachten of doden wordt geregeld door de Europese verordening (EG) nr. 1099/2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden. Die verordening bepaalt de regels die van toepassing zijn op het slachten of doden van dieren die gehouden worden voor de productie van levensmiddelen, wol, huiden, pelzen of andere producten op het doden van dieren in het kader van dierziektebestrijding.

Tot voor kort waren de dierenwelzijnseisen opgenomen in de autocontrolelegids G-040 voor de primaire productie, in de autocontrolelegids G-006 voor pluimveeslachthuizen en -uitsnijderijen en inrichtingen die gehakt vlees, vleesbereidingen, separatorvlees op basis van pluimveevlees produceren en de autocontrolelegids G-018 voor slachthuizen, uitsnijderijen en inrichtingen voor de vervaardiging van gehakt vlees, vleesbereidingen en separatorvlees van als landbouwhuisdier gehouden hoefdieren. Dit gebeurde op basis van een samenwerkingsprotocol Dierenwelzijn tussen het FAVV en de 3 Gewesten van 15.04.2014 dat van kracht werd op 1 januari 2015. Op 4 augustus 2017 liet het FAVV schriftelijk weten aan de beheerders van voornoemde autocontrolelegidsen dat, gezien het feit dat dierenwelzijn niet onder de bevoegdheid van het FAVV valt, dierenwelzijn niet langer weerhouden kan worden in de betrokken autocontrolelegidsen (G-006, G-018 en G-040). Eventuele vaststellingen van non-conformiteiten ten aanzien van dierenwelzijn kunnen juridisch gezien geen invloed hebben op het al dan niet valideren / certificeren van een autocontrolesysteem op basis van het KB van 14 november 2003 betreffende autocontrole, meldingsplicht en traceerbaarheid in de voedselketen. De beheerders van de betrokken gidsen worden bovendien verzocht het aspect dierenwelzijn bij de eerstvolgende revisie te verwijderen uit de gids. In afwachting hiervan wordt het aspect dierenwelzijn reeds vanaf publicatie van de brief beschouwd als zijnde niet langer een onderdeel van de autocontrolelegids. Dit kan bijgevolg ook geen onderdeel uitmaken van de autocontrole-audits op basis van de gids. Het FAVV suggereert om, indien de sector dit wenst, de aspecten van dierenwelzijn te hernemen in de overeenkomstige commerciële lastenboeken (de horizontale lastenboeken CodiplanPlus, FebevPlus en/of de verticale lastenboeken Belgian Controlled Veal, Belbeef, Belplume, Belpork, IKM/QFL) voor zover dit al niet het geval zou zijn.

Wat Belplume betreft, bestaat er vandaag al een akkoord met de Dienst Dierenwelzijn van het Vlaamse gewest over controle en rapportering betreffende dierenwelzijnseisen. De betrokken autocontrolelegidsbeheerders hebben ondertussen overleg gepland met de Dienst Dierenwelzijn om gelijkaardige oplossingen uit te werken en op die manier de continuïteit in de controle op de dierenwelzijnseisen te bewerkstelligen.

5.1 Belbeef

Nadat de nieuwe versie van de G-040 module C goedgekeurd is door het FAVV en in voege zal treden op 4 december 2019, heeft Belbeef een overleg gehad hebben met de Vlaamse Dienst voor dierenwelzijn. Belbeef heeft in dit verleg de Codiplan Standaard voorgesteld, als bijkomend luik dierenwelzijn te gebruiken bovenop de Sectorsgids, om tot een combicertificaat te komen dat zowel dierenwelzijn als voedselveiligheid, diergezondheid en traceerbaarheid afdekt.

CPS = SG + dierenwelzijnsnormen, door FAVV equivalent met SG verklaard

Private lastenboeken: bevatten bovenwettelijke eisen, o.a. dierenwelzijnsnormen

Deze Codiplan Standaard (CPS), waarvoor Belbeef een akkoord vraagt van de Gewesten, zal enkel de wettelijke dierenwelzijnsnormen bevatten. Mogelijks worden in een latere fase de veehouders die hiervoor gecertificeerd worden ook doorgegeven aan de Gewesten, zodat ze dit eventueel in rekening kunnen brengen bij de selectie van de bedrijven die door hun diensten bezocht moeten worden in het kader van hun inspecties.

Dierenwelzijn eisen voor runderen

In dit hoofdstuk worden de voorwaarden besproken die rechtstreeks verband houden met de reglementering betreffende dierenwelzijn bij landbouwhuisdieren en bij runderen in het bijzonder, en die onder de bevoegdheid van de Gewesten vallen. Het betreffen dus enkel wettelijke voorwaarden, geen bovenwettelijke.

Sommige voorwaarden die zowel als eisen van dierenwelzijn- als van diergezondheid kunnen worden beschouwd, vallen tevens onder de bevoegdheid van het FAVV en zijn opgenomen in de sectorgids G-040 module C: "Primaire Dierlijke Productie". Overige aspecten zoals diervoeder en drinkwater zijn eveneens opgenomen in de sectorgids G-040.

Indien relevant wordt naar deze eisen verwezen. Aangezien er geen certificatie voor de Codiplan Standaard mogelijk is zonder certificatie voor de G-040 module C, worden deze eisen ook afgedekt.

Dierenwelzijn is een element van goede praktijken van veehouders bij het professioneel management van hun veestapel. De zorg voor het welzijn is niet alleen goed voor de dieren zelf,

maar levert een bijdrage tot goede technische en economische resultaten op het veebedrijf. Zorg voor het welzijn van de dieren beantwoordt verder aan één van de grote verwachtingen van de consumenten.

In betreffende deel over dierenwelzijn worden volgende aspecten toegelicht: behandeling en verzorging van dieren, huisvesting, toegelaten ingrepen, transport en doden of euthanaseren.

Certificeringsregeling

Hier geldt grotendeels de certificeringsregeling van de Sectorgids G-040, omdat geen certificatie voor de Codiplan Standaard mogelijk is zonder een G-040 certificaat of attest.

De regel is dat de audit voor de Codiplan Standaard steeds tegelijkertijd uitgevoerd wordt met de audit voor de sectorgids G-040 Module C. Codiplan stelt hiervoor een gecombineerde checklijst ter beschikking, ten behoeve van het gebruiksgemak van zowel veehouder als auditor.

Enkel bij een initiële audit voor de Codiplan Standaard op een bedrijf dat al over een geldig G-040 certificaat of attest beschikt, is het mogelijk de audit voor de Codiplan Standaard apart uit te voeren, waarbij enkel de beoordeling van de dierenwelzijnseisen uit de Codiplan Standaard worden beoordeeld. Voorwaarde hiervoor is dat de OCI die de Codiplan Standaard audit uitvoert, dezelfde is als degene die het G-040 certificaat of attest heeft uitgereikt.

5.2 Belplume

Dierenwelzijn eisen voor pluimvee

De huidige dierenwelzijnseisen opgenomen in het Belplume lastenboek verschillen niet van de wettelijke eisen. Belplume is door de Vlaamse en Waalse overheid erkend om dierenwelzijn te controleren op de deelnemende bedrijven. Hierdoor zijn alle dierenwelzijnseisen van de verschillende gewesten opgenomen worden in het Belplume lastenboek zodat elke Belplume deelnemer hieraan voldoet. Het bovenwettelijk karakter op het vlak van dierenwelzijn van Belplume zit hem in het feit dat alle dierenwelzijnsvoorwaarden elk jaar worden gecontroleerd. Het lastenboek bevat verder bovenwettelijke eisen op het vlak van hygiëne, ziektepreventie en bio veiligheid. Deze voorwaarden hebben ook een meerwaarde voor het luik dierenwelzijn.

Certificeringsregeling

Voor de controle op de naleving van het Belplume lastenboek doet Belplume vzw beroep op EN 45011-geaccrediteerde instellingen.

Kandidaat-deelnemers en deelnemers zijn verplicht volledige medewerking te verlenen aan de controleurs van de controle-instellingen door:

- alle gevraagde gegevens te verstrekken of te doen verstrekken;
- inzage te geven of te doen geven in boeken, geïnformatiseerde registers of andere relevante documenten;
- toegang te verlenen of te laten verlenen tot het bedrijfsterrein en de bedrijfsruimten, mits naleving van de hygiënevoorschriften.

In het kader van de certificatie onder accreditatie is de (kandidaat)-deelnemer tevens verplicht vertegenwoordigers van Belac toe te laten op het bedrijf voor de opvolging van de auditactiviteiten. Nadat de kandidaat-deelnemer de factuur voor de audit betaald heeft, contacteert de controle instelling de kandidaat-deelnemer om een datum voor een aangekondigde erkenningsaudit af te spreken. Deze audit moet effectief uitgevoerd worden binnen de drie maand na betaling van het gefactureerde bedrag.

Om toegelaten te worden tot het Belplume-lastenboek dient de kandidaat-deelnemer een aangekondigde erkenningsaudit met gunstig gevolg doorlopen te hebben. Hierbij wordt bedoeld dat voldaan moet zijn aan alle majorpunten (M) en aan minimaal 75 % van de minorpunten (m). De wettelijke vereisten die in de Belplume-lastenboeken en dus ook in de gids G-040 voor primaire productie opgenomen zijn, zijn majorpunten waaraan moet voldaan zijn. Omwille van de continuïteit volgt periodiek een opvolgingsaudit. Op een pluimveebedrijf wordt minstens eens om de drie jaar een “large” opvolgingsaudit uitgevoerd. Tussentijds worden op die bedrijven “medium” opvolgingsaudits uitgevoerd. Een audit voor de autocontrole gids G-040 wordt steeds gecombineerd met een Belplume audit.

De periodiciteit van de opvolgingsaudit is afhankelijk van de bedrijfsactiviteit en als volgt bepaald:

- voor een reproductie-, een braadkippen- en een (opfok)legbedrijf: na 12 maanden;
- voor een broeierij en een satelliet: na 6 maanden;
- voor een braadkippen-slachthuis: na 12 maanden;
- voor een pakstation: na 3 maanden;
- voor een transportbedrijf van levend pluimvee: na 12 maanden.

Ter validatie van het systeem worden jaarlijks onaangekondigde “small” audits uitgevoerd bij 10 % van de Belplume-deelnemende pluimveebedrijven. De keuze van de bedrijven die een “small” audit moeten doorlopen gebeurt op basis van een risicoanalyse die door de controle-instelling wordt uitgevoerd. Standaard worden de “small” audits onaangekondigd uitgevoerd.

De pluimveehouder doorloopt de “small” audit met gunstig gevolg wanneer voldaan is aan alle majorpunten (M) en aan minimaal 75 % van de minorpunten (m). In dat geval wordt de auditkost niet doorgerekend aan de pluimveehouder. Wanneer meer non-conformiteiten worden vastgesteld, wordt de small audit wel gefactureerd aan de pluimveehouder.

Indien de non-conformiteiten niet onmiddellijk kunnen rechtgezet worden, dient een nieuwe onaangekondigde audit uitgevoerd te worden. Deze audit wordt gefactureerd aan de pluimveehouder. Ingeval er te veel non-conformiteiten worden vastgesteld tijdens de “small” audit, wordt de daaropvolgende Belplume-audit sowieso een “large” audit.

Indien een bedrijf twee jaar na elkaar een onaangekondigde audit krijgt en er telkens te veel non-conformiteiten worden genoteerd, wordt het bedrijf geweigerd.

Deelnemers kunnen de audit laten uitvoeren in combinatie met een audit voor een andere certificatie.

5.3 Belpork

Op 4 augustus 2017 communiceerde het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) dat dierenwelzijn niet langer op federaal niveau, maar op regionaal niveau gecontroleerd dient te worden. Als gevolg hiervan besliste het FAVV om de normen inzake dierenwelzijn niet te behouden in de betrokken autocontroleguides (G 040 voor productie en G-018 voor verwerking). Aangezien beide guides een belangrijke voorwaarde zijn voor het behalen van een Certus-erkenning, heeft dit uiteraard ook gevolgen voor het Certus-kwaliteitssysteem. Bovendien is dierenwelzijn één van de centrale thema's waarrond het Certus-kwaliteitssysteem is opgebouwd. Daarom is Belpork vastbesloten de controles hierop te behouden.

De Raad van Bestuur van Belpork besliste daarom alle dierenwelzijnsnormen uit de G 040 integraal en ongewijzigd over te nemen als bijlage aan het huidige Certus-lastenboek en de bijhorende checklijsten versie 1 januari 2016. Het betreft hier geen wijziging van de reeds bestaande versie van het lastenboek, louter een verplaatsing van niveau voor een beperkt aantal normen uit de G 040. Het toevoegen van de normen rond dierenwelzijn in het Certus-lastenboek gebeurt enkel op niveau van de dierlijke productie (varkenshouders). De normen voor de verwerking (slachthuizen en uitsnijderijen) werden al opgenomen in het FebevPlus lastenboek en zullen in het kader daarvan gecontroleerd worden.

Om de continuïteit van de Certus-audits én de controles op dierenwelzijn te kunnen garanderen, had Belpork met de verschillende inspectie-instellingen afgesproken om tot en met 30 november 2017 de normen voor dierenwelzijn te controleren met behulp van de huidige checklijst voor autocontrole. Overtredingen vastgesteld op deze normen worden tot dan vermeld onder norm 101 A van de actuele Certus-checklijst. Deze norm wordt bijgevolg beoordeeld als niet conform in afwachting van eventuele rechtzettingen. Overtredingen rond dierenwelzijn mogen dan niet langer rechtstreeks invloed hebben op het bekomen van een autocontrolecertificaat, ze hebben dit wel op dat van Certus. Pas na de rechtzetting van de vastgestelde overtredingen, kan een Certus-certificaat uitgereikt of verlengd worden. Vanaf 1 december 2017 trad de bijlage aan het Certus-lastenboek in voege. Vanaf dan noteerde de controleur vastgestelde overtredingen bij de specifieke norm in de bijlage aan de Certuschecklijst en het bijhorend Samenvattend Audit Rapport (SAR).

Ondertussen werden de normen uit het huidige Certus lastenboek werden ook vergeleken met enkele andere relevante Europese kwaliteitshandboeken uit Nederland, Duitsland, Denemarken en Groot-Brittannië. Op die manier kan de positie van Certus t.o.v. andere Europese standaarden ingeschat worden en kon Belpork nagaan in welke mate er nog inspanningen geleverd kunnen en dienen genomen te worden op vlak van dierenwelzijn.

Samengevat, kan uit deze vergelijking het volgende geconcludeerd worden:

- De normen waarvoor Certus over het algemeen hoger ingeschat werd:
 - B.II.4 3. Erop toezien dat de noodventilatiesysteem 2x per jaar getest wordt
 - B.II.26. Hoektanden van biggen mogen alleen verkleind worden d.m.v. slijpen
 - B.II.33. Maximum toegelaten ammoniakconcentratie is 20 ppm in de stal
 - B.V.2. Natuurlijk daglicht voorzien in de stal
 - B.V.6. Gebruik van kalmeringsmiddelen beperken

- B.V.9. d) Gebruik van scherpe of snijdende voorwerpen (en elektrische prikkelaars) om dieren te verplaatsen
- B.V.9. e) Vastmaken voor diergeneeskundige behandeling (maar onduidelijk indien de andere systemen het vastmaken voor diergeneeskundige behandeling toelaten)
- B.V.10. c) Voer- en waterinstallaties zijn eenvoudig te bereiken door de varkens
- B.V.11. e) Procedures – tanden verkleinen van beren
- B.V.18. Zeugen worden schoongemaakt voordat ze worden verplaatst naar het kraamhok
- B.V.26. Ligplaats voor beren
- De normen waar andere systemen in het algemeen hoger werden ingeschat (meer dan 4 systemen waren hoger) waren:
 - B.II.5 Algemene verlichtingseisen in de stal
 - B.II.6 4. Verzorging van zieke varkens
 - B.II.7 Verrijking van de omgeving
 - B.II.24 1 Beschikbare ruimte voor varkens van 30-50 kg
 - B.V.4. Voorziening en faciliteiten van ziekenhokken
 - B.V.7. Beschikbare ruimte voor varkens van 50-110 kg
 - B.V.7. Ligplaats voor zeugen en gelten
 - B.V.9.a) Veehouder controleert dagelijks de dieren
 - B.V.9.c) Gespecialiseerde zorg – eisen voor directe verzorging en zorg voor zieke, geblesseerde varkens
 - B.V.10. e) Hokmaterialen moeten schoongemaakt en ontsmet kunnen worden
 - B.V.11. b) Neusringen
 - B.V.11. c) d) Staart couperen
 - B.V.13. Groepshuisvestingseis voor zeugen en gelten
- Sommige kwaliteitssystemen hebben ook normen voor aanvullende welzijnsaspecten die ook interessant kunnen zijn voor het kwaliteitssysteem van Certus en als vertrekpunten kunnen dienen voor relevante en praktische ideeën die in de toekomst ook in het Certus systeem geïmplementeerd kunnen worden.
 - Gezondheids- en/of welzijnsplan (in samenwerking met de dierenarts)
 - Normen gebaseerd op de dieren-/welzijnsresultaten
 - Euthanasie/Ruimen – eisen/beperkingen van de procedure
 - Koelsystemen vereist voor varkensaccommodatie bij warm weer.

Op basis van deze resultaten, wordt het Belpork lastenboek overeenkomstig aangepast.

5.4 IKM

Het IKM lastenboek, versie van 1 juni 2017, beschrijft in sectie 2.3 de code voor dierenwelzijn. Die code bestaat uit een aantal basisrechten die het gevolg moeten zijn van de goede praktijk van de melkveehouder bij de behandeling van zijn dieren:

- gezonde voeding en voldoende drinkwater
- adequate en verantwoorde verzorging
- comfortabele huisvesting.

Voor de producent is de zorg voor het welzijn van de dieren een belangrijk element in het professioneel management van zijn veestapel. Hierdoor worden tevens de technische en economische resultaten verbeterd.

De zorg voor het dierenwelzijn beantwoordt tevens aan één van de grote verwachtingen van de consument.

Diervoeders vormen een belangrijke schakel in de dierlijke productieketen. Diervoeders hebben een directe invloed op de kwaliteit en veiligheid van producten van dierlijke oorsprong. Het professionele beheer van de voeding en de drinkwatervoorziening is een belangrijk element in het vakmanschap van de veehouder. Dit uit zich in de fysieke conditie van de dieren, in hun gezondheidstoestand en hun welzijn. De beheersing van de voederkwaliteit heeft belangrijke economische gevolgen voor de producent.

Voeder en water

Diervoeders vormen een belangrijke schakel in de dierlijke productieketen.

De verschillende punten in dit deel zijn zeer belangrijk voor de voedselveiligheid. De goede kwaliteit en de traceerbaarheid van de diervoeders zal het vertrouwen van de consumenten in het product melk versterken.

Voeders, weidegras, en water voor de melkkoeien mogen niet bijdragen aan de verspreiding van ziekten alsook niet aan de microbiologische of chemische besmetting van de melk.

De aparte opslag van de rundveevoeders en het enkel verstrekken van voeders bestemd voor runderen, dragen bij tot de gezondheid van de runderen en bijgevolg tot de kwaliteit en de veiligheid van de melk. De samengestelde voeders voor andere diersoorten mogen immers meer bestanddelen bevatten die voor de runderen verboden zijn of gevaarlijk kunnen zijn.

Het voorkomen van contaminatie van de voeders en water is belangrijk.

Een correcte watervoorziening is uiterst belangrijk voor de gezondheid en het welzijn van de dieren.

Verzorging

De verzorging van de melkkoeien is van bijzonder belang voor een goede algemene gezondheid. Verwondingen, lijden en stress die het gevolg zijn van slechte behandelingen moeten vermeden worden.

De koeien zijn in goede gezondheid. Dit betekent dat zij een glanzende vacht, geen hoest, geen snot en geen diarree hebben.

De uiers en spenen zijn gezond en zijn niet geschonden of gekwetst.

Het onthoornen gebeurt mits het toepassen van aangepaste methodes om stress te voorkomen.

De afwezigheid van verboden groeiversnellers is belangrijk. Het gebruik van dit type producten is een misdrijf.

Huisvesting

De goede gezondheidstoestand en het welzijn van de dieren zijn rechtstreeks gekoppeld aan de omstandigheden waarin de dieren gehuisvest zijn. De beschikbare ruimte, de properheid van de ligplaatsen, de goede verluchting van de stallen staan garant voor een goede hygiëne van de dieren en voor een goede melkproductie.

Elke koe moet over voldoende bewegingsvrijheid beschikken om moeiteloos te kunnen opstaan, te kunnen liggen en om zich moeiteloos te kunnen bewegen.

De ventilatie van de melkveestal is voldoende om luchtverversing te verzekeren zonder tocht.

Een overdreven concentratie van gassen (methaan, koolzuur, ammoniak, ...) kan schadelijk zijn voor de gezondheid van de koeien of van de producent. Een te hoge vochtigheid bevordert de ontwikkeling van ziektekiemen en veroorzaakt beschadiging van de gebouwen. Het is dus belangrijk dat de stal goed verlucht wordt, zowel voor de afvoer van schadelijke gassen en vocht als voor de beperking van de temperatuur in de stal.

5.5 Organisatie van de controle

In het rapport “Organisatie van de controle op dierenwelzijn in de slachthuizen”¹¹ vertrekken de voorgestelde organisatiescenario’s van de ontwikkeling van een autocontrolesysteem dierenwelzijn gebaseerd op het principe van zelfcontrole. Het toepassen van dit principe vereist dat het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn, op éénduidige wijze een leidraad opstelt waarin de dierenwelzijnseisen worden vastgelegd (de zogenaamde **wat** vraag) met de bijhorende risicograad (NC A of B of aanbevelingen) en **hoe** ze moeten worden gecontroleerd. Het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn gebruikt hiervoor best de WACCP-benadering (Welfare Analysis and Critical Control Points) die op systematische manier de risico’s (ernst & kans) van inbreuken op dierenwelzijn in kaart brengt. Deze leidraad vormt meteen een hulpmiddel voor de individuele operatoren om ofwel hun eigen systeem van zelfcontrole te ontwikkelen ofwel gebruik te maken van de Vlaamse sectorgids dierenwelzijn die ontwikkeld wordt door de bestaande beheerders van voedselveiligheid- en kwaliteitssystemen in de schakels primaire productie (Belbeef, Belgian Controlled Veal, Belpork, Belplume en IKM), transport en slachthuizen (FebevPlus).

De toepassing van de principes van delegatie, subsidiariteit en scheiding tussen beheer en controle pleiten voor een combinatie van twee organisatiescenario’s. Een eerste scenario is een organisatiemodel (**wie** kan controleren?) waarin het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn de leidraad maakt en controleert; in een tweede scenario delegeert het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn zowel de opmaak van als de controle op de Vlaamse sectorgids dierenwelzijn. Het gebruik van de Vlaamse sectorgids dierenwelzijn zal zich eerder richten op de professionele sector. Dit impliceert dat het tweede scenario eerder van toepassing zal zijn op de nutsdieren die door professionele operatoren worden gekweekt, vervoerd en geslacht terwijl het eerste scenario eerder van toepassing zal zijn voor de niche sectoren (vb. herten, loopvogels, ...) gehouden door professionele operatoren en hobbydieren gehouden door particulieren.

¹¹ Organisatie van de controle op dierenwelzijn in de slachthuizen door Marc Rosiers, Chris Landuyt en Luc Duchateau, april 2018 in opdracht van Ben Weyts, Minister van dierenwelzijn.

In het tweede scenario maakt het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn maximaal gebruik van de bestaande kennis en ervaring op het terrein inzake autocontrole van voedselveiligheid, dierenwelzijn, kwaliteit, milieu, duurzaamheidseisen, enzovoort bij de bestaande beheerders van de kwaliteitsregeling markttoegang, met dien verstande dat de goedkeuring van de dierenwelzijnseisen, de erkenning van de onafhankelijke certificatie instellingen en hun individuele auditoren en de controle op de controle rechtstreeks door het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn worden gerealiseerd. Niet alle professioneel georganiseerde actoren en in het bijzonder particulieren kunnen of willen zich inschrijven in de benadering van de Vlaamse sectorgids voor dierenwelzijn. Voor hen zal het eerste scenario van toepassing zijn waarbij het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn, het zelfcontrole systeem zowel zal moeten opstellen als controleren aan de hand van de door haar ontwikkelde leidraad.

Het voorstel van organisatiemodel voor toezicht op het naleven van de dierenwelzijnseisen in het slachthuis is gebaseerd op twee pijlers, enerzijds het permanent toezicht op de slachtactiviteiten en anderzijds het ontwikkelen van een autocontrolesysteem dierenwelzijn waarop dan controle op de controle uitgevoerd wordt door het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn. Beide pijlers komen aan bod in de Vlaamse sectorgids dierenwelzijn waar niet alleen gespecificeerd wordt hoe de Operatoren gecontroleerd worden door de certificerende instantie maar ook hoe de permanente controle op het naleven van de dierenwelzijnseisen wordt georganiseerd en uitgevoerd.

De recente gebeurtenissen stellen niet zozeer deze systematiek in vraag, maar wel de invulling ervan. Het permanent toezicht tijdens de dagelijkse slachtactiviteiten en aanverwante moet zowel in het eerste als in het tweede scenario verzekerd zijn en borduurt verder op de bestaande structuur gebaseerd op de controles door de dierenarts BMO of de THD. Het is duidelijk dat op korte termijn verbeteringen kunnen worden aangebracht om de permanente controle op het naleven van het dierenwelzijn in de slachthuizen sluitend te maken.

6 Besluiten

In een analyse op Europees vlak wordt vastgesteld dat een geharmoniseerd systeem van dierenwelzijnsnormen een voorwaarde is voor de ontwikkeling van een voor de consument begrijpelijk dierenwelzijnsetikettering systeem. De meest haalbare optie lijkt een communautair dierenwelzijnslabel te zijn dat is gebaseerd op het EU-bio label. De bio etikettering wordt beschouwd als een goed voorbeeld van hoe een geharmoniseerde regeling ertoe heeft bijgedragen om een vroegere nichemarkt te laten ontwikkelen tot een massamarkt. De biologische praktijk integreert een aantal belangrijke aspecten van dierenwelzijn (aandacht voor ruimte, lagere dichtheid, natuurlijk gedrag, preventieve gezondheidszorg, biodiversiteit, ...) zonder daar evenwel een specifieke norm voor op te leggen.

Ondertussen zijn er belangrijke stappen gezet in de ontwikkeling van een geharmoniseerd normensysteem voor dierenwelzijn op de veehouderij, tijdens het transport en in het slachthuis. Echter, uitgezonderd voor de productie van consumptie-eieren, bestaat er vandaag (nog) geen geharmoniseerd systeem van dierenwelzijnsnormen. Het Europees dierenwelzijnslabel voor de productie van consumptie-eieren is gebaseerd op het EU-bio label. Er werd belangrijke vooruitgang geboekt in transport van dieren. In september 2017 werden vijf uitgebreide gidsen voor goede praktijken gepubliceerd, en ook 17 technische informatiefiches met de meest praktische informatie.

Deze vaststelling heeft de weg vrijgemaakt voor de ontwikkeling van verschillende vrijwillige certificeringssystemen voor dierenwelzijn in de ons omliggende EU-lidstaten. Vrijwillige systemen lijken beter toepasbaar, omdat zij gebaseerd zijn op de huidige wetenschappelijke kennis, waarbij (resterende) lacunes minder relevant zijn. In een vrijwillige context kunnen producenten en verwerkers die vraagtekens zetten bij de toegepaste normen eenvoudigweg niet meedoen en worden zij dus niet geconfronteerd met verplichte certificering.

Al deze systemen hebben met elkaar gemeen dat ze normen opleggen die verder gaan dan de bestaande wettelijke dierenwelzijnsnormen, waarbij vaak de hoogste norm minstens zo goed moet zijn als de bio norm (BLK, Haltungsform, Klöckner initiatief, ...). Verder hanteren zij verschillende progressief stijgende niveaus van dierenwelzijn, om op die manier een zo groot mogelijk groep van markt deelnemers te bereiken en tegelijkertijd een dynamiek om een systematische verbetering van het dierenwelzijn op het landbouwbedrijf, tijdens het transport en het slachten te bevorderen.

Een Vlaams dierenwelzijnskeurmerk zou van gelijkaardige principes kunnen vertrekken: het laagste niveau is de wettelijke norm, gecontroleerd aan de hand van de Vlaamse autocontrole gids dierenwelzijn die op zijn beurt gevalideerd wordt door het Departement Omgeving, dienst Dierenwelzijn. Voor de ontwikkeling van de Vlaamse autocontrole gids dierenwelzijn kan gebruik gemaakt worden van de inspanningen die de bestaande beheerders van voedselveiligheid- en kwaliteitssystemen in de schakels primaire productie (Belbeef, Belgian Controlled Veal, Belpork, Belplume en IKM), transport en slachthuizen (FebevPlus) leveren.

Vervolgens kan er gedacht worden aan het introduceren van een dynamiek naar meer dierenwelzijn in alle stadia van het leven van een dier, door in samenspraak met commerciële partners bijkomende eisen op te leggen, die op termijn gemeengoed kunnen worden naarmate de betrokken commerciële labels relevanter worden op de markt.

7 Bijlagen

7.1 Getuigenis van Boer Olivier

Boer Olivier werkt momenteel met 3 mobiele kippenstallen en de 4de komt in productie in oktober.

Hij is gestart met een stal van Stallbau Weiland: <https://www.huehnermobil.de/> in september 2017. Dan volgde er nog 1 van Weiland. Daarna kwam hij in contact met Rowa Melle. Deze stal was te klein en werd verkocht aan iemand die nu ook begonnen is in Limburg.

Boer Olivier is dan nog wat verder beginnen zoeken naar andere mobiele kippenstallen en is terecht gekomen bij <https://farmermobil.com/>. Deze stal is wat groter en is ook anders opgebouwd dan de stal van Weiland of Rowa Melle.

Al deze stallen zijn afkomstig uit Duitsland want daar staan ze al heel ver met mobiele huisvestingssystemen.

Met de ervaring die Boer Olivier tot op vandaag heeft, kan hij zeggen dat dit systeem goed werkt. Gezien hij geen ervaring heeft met vrije uitloop kippen in een vaste stal, kan hij zijn systeem echter niet vergelijken met deze systemen.

Wat hij wel heeft opgemerkt is dat het pikgedrag bij de kippen verminderd. Er zijn altijd enkele kippen die worden verstoten uit de groep en die dan ook bijna kaal gepikt worden. De kippen moeten veel variatie hebben en vandaar dat als ze buitenlopen ze ook minder pikken. Boer Olivier ziet ook dat wanneer het gras zo goed als op is, de kippen proberen door de kippendraad uit te breken. Ze willen dus effectief wel grassen, kruiden, insecten benutten en vooral scharrelen. Dat zijn dingen die Boer Olivier vaststelt in de praktijk, maar hij weet niet of daar in België al een diepgaand onderzoek is naar geweest.

Hij wil ook nog meegeven dat hij niet biologisch gecertificeerd is alhoewel veel mensen dat denken. Het begrip van de mensen over bio/dierenwelzijn is dus nog niet zo goed.

7.2 Getuigenis van veetransportbedrijf Leus

BLK Nederland eist dat de trailer gesloten en temperatuur gecontroleerd is. In de praktijk ziet Kenneth Leus dat men probeert hier een mouw aan te passen door enkele kleine aanpassingen te doen aan het trailers, waardoor het op papier ok lijkt maar in de praktijk weinig veranderd.

Een trailer die volledig beantwoordt aan het BLK kost om en bij de 216.000 euro. Een gewone vee-trailer kan al vanaf 90.000 tot 130.000 euro naargelang de opties. Het is moeilijk om deze meerprijs door te rekenen naar de klant.

Twee jaar geleden stond Kenneth Leus voor de keuze om een gangbare trailer kopen of om een trailer te laten bouwen die diervriendelijk zou zijn, niet omdat het moest, maar omdat Kenneth Leus het zelf wilde. Hij heeft bestudeerd wat BLK wenste en dit lag volledig in de lijn met wat hij had geleerd uit de praktijk. Hij heeft daar nog een aantal zaken aan toegevoegd waarvan hij vond dat ze zowel voor dier, mens als het economisch aspect nodig waren. Deze trailer is dan ook volledig gebouwd op basis van zijn praktijkervaringen.

Wat vraagt BLK in Nederland

- Een gesloten, temperatuur gecontroleerde trailer.
 - o Wat doen de meeste veetransportbedrijven? Zijkanten van de trailer gewoon dicht maken, ventilatoren vrijmaken en temperatuursensoren in de trailer plaatsen. Dit komt overeen met de ramen in een auto verwijderen en vervangen door een zeil. Op papier "ok" maar in werkelijkheid is er niks veranderd.
- Wat voegt Kenneth Leus toe aan BLK op basis van zijn praktijkervaring?
 - o Geïsoleerde wanden om zomer en winter de dieren beter te kunnen beschermen tegen te hoge of te lage temperaturen.
 - o Digitaal scherm in de vrachtwagencabine waar hij per vloer de temperatuur kan aflezen en instellen en bij afwijkende waarden onmiddellijk kan ingrijpen en het nodige ondernemen.
 - o Verwarmingssysteem om in de wintermaanden de trailer op te warmen voor het laden begint, zodoende dat het temperatuurverschil van stal naar trailer zo klein mogelijk is. Ditzelfde systeem wordt ook gebruikt om de trailer na het reinigen te drogen.
 - o Een automatisch ontsmettingssysteem dat bediend wordt vanuit de vrachtwagencabine. Als de trailer volledig droog is, wordt vanuit de vrachtwagencabine de volledige ontsmetting onder hoge druk van de trailer opgestart en gevolgd. Ontsmetten helpt immers enkel als de wagen een paar uur droog is.
 - o De kist waar de laarzen staan, wordt ook verwarmd. Zo worden de laarzen ook droog en bacterie vrijgehouden.
 - o De trailer is ook voorzien van een weeginstallatie in de lift om niet onnodige omwegen naar een openbare weegbrug te moeten maken (transportduur zo kort mogelijk maken).
 - o De trailer is ook voorzien van een extra ketel met haspel waarbij na het laden iedere keer de laadklep kan worden gereinigd en ontsmet.

Vandaag is het grootste probleem in het veetransport dat alles per kop betaald wordt. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen kwalitatief en minder kwalitatief transport. Alles moet snel gebeuren om uit de kosten te komen met alle gevolg van dien, ruw omgaan met de dieren, niet genoeg tijd voor reinigen en ontsmetten. Gelukkig bestaan er klanten die hier wel in geloven en een uurtarief wil betalen.

De ontwikkeling van een opleiding "goede transportpraktijken" bij bijvoorbeeld de Thomas More Hogeschool is volgens hem nodig.

De realisatie van al deze punten zijn nodig om de kwaliteit van de "zwakste" schakel in de voedselketen te verbeteren.

7.3 Getuigenis van Lieven Lafaut

In midden West-Vlaanderen ligt het St.-Amandshof, de varkensboerderij van Lieven Lafaut en echtgenote Tania De Roo. Ze groeiden beiden op op de boerderij van hun ouders. Ze waren gebeten door het boerenleven en namen eenmaal getrouwd de boerderij van hun ouders over. Lieven en Tania werken dagelijks gedreven aan de optimale omstandigheden om hun varkens te kweken. Ze hebben een duidelijke visie voor ogen: meer milieu vriendelijk, meer aandacht voor dierenwelzijn, korte keten. Nieuwe technieken worden overwogen en uitgetest, continue kwaliteitscontrole

garandeert de beste resultaten. Zij beschikken over het Codiplan en Certus certificaat. Gebrek aan ruimte voor de verwerking van mest belet hen om het bio certificaat te halen.

"Een varkensbedrijf in de 21e eeuw is een professionele onderneming. Als landbouwers worden wij dagelijks geconfronteerd met de natuur en de natuurelementen. Omdat ik overtuigd ben dat modern ondernemen economisch én ecologisch ondernemen is, investeer ik veel aandacht en middelen in duurzaamheid", aldus Lieven Lafaut.

Daarnaast zijn zij ook sterk geboeid door genetica en als resultaat van hun onderzoek komen zij weldra met een totaal nieuwe varkenssoort: het Belgasconne-varken. Een Zuiders varken van Belgische oorsprong (www.belgasconne.be).

Kiezen voor de natuurlijke weg: ecologie en duurzaamheid

Naast de focus op hygiëne en het welzijn van de varkens is er ook veel aandacht voor het milieu. Door de mestverwerking op natuurlijke wijze via rietvelden te laten plaatsgrijpen kiest St-Amandshof resoluut voor een milieuvriendelijke oplossing. Deze rietvelden maken het mogelijk om varkensmest dagelijks te behandelen tot loosbaar water. De resultaten van deze methode zijn uitstekend. Niet alleen wordt het organisch stof afgebroken, het stikstofgehalte wordt gevoelig naar omlaag gebracht. Aan de basis van dergelijk systeem ligt verregaand onderzoek o.a. aan de Universiteit van Gent. Het aanleggen van deze rietvelden is meteen ook stimulerend voor de biodiversiteit. Ook het gebruik van zonnepanelen illustreert hoe Lieven en Tania ook bewust met energie omgaan.

Dierenwelzijn voor alles

Het voer dat de volwassen varkens toegediend krijgen is een eigen recept dat Lieven en Tania ontwikkeld hebben in nauwe samenspraak met een voedingsdeskundige. De samenstelling focust vooral op de goede smaak van het vlees. Het is een voeding die niet alleen rijk is aan eiwitten maar ook natuurlijke antioxidanten zoals Kurkuma bevat.

Ook aan de stallen van het St.-Amandshof is veel zorg besteed: ze zijn ruimer dan gemiddeld, ruimer dan de norm voorschrijft... maar daar stopt het niet bij. Hij wil zagemeel door stro vervangen van zodra hij een oplossing heeft voor de mestverwerking. In 2018 nam Lieven een volledig nieuwe kijkstal in gebruik met meer speelruimte waar de varkens echt kunnen wroeten en ten volle hun natuurlijke gedrag uiten en vrij kunnen rondscharrelen. De dieren kunnen via grote ramen 24 uur op 24 bekeken worden door bezoekers en passanten.

Korte keten

Lieven heeft resoluut gekozen voor de korte keten. De varkens groeien op in zijn gesloten bedrijf, worden geslacht in Exportslachthuis Tielt en versneden bij Delavi. Delavi noteert de bestelling en neemt het risico van de vierkantsverwaarding. Er wordt ook samengewerkt met Huyze Terroir, een kwaliteitslabel voor vleeswaren van Joka uit Brugge. De klant wil weten waar zijn varken vandaan komt, hoe het opgroeit, wordt geslacht, versneden en verwerkt tot vleeswaren.

Voor meer informatie, zie www.st-amandshof.be.

Een Centraal Dierenwelzijnskeurmerk bekeken door een marketing-lens.

Bijlage bij het rapport voor het opstellen van een
businessmodel voor de ontwikkeling van een
Centraal Dierenwelzijnskeurmerk

Maarten VANTHEMSCHE
September 2019

Het belang van marketing

Een centraal keurmerk voor Dierenwelzijn “hebben” is ontoereikend. Niemand heeft baat bij het zoveelste label, keurmerk of certificaat als het voor de consument niet relevant, gekend, herkend, begrepen, authentiek en te vertrouwen is. Als die zes voorwaarden niet vervuld zijn dragen we water naar de zee.

Vanuit dat inzicht hebben we in het kader van het onderzoek naar de introductie van een Centraal Dierenwelzijnskeurmerk in Vlaanderen de het probleem ook door een marketinglens bekeken

Wat denkt de consument ?

Groeiend bewustzijn is de oorzaak van de dalende vleesconsumptie

Dierenwelzijn is een relevant en breed gedragen thema in onze maatschappij. Bijna nergens in Europa verliest vlees zo snel aan populariteit als in België. Tussen 2012 en 2016 is de vleesconsumptie per hoofd van de Belgische bevolking met 16,7 procent afgenomen. In de gehele EU is de vleesconsumptie met 1,4% gedaald.¹

Onderzoek van EVA en iVOX wijst aan dat bijna de helft van de Belgen vandaag minder vlees eet dan een jaar geleden. 7% eet géén vlees, 9% eet minstens 3 keer per week vegetarisch en kan flexitariër genoemd worden. Vooral in de steden, die gekenmerkt worden door een jongere, hoog-opgeleide populatie is het aantal vegetariërs boven het nationale gemiddelde. De belangrijkste reden om te kiezen voor een vegetarisch dieet is dierenwelzijn, gevolgd door klimaat. Ook voor niet vegetariërs scoort “dierenwelzijn” hoger dan twee jaar geleden. Naast gezondheid komt het op de tweede plaats, vóór klimaat en milieu.

De Belg past niet alleen zijn dieet aan, als hij het niet doet is hij begripvol en flexibel voor mensen die het wel doen. 74% van de Belgen vindt dat er op een restaurantkaart minstens 1 vegetarische optie moet staan en 47% houdt bij het koken rekening met anderen als ze vegetarisch of veganistisch zijn.²

De bovenstaande cijfers dateren nog voor de recente schandalen in Tielt en Izegem, waarvan verondersteld kan worden dat ze een blijvende impact hebben op de publieke opinie.

De bodem is nog niet bereikt

Als we de evolutie van de vleesconsumptie op lange termijn bekijken, kan aangenomen worden dat de bodem nog niet is bereikt. De acceleratie van de jongste jaren, het groeiende bewustzijn bij jongeren en het gemak waarmee vegetarische alternatieven beschikbaar zijn doet ons geloven dat de consumptie nog verder zal dalen. Het vlees dat wel nog geconsumeerd zal worden zal aan het “less but better” principe moeten voldoen.

Daarbovenop worden aan een verschroeiend tempo alternatieven ontwikkeld voor dierlijke proteïnen waarvoor geen dier geslacht hoeft te worden. Denk maar aan de Beyond Burger die ook in de Belgische winkelrekken terug te vinden is. Het bedrijf werd bij zijn recente beursgang gevaloriseerd op 3,8 miljard dollar. In een analisten-rapport naar aanleiding van de beursgang

¹ Agrarmarkt Informations-Gesellschaft; Duits onderzoeksbureau

² Eva vzw & iVOX; persbericht februari 2018

voorspelt het beurshuis Barclays dat plantaardige vleesproducten of laboratoriumvlees de komende 10 jaar 10% van de wereldwijde vleesmarkt zullen vervangen.

De lat moet hoger en dierenleed moet objectief meetbaar gemaakt worden.

Dierenwelzijn is een belangrijk beslissingscriterium in de “minder maar beter” filosofie. De consument is er actief mee bezig. Daarom is meer transparantie van de producent met betrekking tot dierenwelzijn noodzakelijk. Door dierenwelzijn/dierenleed objectief meetbaar te maken kan het een factor worden in het aankoopproces van de klant

Een centraal label voor dierenwelzijn is niet alleen een informatiemiddel voor de consument, het is ook een opportuniteit voor de producent om te dienen als buffer tegen de dalende consumptie.

Het dient echter opgemerkt te worden dat hoewel verschillende studies erop wijzen dat de consument bereid is om hiervoor een meerprijs te betalen, zijn werkelijke gedrag in de supermarkt daarvan afwijkt.

De consument heeft een diepgegrond wantrouwen t.o.v. de (brede) vleesindustrie

De vraag dringt zich echter op wie dit label de noodzakelijke credibiliteit zal geven. De recente schandalen doken op in elke schakel van de vleesindustrie, en ondanks dure beloften en garanties worden er steeds opnieuw infracties op dierenwelzijn vastgesteld. Een label heeft pas waarde als het authentiek en geloofwaardig is. Vandaag is de vleesindustrie alleen niet in staat dit zelf te organiseren en te garanderen.

Is de markt er klaar voor ?

Om deze vraag te beantwoorden deden we een brede bevraging bij de Belgische retail en producenten.

Er moet “iets” gebeuren

Het eerste wat uit onze gesprekken met een breed scala van vertegenwoordigers uit de groot-distributie naar boven komt is de brede consensus “dat er iets moet gebeuren”. Dit wordt ingegeven uit zelfbescherming, maar ook door een breed gedragen verantwoordelijkheidsgevoel.

De centrale vraag is waar de lat gelegd moet worden en wat de definitie van dierenwelzijn is. Als die te laag wordt gelegd dan praat men de consument een vals gevoel van zekerheid aan. Wordt ze te hoog gelegd dan zal er weinig veranderen.

Merk-differentiërend potentieel versus breed gedragen label

Hoewel iedereen het erover eens is dat de verandering centraal moet gebeuren en dat de lat moet verhoogd worden over alle actoren heen, is niet iedereen het er over eens dat de communicatie door iedereen dezelfde moet zijn.

Het merk-differentiërend potentieel wordt hiervoor als belangrijke factor aangehaald. Toch is er unanimiteit bij iedereen die we gesproken hebben dat het creëren van een draagvlak bij de consument cruciaal is en dat dit het beste kan gebeuren aan de hand van een helder, simpel en transparant systeem.

Een versplintering van verschillende systemen zal duurzame verandering in de weg staan en resulteren in een marketingverhaal waarin de consument wordt bedot.

Er is een grote bereidheid om mee te stappen in een centraal label mits de communicatiezorgen geborgd zijn. Een getrapte aanpak leent zich hier het beste toe.

De afspraken met betrekking tot dierenwelzijn kunnen best geborgd worden in het Ketenoverleg, waar iedereen zijn verantwoordelijkheid moet nemen.

Drie belangrijke bedenkingen komen systematisch terug:

1. Controle en naleving van de afspraken is zo mogelijk nog belangrijker dan het systeem zelf.
2. Om een tastbaar verschil te creëren moeten bestaande procedures vervangen worden door nieuwe. Substitutie in plaats van complementariteit. Om duurzaamheid te borgen moeten bijkomende kosten moeten idealiter verwerkt worden in de consumentenprijs.
3. Een Vlaams label is niet gewenst. Een label voor de Belgische markt is het minimumbod, idealiter in dialoog met Europese afspraken. Als een Europees initiatief niet mogelijk is, wordt gesuggereerd om onderlinge erkenning van dierenwelzijnskeurmerken als minimum standaard te definiëren.

Hoewel er een brede interesse is om mee te werken aan de ontwikkeling van en de uitrol van een centraal label voor dierenwelzijn, is het de overtuiging van de meerderheid van de sterkhouders die we gesproken hebben dat het label niet door de retail beheerd dient te worden. Niet alleen moeten de vereisten om te voldoen aan het centraal label helder en goed gedocumenteerd zijn, ook de consequenties bij infracties op de voorgeschreven regels moeten op voorhand duidelijk zijn. Er wordt ook opgeroepen om deze niet te vrijblijvend in te schrijven.

We dienen ook op te merken dat het Nederlandse keurmerk Beter Leven reeds aanwezig is op de Belgische markt. Het ligt bij Albert Heijn en Lidl in de schappen. AH neemt het aanbod vanuit Nederland over en Lidl die een samenwerking heeft opgezet met 80 Belgische varkensboeren die voldoen aan de vereisen van de Stichting Beter Leven.

Het label prijkt ook op enkele referenties van ZWAN en AOSTE ham. Daarnaast zijn er nog tal van gefragmenteerde initiatieven aanwezig op de markt.

Wat kunnen we leren uit de ons omringende landen ?

Kort overzicht van de initiatieven die bestaan in de ons omringende landen en die interessant zijn vanuit een marketing perspectief

In de desk research fase voorafgaand aan dit rapport hebben we opgemerkt dat er al een diepgaande inventarisatie met betrekking tot dierenwelzijnsinitiatieven in de administratie voorhanden is.

In dit rapport lichten we er vier uit, omdat de lessen die kunnen getrokken worden uit deze initiatieven aan de basis kunnen liggen voor een nieuw, centraal Vlaams/Belgisch label voor dierenwelzijn.

- **Beter Leven keurmerk**; Initiatiefnemer Nederlandse Dierenbescherming (<https://beterleven.dierenbescherming.nl>)
- **WWF Fleischratgeber**; Initiatiefnemer WWF (<https://www.wwf.at/de/fleischratgeber/>)
- **Honest Labelling matrix**; Compassion in world farming (<https://www.ciwf.org.uk/our-campaigns/honest-labelling/our-solution/>)
- **Haltungsform**; Initiatiefnemer Lidl Duitsland gevolgd door de rest van de retail

Alle bovenstaande initiatieven hanteren een getrapt systeem met sterren of kleurcodering die de mate waaraan het product het welzijn van het dier respecteert aangeeft. De verschillende niveaus laten de retailer en consument toe om accenten te leggen in het product en aankoopbeleid in lijn met zijn eigen visie en prioriteiten.

Het Keurmerk Beter Leven valt op door zijn eigen lastenboeken m.b.t. dierenwelzijn te hanteren. Die worden door de organisatie zelf gedefinieerd, gecertificeerd en gecontroleerd. Dat is een opmerkelijk verschil met het Duitse Haltungsform, wat een combinatie is van bestaande systemen en lastenboeken, maar naar de consument onder één uniforme en herkenbare noemer worden gecommuniceerd. Hiervoor worden campagnemateriaal, design richtlijnen en do's & don'ts ter beschikking gesteld.

Het WWF tilt dierenwelzijn naar een hoger, holistischer niveau. Hun “vleesraadgever” focust niet alleen op dierenwelzijn maar kijkt duurzaamheid in het algemeen. De score is gebaseerd op zes parameters doorheen de ganse keten: klimaat, biodiversiteit, overbemesting, pesticidegebruik, antibiotica en dierenwelzijn.

We merken op dat er ook in Nederland een discussie aan de gang is om het Beter Leven keurmerk uit te breiden naar een algemeen duurzaamheidskeurmerk. Het is onze overtuiging dat dit voor de consument ook een vollediger en relevanter beeld geeft van het product dat hij in zijn winkelmandje legt.

Ook de Britse tak van Compassion in World Farming (CIWF) gaat als NGO een stap verder: zij bieden een complete “off the shelf” labelling oplossing aan. Deze werd nog niet door een retailer geïmplementeerd, maar is klaar voor gebruik.

We merken wel op dat het verschil tussen de Nederlandse Dierenbescherming en het Engelse CIWF erin bestaat dat de Dierenbescherming een positiever, inclusievere aanpak hanteert.

Het CIWF heeft ook labels voor producten met beperkt dierenwelzijn, waar de Dierenbescherming een minimumnorm definieert alvorens een label toe te kennen.

Als het Ketenoverleg goed functioneert en resulteert in het verhogen van de norm doorheen de keten en de industrie, geloven we dat deze laatste de beste oplossing is.

Zoom Keurmerk Beter Leven: Succesfactoren en uitdagingen

Het Nederlandse Beter Leven Keurmerk dat wordt georganiseerd door de Nederlandse Dierenbescherming is wellicht het breedst gedragen en breedst geïmplementeerde initiatief in de West-Europese markt. Het in 2007 gelanceerde Beter Leven Keurmerk is niet het éérste systeem, ook niet in Nederland, maar het is wel het enige dat na een tijd niet weer werd afgevoerd of niet vervallen is in een nicheaanbod. Vlees met Beter Leven Keurmerk ligt in alle Nederlandse supermarkten. In 2018 was 42% van de vlees en vleeswaren die in de Nederlandse supermarkt werden verkocht, gecertificeerd met een keurmerk. 90% hiervan droeg het Beter Leven keurmerk en 10% het Biologische.

Omdat leren uit de geschiedenis inzicht geeft in de te kiezen weg voor de toekomst lichten we dat systeem nog wat dieper door.

De deelname van de Nederlandse Dierenbescherming is één van de ingrediënten van het succes. Het maakt het keurmerk betrouwbaar voor de consument. Het houdt het systeem eerlijk: “Als de Dierenbescherming het zegt, ...”.

Voor de Dierenbescherming was dit echter alles behalve evident. Als dierenbescherming je logo op de verpakking van een dood dier zetten geeft aan dat je ergens je doel voorbij schiet. Langs de andere kant was het de keuze tussen “iets” of “niets” doen. Jarenlang had de dierenbescherming “biologisch” aanbevolen als beste alternatief, maar dit werd als duur gepercipieerd en vertoonde geen groei.

Het keurmerk is een samenwerking tussen de Dierenbescherming, de supermarkten, de boeren en de vleesverwerkende industrie. Elke partij had zo zijn eigen motivatie om in het systeem in te stappen: de supermarkten wilden zich onderscheiden, de slachters wilden de supermarkten niet als klant verliezen en de boeren zijn weer trots op hun product. Om die laatste te overtuigen om in het systeem in te stappen werd gekozen voor een getrapte aanpak: het verschil tussen géén ster en één ster werd bewust laag gehouden, waardoor snel kritische massa kon bereikt worden.

Het Beter Leven keurmerk is een toonbeeld van een compromis: het is een kleine stap op vlak van dierenwelzijn, maar dan wel voor heel veel dieren.³

Een tweede succesfactor is de participatie van de zijtakken van de vlees verwerkende industrie verantwoordelijk voor charcuterie en bereide maaltijden. Eén van de uitdagingen voor de industrie in de lanceringsfase was de relatief hoge kost voor vlees dat voldoet aan het Beter Leven keurmerk. Voor vers vlees werd deze meerkost gedragen door de supermarkten, maar in de rondwaardering was dit een struikelblok. Door het Beter Leven keurmerk door te trekken in alle categorieën waarin vlees wordt gebruikt werd, en uit te spelen als voordeel voor de consument, werd dit opgelost.

³ “Waarom het Beter Leven Keurmerk een succes werd”; NRC handelsblad; 3 februari 2019

Als we van aan de zijlijn naar het Beter Leven keurmerk kijken, kunnen we ook een aantal kritische reflecties maken:

- De lat om aan het Beter Leven keurmerk te voldoen ligt niet bij alle diersoorten even laag: voor varken is de relatief te maken stap klein (wat ervoor zorgt dat sommige supermarkten volledig overgegaan zijn naar varkensvlees met minstens één ster), maar voor kip en rund ligt de lat hoger.
- In de lastenboeken van verschillende ketens zitten opmerkelijke verschillen die moeilijk te begrijpen zijn voor de consument: zo is het voor varkens genoeg om in een gesloten stal te zitten om één ster te krijgen. Voor kippen daarentegen is er overdekte buitenruimte nodig. Dit leidt tot verwarring in de communicatie.
- Het keurmerk werkt met absolute scores per criterium en laat weinig ruimte voor nuance. Als de keten niet aan alle criteria voldoet, kan het niet van het keurmerk genieten. Ergens is dit een gemiste kans, omdat gesteld kan worden dat “meer goed” kan compenseren voor “slecht”. Overstappen naar een wegingsfactor of een puntensysteem doorheen een set van indicatoren laat de boer toe keuzes te maken. Zo zou b.v. onthoorning bij koeien kunnen gecompenseerd worden met meer buitenruimte.
- Er wordt ook opgemerkt dat de normering niet altijd op 100% wetenschappelijke argumenten wordt gebaseerd, waardoor het doorslaat in het subjectieve en de geloofwaardigheid ondergraaft.
- Het Beter Leven keurmerk is vooral gebaseerd op een nationale (Nederlandse) manier van produceren. Dat sluit vlees dat van buiten Nederland komt vaak uit. Vanuit verschillende hoeken horen we de vraag naar een internationale standaard.

Hoe kan een centraal label vanuit communicatie-oogpunt georganiseerd worden ?

Niet alleen de inhoud van een keurmerk voor dierenwelzijn is belangrijk. Een centraal keurmerk heeft enkel kans tot slagen als het door de consument herkend, erkend en begrepen wordt. Het moet duidelijk zijn waarvoor het staat en voldoende onderscheidend vermogen hebben.

Daarom zou het een gemiste kans zijn om te stoppen bij het definiëren van de lastenboeken voor dierenwelzijn en de controlemechanismen. De verpakking is minstens even belangrijk. De consument wordt in de supermarkt al geconfronteerd met tal van labels, als er voor dierenwelzijn verschillende versies van hetzelfde label bestaan komt dat het vertrouwen en dus de impact niet ten goede.

Daarom is het advies vanuit marketing-perspectief om het centraal keurmerk voor dierenwelzijn uit te bouwen tot een consumentenmerk met een duidelijke identiteit en design dat intuïtief leesbaar is en consistent uitgerold wordt doorheen de voedingsindustrie (retail en consumentenmerken). Daarnaast is het belangrijk dat er een centraal informatiepunt is waar de consument alles over dit label kan te weten komen.

Het is stof voor discussie om de lancering van het label ook via communicatie te ondersteunen. Als er consensus is over de inhoud en ambitie binnen het Ketenoverleg kan de overheid deze rol op zich nemen (of de financiering ervan). Een alternatief scenario is om dit vanuit een centrale stichting te financieren.

Een lanceringsplan voor het centraal keurmerk is onontbeerlijk. Niet alleen bestaat er een zekere vorm van “label-moeheid” die moet overwonnen worden en moet het initiatief goed gekaderd worden om de perceptie van overregulering tegen te gaan. Daarnaast is het belangrijk dat het centraal keurmerk ook de bestaande systemen vervangt. Verwarring en misinterpretatie tasten het draagvlak voor het initiatief aan.

Het Beter Leven Keurmerk is reeds aanwezig op de Belgische markt. Lidl heeft 80 varkensboeren overtuigd om de transitie in te zetten, Albert Heijn neemt het uit Nederland over en Zwan en Aoste hebben meerdere producten die voldoen aan de eisen van de stichting. Het zou een gemiste kans zijn om de verschillende keurmerken met elkaar in concurrentie te laten gaan, omdat zo energie verloren gaat die kan aangewend worden om de consument te overtuigen van de inhoud in plaats van de vorm. Een gebalanceerde migratie-toolkit, al dan niet in samenspraak met de dierenbescherming, is daarom geen overbodige luxe.

Inleiding

De Autoriteit Diergeneesmiddelen (SDa) is eind 2010 opgericht door dierenartsen en diersectoren met medewerking van de overheid om tot verantwoord antibioticumgebruik in de Nederlandse dierhouderij te komen. De kerntaken van de SDa als onafhankelijk instituut hierin zijn: het transparant maken van het antibioticumgebruik, het rapporteren over de ontwikkeling daarvan en het vaststellen van benchmarkwaarden. Daarnaast houdt de SDa toezicht op de kwaliteit van de gegevens.

Activiteiten in 2018

Signaleren, rapporteren en opstellen van benchmarkwaarden voor verantwoord antibioticumgebruik

De SDa voert jaarlijks haar analyses uit naar het antibioticumgebruik in de gemonitorde diersectoren en rapporteert hierover. De resultaten van deze analyses zijn verschenen in het rapport: [Het gebruik van antibiotica bij landbouwhuisdieren in 2017: Trends, benchmarken bedrijven en dierenartsen](#). De gegevens van het gebruik van antibiotica van de gemonitorde diersectoren zijn vanaf februari volgend op het te analyseren jaar voor de SDa beschikbaar. Voor de konijnensector was het niet mogelijk tijds een set gegevens van voldoende kwaliteit aan te leveren. Dit heeft geresulteerd in een aanvullende notitie over de sector die in januari 2019 uitgebracht is.

Benchmarkwaarden

In 2018 heeft de SDa voor een aantal (deel)sectoren de eerste benchmarkwaarden voor aanvaard gebruik kunnen presenteren. Hiermee heeft de SDa een eerste stap gezet om te komen tot een waarde voor een antibioticumgebruik dat past bij de samenstelling van de diergroepen op de betreffende bedrijven en de wijze waarop zij gehouden worden. Het SDa-expertpanel heeft ook naar de voorschrijfpatronen van dierenartsen in de verschillende sectoren gekeken. De nieuwe benchmarkwaarden voor de dierenartsen zullen in de loop van 2019 worden gepresenteerd.

Te monitoren sectoren, anders dan de kalver-, kalkoen-, konijnen-, rundvee-, varkens- en vleeskuikensector

De SDa heeft in 2018 geen surveys naar het antibioticumgebruik in andere diersectoren uitgevoerd.

Kritische succesfactoren dierenartsen

In 2018 is het onderzoek naar de kritische succesfactoren met betrekking tot het voorschrijfpatroon van dierenartsen, die in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit uitgevoerd zijn, voortgezet. De resultaten worden in 2019 verwacht. Een lid van het SDa-expertpanel maakt deel uit van de stuurgroep van dit onderzoek.

VETMAP

De SDa heeft zitting genomen in de begeleidingscommissie van het VETMAP-project, dit project is in september 2018 afgerond. Het doel van VETMAP was het ontwikkelen van een systematiek voor een landelijk dekkende, in de praktijk uitvoerbare, representatieve monitoring van antibioticumgevoeligheid van specifieke pathogenen afkomstig van landbouwhuisdieren (pluimvee, rundvee en varkens), gezelschapsdieren (honden en katten) en paarden. Dit is inclusief een voor elke diersoort / categorie onderbouwde keuze van de te monitoren pathogenen en de te monitoren antibiotica per pathogeen.

Internationale ontwikkelingen

Rekensystematiek (nationaal en EU/internationaal)

Twee leden van het SDa-expertpanel adviseren in het ESVAC-project van de European Medicines Agency (EMA). Een belangrijke activiteit van het ESVAC-project in 2018 was het opzetten van een systematiek om op diersoortniveau het antibioticumgebruik in kaart te brengen. Deze activiteit is nog niet afgerond.

Daarnaast was in 2018 het SDa-expertpanel vertegenwoordigd in de werkgroep stratificatie species die een pilot uitvoeren naar het stratificeren van het antibioticumgebruik op basis van verkoopcijfers naar de verschillende diersoorten. De werkzaamheden van deze werkgroep worden in 2019 voortgezet.

AACTING

Namens SDa hebben twee leden van het SDa-expertpanel bijgedragen aan het internationale AACTING-project. Dit project heeft als belangrijkste doel het ontwikkelen van richtlijnen met praktische adviezen voor het opzetten van systemen voor het verzamelen en analyseren van antibioticumgebruiksgegevens op bedrijfsniveau. Op 27 en 28 februari 2018 is de SDa aanwezig geweest op de eerste AACTING-conferentie waar de (voorlopige) resultaten van het project zijn gepresenteerd. Deze richtlijnen zijn in maart 2018 gepubliceerd op de [AACTING-website](#).

Er wordt ook een review geschreven waarin bestaande systemen worden beschreven met de voor- en nadelen. Het SDa-expertpanel is betrokken bij het schrijven van deze review die naar verwachting in 2019 gepubliceerd gaat worden.

Communicatie

Nieuwsbrieven

De SDa bracht in 2018 twee nieuwsbrieven uit, te weten in februari en in juli. In deze nieuwsbrieven besteedde de SDa aandacht aan de rapporten die zijn uitgebracht en gaf een update van de lopende activiteiten.

Publicaties

<u>Rapport</u>	<u>Maand van publicatie</u>
Het gebruik van antibiotica bij landbouwhuisdieren in 2017: trends, benchmarken bedrijven en dierenartsen	Juni 2018

Nationale lezingen

In Nederland heeft de SDa in 2018 lezingen verzorgd voor een grote diversiteit van groepen. Voorbeelden hiervan zijn: dierenartsen, veehouders, huisartsen, apothekers en studenten.

Internationale lezingen

Nederland wordt wereldwijd gezien als voorloper in het opzetten en uitvoeren van antibioticumreductiebeleid. Naar aanleiding daarvan gaf de SDa op uitnodiging van diverse internationale organisaties lezingen en ontving de SDa delegaties uit Denemarken en Ierland. In 2018 zijn lezingen gegeven over de Nederlandse aanpak om het gebruik van antibioticum terug te dringen in Duitsland en België.

Op het 5^e Internationale One Health Congres (IOHC) is een poster gepresenteerd door de SDa waarin de Nederlandse ervaringen met het kwantificeren van het antibioticumgebruik op bedrijfsniveau zijn beschreven. Daarnaast is het Nederlandse antibioticumbeleid toegelicht.

Op de conferentie van het EFFORT (Ecology from Farm to Fork Of microbial drug Resistance and Transmission) is dezelfde poster gepresenteerd als op het IOHC-congres.

Wetenschappelijke publicaties

De SDa heeft in het afgelopen jaar geen wetenschappelijke artikelen gepubliceerd.

Beoordeling van de commissie van toezicht van de Autoriteit Diergeneesmiddelen (SDa)

Op verzoek van de leden van de Tweede Kamer heeft de toenmalige staatssecretaris van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport een commissie van toezicht voor de SDa ingesteld. De commissie richt zich met name op de beoordeling van de onafhankelijkheid van bestuursleden ten opzichte van belanghebbende groeperingen, het onafhankelijk functioneren van het expertpanel van de SDa en de onafhankelijkheid in het handelen van de SDa bij het nastreven van volledige transparantie van het gebruik van diergeneesmiddelen en het bevorderen van een verantwoord gebruik van diergeneesmiddelen. De commissie van toezicht rapporteert jaarlijks conform het instellingsbesluit over haar bevindingen.

Mens en organisatie

De SDa is een professionele organisatie en is gehuisvest in Utrecht. Haar kernwaarden zijn: onafhankelijk, transparant, wetenschappelijk integer, kostenefficiënt en samenwerkingsgericht. De organisatie kent een bestuur, een expertpanel, een raad van advies waarin de dierenartsen en de vier diersectoren vertegenwoordigd zijn, een klankbordgroep van het SDa-expertpanel en een commissie van toezicht.

Samenstelling en werkwijze van de verschillende onderdelen van de SDa:

a. Bestuur

Het SDa-bestuur bestaat uit een voorzitter, een secretaris, een penningmeester en vier leden. Zowel het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit als het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport hebben een waarnemer en zij worden uitgenodigd de bestuursvergaderingen bij te wonen. Het bestuur heeft in 2018 viermaal vergaderd. De samenstelling van het bestuur vindt u in bijlage 1.

b. SDa-expertpanel

Het SDa-expertpanel bestaat uit vier wetenschappers op het gebied van de humane en veterinaire microbiologie, epidemiologie en farmacie. Zij laten zich ondersteunen door twee onderzoekers die zich toeleggen op de data-analyse, DG-standaard¹ en het beantwoorden van specifieke vragen van het expertpanel. Het SDa-expertpanel kwam in 2018 vier keer bijeen. De samenstelling van het expertpanel vindt u in bijlage 2.

¹ Diergeneesmiddelenstandaard (DG-standaard) is een online diergeneesmiddelendatabase onder beheer van de SDa waarin gegevens staan van alle in Nederland geregistreerde antimicrobiële diergeneesmiddelen voor zowel voedselproducerende- als gezelschapsdieren en de daaruit afgeleide aantal behandelbare kilogrammen doeldier x dagen

c. Raad van advies

De raad van advies (RvA) staat het bestuur van de SDa bij door haar, gevraagd en ongevraagd, te adviseren. De kalver-, pluimvee- rundvee-, varkenssector, evenals de KNMvD, zijn vanaf het moment van oprichting van de SDa vertegenwoordigd in de RvA. Sinds december 2018 wordt de beroepsgroep dierenartsen vertegenwoordigd door de twee grootste belangenorganisaties van dierenartsen (CPD en KNMvD). Sinds 2013 beschikt de RvA over een eigen secretaris die zorgt voor de formulering van de adviezen van de raad van advies aan het bestuur. In 2018 kwam de raad van advies vier keer bijeen. In bijlage 3 treft u de samenstelling van deze raad aan.

d. Klankbordgroep SDa-expertpanel

De vier diersectoren en de beroepsgroep dierenartsen zijn vertegenwoordigd in de klankbordgroep van het SDa-expertpanel. In 2018 heeft de SDa besloten dit orgaan slapend te laten voortbestaan, omdat het SDa-expertpanel veelal met betrokken partijen afzonderlijk overlegt. Hierbij is aangetekend dat de klankbordgroep altijd bijeen kan komen wanneer het SDa-expertpanel of een of meerdere leden van de klankbordgroep daaraan behoefte hebben.

e. Bureau

Het SDa-bureau bevindt zich in Utrecht aan de Yalelaan 114 en wordt geleid door een directeur. De directeur wordt ondersteund door een office manager. De samenstelling van het bureau in 2018 vindt u in bijlage 4.

f. Commissie van toezicht

De commissie van toezicht bestaat uit drie leden en ziet namens de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport toe op de onafhankelijkheid van de SDa. Voor een overzicht van de samenstelling van de commissie van toezicht verwijzen wij u naar bijlage 5.

Bijlage 1

In het bestuur hadden in 2018 zitting:

Drs. F.J.M. Werner (voorzitter)

Prof. dr. ir. S. Korver (secretaris)

Prof. dr. P.J. van den Broek (penningmeester)

Prof. dr. R.A. Coutinho

Prof. dr. A.W. Friedrich

Prof. dr. F. van Knapen

Prof. dr. A. Pijpers (tot december 2018)

Prof. dr. J.A. Stegeman (vanaf december 2018)

Waarnemers: Mw. mr. J. Elsinghorst (VWS)

Mw. ir. G. van Ingen-ten Brinke (LNV)

Tijdelijk ingevuld door drs. ing. P.A.A. van Velzen (LNV/juli - december 2018)

De meest recente nevenfuncties kunt u nalezen op:

<http://www.autoriteitdiergeneesmiddelen.nl/nl/over-sda/sda-bestuur>

Bijlage 2

Het SDA-expertpanel bestond in 2018 uit:

Prof. dr. ir. D.J.J. Heederik, epidemioloog IRAS, Universiteit Utrecht (voorzitter)

Mw. dr. I.M. van Geijlswijk, apotheker Faculteit Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht

Prof. dr. J.W. Mouton, arts microbioloog, Erasmus MC, Rotterdam

Prof. dr. J.A. Wagenaar, veterinaire microbioloog, Universiteit Utrecht

Onderzoeker data-analyse mw. dr. J.H. Jacobs

Onderzoeker data-analyse ir. P. Sanders

De meest recente nevenfuncties kunt u nalezen op:

<http://www.autoriteitdiergeneesmiddelen.nl/nl/over-sda/sda-expertpanel>

Bijlage 3

De raad van advies bestond in 2018 uit de volgende leden:

Kalversector: H.W.A. Swinkels

Pluimveesector: E. Hubers

Rundveesector: J.A.H.M. Verstraten

Varkenssector: mw. drs. C.C.E. Jansen (tot september 2018)

Ir. A.H. van Lenthe (vanaf september 2018)

KNMvD: mw. drs. M. van den Berg

Secretaris: Ir. H. Bekman

Bijlage 4

Medewerkers van het SDA-bureau:

Mw. dr. H.M.G. Schreurs, directeur

Mw. M.J.E. Lenssinck-Braker MSc, beleidsmedewerker (tot 15 januari 2018)

Mw. J. van Velthuisen-van Ravenswaaij, office manager

De meest recente nevenfuncties kunt u nalezen op:

<http://www.autoriteitdiergeneesmiddelen.nl/nl/over-sda/sda-bureau>

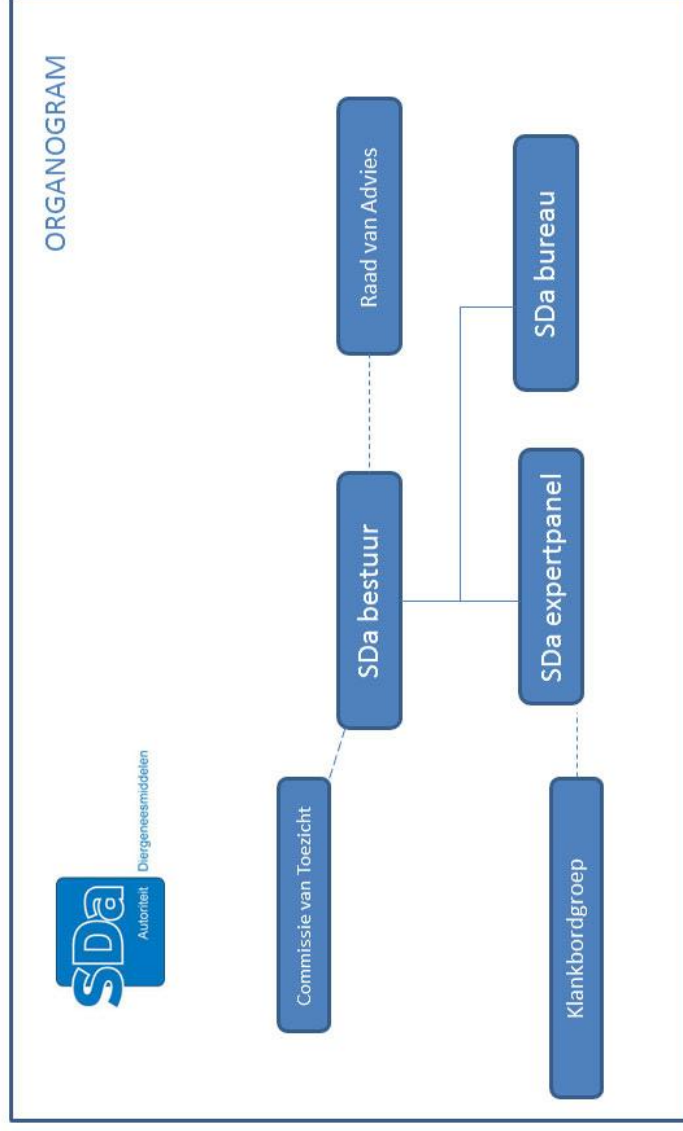
Bijlage 5

De commissie van toezicht bestaat uit:

Mw. J.F. Snijder-Hazelhoff, voorzitter

Prof. dr. P. Vanthemsche, voorzitter Vlaamse Visveiling en European Food Centre

Dr. H.A.M. Backx, directeur GGD GHOR Nederland

Autoriteit Diergeneesmiddelen (SDa)

Yalelaan 114 3584 CM Utrecht Nederland
Telefoon: 088 – 03 07 222 E-mail: info@autoriteitdiergeneesmiddelen.nl
www.autoriteitdiergeneesmiddelen.nl